DELAVSKA ENOTNOST

PROLETARCI VSEH DEŽEL — ZDRUŽITE SE!

Štev. 41., leto XVII.
Sobota, 17. oktobra 1959

LIST IZDAJA REPUBLIŠKI SVET ZVEZE SINDIKATOV JUGOSLAVIJE

GLAVNI IN ODGOVORNI UREDNIK IVO TAVČAR

LIST IZHAJA V UREDNIŠKI POVEZAVI Z »RADOM« — NASLOV UREDNIŠTVA IN UPRAVE: LJUBLJANA, KOPITARJEVA 2, POŠT PRED. 284 — TELEFON UREDNIŠTVA 39-181 do 185, 31-555 in 31-453 — RAČUN PRI KOMUNALNI BANKI V LJUBLJANI ŠTEV. 600-705/1-83 — POSAMEZNA ŠTEVILKA STANE 20 DIN — NAROČNINA JE: ČETRTLETNA 250, POLLETNA 500 IN LETNA 1000 DIN — LIST TISKA ČZP »LJUDSKA PRAVICA« — POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

List ustanovljen 20. novembra 1942

Tržišča je letos obiskala kaj muhava jesen! Paprik je sicer dovolj in še marsičesa, za kar se zanimajo gospodinje; manj pa je krompirja in jabolk! No, shrambe ne bodo ostale prazne, saj si bo trgovina pomagala z uvozom krompirja in s tem založila potrošnika mimo proizvajalcev, ki navijajo cene. Na sliki: Ljubljanski trg in mnenje gospodinj: Ko bi bilo krompirja toliko kot paprik...!

Foto: Milan Šparovec

Potreben je rezervni sklad osebnih dohodkov

Gospodarskim organizacijam je treba dopustiti to možnost in še bolj sprostiti delitev dohodka v podjetju. Predsedstvo Republiškega sindikalnega sveta podpira ta predlog številnih gospodarskih organizacij. Ni namreč smotrno, če si podjetja ne morejo v dobrem poslovnem letu ustvariti rezerve osebnih dohodkov, ki bi jih lahko porabila v prihodnjih letih.

Delitev dohodka gospodarskih organizacij je bila lani sproščena. Točneje povedano, organi upravljanja lahko po svoji presoji določajo, kolikšen del čistega dohodka bodo namenili za osebne dohodke in kolikšen za sklade. Prizadevanja, ki so prišla letos do veljave na področju nagrajevanja, to je, da v večini podjetij ne dele prejemkov pa formalnih kvalifikacijah in po času, temveč po delu, težini in zahtevnosti dela, vendarle opozarjajo, da je delitev dohodka še v neki meri utesnjena. Na to je opozorila praksa v podjetjih, kjer so se odločili za celovitejše nagrajevanje po učinku, kjer sploh ne poznajo več delitve osebnih dohodkov v obliki tako imenovanega dobička, temveč sproti vsak mesec izplačujejo osebne dohodke v skladu z rastjo produktivnosti in ustvarjenim dohodkom podjetja. V teh in drugih podjetjih, kjer nagrajevanje za sedaj sicer še ni tako izpeljano, vendar se na to pripravljajo, pravijo, da bi verjetno veljalo spremeniti 13. člen Zakona o sredstvih gospodarskih organizacij. Ta člen namreč pravi:

»Del čistega dohodka, ki je bil namenjen za osebne dohodke, pa ga gospodarska organizacija ne izplača delavcem v roku treh mesecev po odobritvi zaključnega računa na osnovi obstoječih predpisov, gospodarska organizacija ne more uporabiti za osebne dohodke delavcev, temveč ga s sklepom delavskega sveta, bodisi razporedi v svoje sklade, ali ga pušča kot nerazporejena sredstva.«

MOŽNI STA DVE REŠITVI OSNOVATI REZERVNI SKLAD ALI PA PREPUSTITI DELAVSKIM SVETOM PRAVICO, DA SAMI RAZPOREDE PREOSTALA SREDSTVA

Menijo, da bi veljalo ta člen omenjenega zakona spremeniti tako, da bi bila gospodarski organizaciji dopuščena možnost, da po odobritvi zaključnega računa na osnovi obstoječih predpisov odvede v rezervni sklad osebnih dohodkov sredstva, ki jih v ta namen ni porabila, s tem skladom pa bi samostojno razpolagal delavski svet. Možna pa je tudi druga rešitev, in sicer tako, da bi deveti odstavek 13. člena Zakona o sredstvih gospodarskih organizacij sploh opustili in da bi zakon dopuščal delavskim svetom možnost, da sami razporede preostala sredstva, namenjena za osebne dohodke.

Zakaj ta zahteva? Na proizvodnjo, na ustvarjanje dohodka in s tem tudi ustvarjanja sredstev za osebne dohodke delavcev vpliva več činiteljev. V podjetju je lahko še tako dobra volja za delo, toda plana ne morejo doseči, če na primer dobe pozno surovine, če ni električne energije itd. Podjetje lahko sicer izdeluje zelo kakovostno blago, toda ker je trg prenasičen, ga le težko vnovči in s tem ne ustvari predvidenega dohodka. Še več, dohodek se mu v tem primeru zmanjšuje, ker mora za zalogo blaga plačevati obresti za dodatni kredit. Vsa ta nihanja lahko občutno zmanjšujejo količino sredstev, namenjenih za osebne dohodke, kadar pa teh nihanj ni, lahko podjetja ustvarijo večji dohodek in izločijo tudi za slabše čase, da tako rečemo. več sredstev za osebne dohodke. Gospodarske organizacije se torej zavzemajo za to, da bi lahko ustanovile rezervni sklad osebnih dohodkov in bi s sklepom delavskega sveta izločile v ta sklad določena sredstva, ki bi jih dosegla v uspešnih poslovnih letih in spet črpala iz teh skladov sredstva, seveda s sklepom delavskega sveta, v letih, oziroma času, ko ne bi dosegla povprečnih ekonomskih uspehov. Če bi bila dopuščena ta možnost, se podobna nihanja ne bi v celoti odrazila na osebnih zaslužkih delavcev in nagrajevanje po učinku bi imelo trdnejšo osnovo tudi za čas, ko podjetje sicer ne bi ustvarjalo tolikšnih sredstev kot prej.

TAKŠNO DOLOČILO LAHKO NAVAJA KOLEKTIVE NA NESMOTRNO DELITEV DENARJA, NAMENJENEGA ZA OSEBNE DOHODKE

Sicer pa velja razmisliti tudi o tejle stvari: ali takšno določilo ne navaja kolektive na nesmotrno trošenje denarja, ki so ga namenili za osebne dohodke. Lahko se dogodi, da bodo marsikje iz bojasni, da jim ta denar ne bi zapadel, ob zaključnem računu brez utemeljitve porazdelili za osebne dohodke in ne bodo imeli zavoljo takšne delitve prav nikakršnih koristi za proizvodnjo in nadaljnjo rast dohodka podjetja. In tudi, če je ta denar vložen na sklad nerazporejenih sredstev, se lahko dogodi, da bo nesmotrno potrošen, še več, da bo potrošen mimo delavskega sveta (to vemo iz prakse)..

Skratka tudi ti razlogi govore za osnovanje rezervnega sklada osebnih dohodkov, kajti s tem bi še bolj utrjevali nagrajevanje po učinku in smotrno gospodarjenje s sredstvi, ki so jih kolektivi namenili zanj. Gre torej za še bolj sproščeno delitev dohodka. Seveda pa tega ne bi smeli omejevati z določilom, koliko sredstev bi gospodarska organizacija morala vložiti v rezervni sklad osebnih dohodkov.

Predsedstvo republiškega sindikalnega sveta je na svoji seji ta predlog številnih gospodarskih organizacij tudi podprlo, ker sodi, da ni smotrno, če si podjetje v dobrem poslovnem letu ne more ustvariti določene rezerve osebnih dohodkov, ki bi jih lahko porabilo v bodočih letih.

P. D.

Slaba organizacija javnih služb čestokrat povzroča nepotrebno izgubo delovnega časa zaposlenih

(Berite članek na 2. strani)

POGLAVITNO: ŠE HITREJE ZIDATI STANOVANJA

Stanovanjska reforma na seji predsedstva Zveznega odbora SZDLJ

Če se postavimo na stališče, da je stanovanje potrošna dobrina — to stališče pa je edino pravilno — potlej je jasno, da mora biti uporaba stanovanja najneposredneje povezana z dohodkom vsakega posameznika, z njegovo osebno koristjo. To pomeni, da mora tisti, ki želi boljše stanovanje, več delati, proizvajati, doseči večji dohodek. To je bistvo bližnje stanovanjske reforme, sa katero bomo na tem zelo važnem področju našega življenja začeli uvajati socialistično načelo vsakemu po delu in da bomo hkrati z njo ukinili ostanke administrativnega obdobja našega razvoja.

Pri dosedanjem načinu razdeljevanja stanovanj, ko ni bilo nobenih ekonomskih meril, tega nismo upoštevali. Razen tega bi pomanjkanje ekonomskih meril na tem področju, ki mimogrede rečeno pomeni četrtino vsega našega narodnega bogastva, bi samo še nadalje zaostrovalo že tako težavni stanovanjski položaj. Odprava administrativnih ostankov tudi na področju izgradnje in razdeljevanja stanovanj bo ustvarila pogoje za razvijanje najširše pobude in za povečano zainteresiranost delovnih ljudi na ureditvi teh vprašanj. Posamezniki ne bodo več samo čakali, da jim bo skupnost dala stanovanje, in sicer praviloma čim boljše, udobnejše, ne da bi se pri tem sploh zmenili, koliko je izgradnja tega stanovanja stala.

Toda čeprav je tudi sedanja stanovanjska kriza terjala radikalno ureditev stanovanjskega vprašanja, so za bližnjo stanovanjsko reformo ustvarjeni zdaj tudi že nujno potrebni gospodarski pogoji. Splošni gospodarski vzpon, obseg akumulacije, povečanje narodnega dohodka in splošnega življenjskega standarda delovnih ljudi, vse to je predvsem omogočilo uvedbo takšne reforme. Ustvarjeni so namreč pogoji, da z ustreznim zvišanjem plač lahko vsak zaposleni delavec in nameščenec v povprečju krije zvišane izdatke za stanarino.

Nova zvišana stanarina naj bi v bistvu omogočila: da bi ohranili vrednost stanovanja, zagotovili normalno vzdrževanje letega in, kar je najvažnejše, zagotovili nadaljnjo, še hitrejšo gradnjo stanovanj. Dosedanji stanovanjski fond, dasiravno je v bistvu odigral pozitivno vlogo, tega ni omogočal. Stanovanjski fond je bil bolj nekakšen kreditor ljudskega odbora, nekakšna banka. V prihodnjem obdobju mora stanovanjski fond bistveno spremeniti svojo dosedanjo vlogo in se začeti ukvarjati s celo vrsto dejavnosti v zvezi s stanovanjsko izgradnjo. V stanovanjskem fondu je treba združiti vse neposredne posle, ki se tičejo bodoče izgradnje, pa tudi razdeljevanja stanovanj. Pri tem je bistvenega pomena, da iz stanovanjskega fonda sredstev ne bo možno vlagati v nobene druge namene kot samo v stanovanjsko izgradnjo. Tako bo možno ustvarjeno stanovanjsko bogastvo uporabljati samo za tisto, čemur je tudi namenjeno, kar pa doslej ni bilo zmeraj pravilo.

V tej zvezi je treba upoštevati tudi dejstvo, da je v prihodnjem obdobju predviden takšen tempo stanovanjske izgradnje, ki bo hitrejši od prirastka prebivalstva. Tega pa vsekakor ne bi mogli doseči brez takšne stanovanjske reforme, brez prehoda na ekonomske stanarine, brez likvidacije administrativnih ostankov na tem področju. Drugače bi težko dosegli poglavitni cilj te reforme — doseči še hitrejšo gradnjo stanovanj kot doslej.

Nedvomno se je bilo treba vse te reforme lotiti zelo obzirno in skrbno. Ker se lotevamo izvajanja stanovanjske reforme v zelo ugodnih gospodarskih razmerah, žrtev, ki spremlja ta ukrep, ni neizvedljiva. Gre namreč zato, da mora skupnost za izvedbo te reforme izdati okrog 49 milijard din, z vsemi predvidenimi ukrepi pa se bo vrnilo od tega okrog 17 milijard din. Samo dohodki oseb v delovnem razmerju bodo zvišani za kakih 32 milijard dinarjev, ker bodo njihovi zaslužki narasli za 6,5 %. Razen

(Nadaljevanje na 2 strani)

S plenarne seje RO sindikata kmetijskih, živilskih in tobačnih delavcev

Sindikati in tržišče

V ponedeljek, 12. oktobra je bila v Ljubljani plenarna seja republiškega odbora sindikata kmetijskih, živilskih in tobačnih delavcev Slovenije. Poleg članov plenuma so se seje udeležili tudi predsednik CO tega sindikata, podpredsednika in tajnik republiškega sindikalnega sveta, sekretar za blagovni promet in drugi. Člana republiškega odbora Jože Novinšek in Jaka Bogataj sta poročala o nekaterih družbeno-političnih problemih nadaljnjega razvoja kmetijstva z ozirom na preskrbo tržišča in predelavo kmetijskih pridelkov ter o problemih delavskega in družbenega upravljanja v kmetijstvu in živilski industriji.

Oskrba delovnih ljudi s kmetijskimi pridelki v nepredelani ali predelani obliki je v osebni potrošnji zaenkrat še glavni in najobčutljivejši del. Ker je bilo prav na tem področju v preteklih letih najmanj stabilnosti, t. j. primanjkovalo je določenih kmetijskih pridelkov, kar se je odražalo tudi v njihovih cenah in s tem tudi na življenjskem standardu delovnih ljudi, so povsem razumljivi napori naše družbe, da čimprej pridemo do boljše preskrbe in večje ter cenejše kmetijske proizvodnje.

Ker je sindikalna organizacija zelo zainteresirana za dobro in ceneno oskrbo tržišča s kmetijskimi pridelki, je prav, da se začne tudi na tem področju gospodarske dejavnosti bolj angažirati in s svojimi gledišči ter zaključki doprinese svoj delež k hitrejšemu razvoju kmetijske proizvodnje in k gradnji predelovalne industrije. Sindikalna organizacija si mora predvsem prizadevati, da bo v tej panogi gospodarstva pravočasno izpolnjen plan in da se sproti odpravljajo pomanjkljivosti pri planiranju proizvodnje ter oskrbi tržišča s kmetijskimi pridelki.

Družbeni plan gospodarskega razvoja predvideva porast proizvodnje v kmetijstvu za 72 %. Kljub temu, da so planske naloge visoke, bo že v letu 1959 doseženo 74,5 % družbenega plana. Ker se mora dvigniti proizvodnja v letu 1960 za 23,5 %, v primerjavi z letošnjim letom, v letu 1961 pa doseči 100 % izpolnitev plana, so nadaljnje naloge kmetijskih organizacij jasno določene. To ne pomeni samo ohranitev današnje dinamike razvoja, temveč njeno nenehno naraščanje.

Ker je v družbenem planu posvečena posebna skrb nadaljnjemu razvoju kmetijstva v družbenem sektorju (saj bo znatni del investicijskih sredstev vložen v kmetijska posestva, na katerih se bo povečala proizvodnja kar za 2,5-krat), bo potrebna na tem področju zelo močna aktivnost organov delavskega upravljanja in sindikalnih organizacij, zato da bodo uspešno izpolnjene zahtevane naloge. Na posestvih bodo morali upostaviti sodobno organizacijo dela in uvesti nagrajevanje po enoti proizvoda, da bo vsak delavec z zanimanjem sodeloval pri izgradnji posestev. Poudarek sami tehnični izgradnji brez sodelovanja kolektivov nam ne jamči, da bomo dosegli uspehe. Poleg tega bodo morali kolektivi teh posestev posvetiti več pozornosti vprašanju proizvodnih stroškov in ekonomičnosti poslovanja. Na to nas opozarjajo proizvodni stroški za isto proizvodnjo na različnih posestvih. Izredno velik razpon cen pri posamezni enoti proizvoda nakazuje možnost za njihovo znižanje in nakazuje, da je možno celo oblikovanje nižjih prodajnih cen. To naj bi omogočilo, da bi prišla na tržišče večja količina njihovih proizvodov po nižjih cenah, kar bi ugodno vplivalo na formiranje cen na trgu in s tem tudi na življenjski standard delovnih ljudi.

Ugotovitev, da se kljub precejšnjim uspehom, ki so bili doseženi v preteklih, posebno pa v letošnjem letu, še vedno čuti pomanjkanje nekaterih kmetijskih pridelkov in proizvodov, sili sindikalno organizacijo, ki ima v svojem programu dela tudi skrb za življenjski standard delovnih ljudi, k razmišljanju, kaj je treba poleg utrditve kmetijskih organizacij še storiti, da se te pomanjkljivosti odpravijo. Analize glede preskrbe potrošniških središč, ki jih je izvedel republiški sindikalni svet, nekateri okrajni in občinski sindikalni sveti, so prinesle zanimive ugotovitve, na osnovi katerih so sindikalne organizacije izdelale določena stališča, katera bodo morali tudi tisti, ki skrbijo za nadaljnji razvoj našega gospodarstva, upoštevati pri svojem nadaljnjem ukrepanju.

O teh pomanjkljivostih so razpravljali tudi na tem plenumu. Po mnenju prisotnih je treba podvzeti naslednje ukrepe, da bi se stanje glede preskrbe tržišča s kmetijskimi pridelki izboljšalo: delovni kolektivi in sindikalne organizacije na področju proizvodnje kmetijskih pridelkov in njihove predelave naj si prizadevajo razviti čimprej sodobno proizvodnjo, kar bo dalo ob večji produktivnosti dela večje količine cenene proizvodnje, kar bo pripomoglo k boljši oskrbi tržišča in stabilizaciji cen. Komune in njihovi organi, posebno pa zbori proizvajalcev naj več storijo za vsklajevanje proizvodnje na njihovih območjih s potrebami tržišč: Občinski ljudski odbori naj si v večji meri prizadevajo, da se v okolici večjih potrošniških središč organizirajo takšna posestva, ki se bodo bavila s pridelovanjem povrtnin in rejo krav molznic in bodo oskrbovala ta središča z zelenjavo in mlekom, torej s proizvodi, ki jih je težko prevažati in jim zaradi deficitnosti teh proizvodov z določenimi sredstvi pomagajo normalno poslovanje: S pravočasnimi ukrepi naj občinski ljudski odbori preprečujejo razne nepravilnosti na tržišču. Občinski ljudski odbori naj se glede oskrbovanja tržišča posvetujejo z gospodarskimi in političnimi organizacijami, da bi sestavljali realne načrte proizvodnje, ki bi ustrezali dejanskim potrebam tržišča. Zato bi zagotovili nemoteno preskrbo, naj občinski ljudski odbori začno urejevati vprašanje transporta, skladišč, hladilnic in drugih objektov.

PO POČITNICAH — K BISTVENIM PROBLEMOM

Seja OSS Kranj

Prejšnji teden je bila v Kranju skupna seja tajništva OSS Kranj in predsednikov občinskih svetov, na kateri so občinski predsedniki poročali o svojem delu. hkrati pa so izdelali zaključke plenuma OSS o preskrbi in kmetijstvu.

Iz poročil predsednikov ObSS je razvidno, da so občinski sveti že prebrodili »počitniško krizo« in so pričeli z delom. Štirje občinski sveti so imeli plenume, na katerih so obravnavali obrtništvo v svojih občinah (plenum OSS je sprejel zaključke o obrtništvu že meseca julija); večina svetov pripravlja sestanke z delavci, zaposlenimi pri zasebnih delodajalcih v zvezi s pripravami za sklenitev kolektivne pogodbe in vključitev čimvečjega števila teh delavcev v sindikalno organizacijo; prav sedaj so občni zbori, na katerih bodo reorganizirali društva učiteljev in ustanovili večje število novih podružnic; pripravljajo se na izdelavo analiz o rezultatih politike nagrajevanja po novih tarifnih pravilnikih itd.

Ker v nekaterih podružnicah še niso imeli polletnih konferenc, naj bi imeli konference še v oktobru in prvi polovici novembra. Na teh konferencah, naj bi obravnavali polletne obračune, uspehe nagrajevanja po novih tarifnih pravilnikih in kulturno-prosvetne probleme, zlasti pa način koriščenja skladov za kadre itd. Tako bodo konference imele velik mobilizacijski pomen za pritegnitev članstva k reševanju bistvenih problemov svojega podjetja oziroma občine. To bo tudi dvignilo ugled sindikalnih organizaciji.

Pri izdelavi zaključkov zadnjega plenuma OSS o preskrbi in kmetijstvu je bila ponovno poudarjena potreba, da so razen organizacijskih ukrepov v preskrbi potrebni predvsem koreniti ukrepi v kmetijski proizvodnji. Industrijskega delavca bo treba zainteresirati, da bo veliko kritičneje spremljal politiko občinskih ljudskih odborov glede preskrbe in kmetijstva. Predvsem bo nujna sprememba strukture investicij v korist kmetijstva, saj je bilo letos do septembra od 4 milijard 290 milijonov celotnih investicij v okraju vloženih v socialistični sektor kmetijstva komaj 26 milijonov, v zadružni sektor pa 47 milijonov.

Sklenjeno je bilo, da se z zaključki plenuma seznani vse zainteresirane organe, zlasti pa ljudske odbore in kmetijsko poslovno zvezo.

Kr

Predsedstvo okrajnega sindikalnega sveta Nova Gorica je imelo skupaj z okrajnim zavodom za socialno zavarovanje dne 10. oktobra sejo, na kateri so razpravljali o invalidskem in pokojninskem zakonu. Na tej seji so govorili tudi o stikih z zavarovanci in sklenili, da bodo člani skupščine zavoda organizirali v vseh gospodarskih organizacijah zborovanja, na katerih bodo med drugim razlagali zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

POGLAVITNO: ŠE HITREJE ZIDATI STANOVANJA

(Nadaljevanje s 1 strani)

tega bodo pokojnine zvišane za nekolikanj večji odstotek, zvišane pa bodo tudi invalidske doklade. Da ne bi prišlo do pritiska na trg spričo zvišanja realnih dohodkov hišnih lastnikov, ki — če so v delovnem razmerju — prav tako dobijo 6,5-odstotno povišico, je s posebnim predpisom predvideno, da tem ljudem v letu 1960 ta povišica ne bo izplačana. To povišico bodo lahko porabili šele 1962., 1960 pa samo v primeru, če bi s temi povečanimi dohodki želeli sodelovati v obliki predplačila na novo stanovanje ali če bi ga uporabili za popravilo svojih hiš.

Razumljivo je, da je bilo treba misliti tudi na nujno potrebno postopnost pri izvedbi te stanovanjske reforme. To je bilo potrebno tembolj, ker je nemogoče tudi z najboljšimi ukrepi doseči stoodstotno individualno povračilo za zvišano stanarino. Zato je s posebnim predpisom predvideno tudi to, da stanarina, ki bi posamezniku presegala znesek 200 din nad predvidenim povračilom, ne gre v breme stanovalca v roku šestih mesecev, v posameznih komunah pa bodo ljudski odbori ta rok podaljšali tudi do enega leta.

Prav tako je, zato da bi omogočili, da bi prehod na normalne ekonomske odnose na področju stanovanjskega vprašanja potekel v skladu z različnimi okoliščinami v posameznih komunah (različna začetna osnova, moderna stanovanja v novih industrijskih naseljih in podobno) prepuščeno določanje novih stanarin občinskim ljudskim odborom. Ker je vrednost stanovanja podlaga tudi za nadaljnjo stanovanjsko izgradnjo, ni nobenega razloga za bojazen, da komune te okoliščine ne bodo dovolj upoštevale. Vsekakor se bodo vse komune morale prej ali slej opredeliti za uvedbo normalnih ekonomskih odnosov tudi na tem področju, da ne bi zaostajale pri nadaljnjem izvajanju politike pospešenega tempa stanovanjske izgradnje. Povsem jasno je, da bodo prav tako morale paziti na stroške, na ceno vsakega posameznega izgrajenega stanovanja, ker jih bo k temu silila tudi zainteresiranost vsakega posameznika, da pride do zdravega, toda cenenega stanovanja.

Vsa ta vprašanja, katerih posebni namen je, kot smo že dejali, še nadalje pospešiti stanovanjsko izgradnjo, so bila predmet vsestranske razprave na predvčerajšnji seji predsedstva Zveznega odbora Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije. Zdaj je naloga družbeno-političnih činiteljev v komunah, da se zavzamejo za to, da bi bližnjo stanovanjsko reformo čim učinkoviteje uveljavili in da bi čimprej začeli čutiti njene sadove.

7 dni v sindikatih

Predsedstvo okrajnega sindikalnega sveta Murska Sobota je imelo skupaj z okrajnim svetom Svobod pred nekaj dnevi sejo, na kateri so razpravljali o izobraževanju delavcev. Ugotovili so, da sredstva za kadre v podjetjih nesmotrno izkoriščajo in da je skrb upravnih in samoupravnih organov za bodoči kader premajhna. Glede tega so menili, da morajo delavski sveti izobraževanju delavcev posvetiti več pozornosti. V svoje programe dela naj vnesejo tudi to ter poskrbijo, da se bodo začeli delavci prek primernih oblik vzgajati, strokovno in politično izobraževati. Sklenili so tudi, naj občinski sindikalni sveti vodijo evidenco, kako vpliva izobraževanje delavcev v gospodarskih organizacijah in delavskih univerzah na učinek dela, na boljšo organizacijo dela, na zmanjšanje nesreč pri delu itd.

Predsedstvo okrajnega sindikalnega sveta Novo mesto je imelo 10. oktobra sejo, ki so se je udeležili tudi predsedniki komisij za gospodarska in tarifna vprašanja. Govorili so o uveljavljanju novih sistemov nagrajevanja po učinku v gospodarskih organizacijah. Sklenili so priporočiti okrajnemu in občinskim ljudskim odborom, naj organizirajo strokovne biroje, ki bi sistematično proučevali organizacijo in sistem standardne proizvodnje. Le-ti naj bi spremljali tudi dosežke gospodarjenja, uveljavljenja novih meril dela po učinku itd.

Predsedstvo okrajnega sindikalnega sveta Novo mesto je na seji dne 10. oktobra razpravljalo o razvoju gospodarstva v minulih osmih mesecih, o nagrajevanju po učinku ter o poročilu Zavoda za socialno zavarovanje Novo mesto. Ugotovili so, da je bilo v prvem polletju nagrajenih po učinku v vsem gospodarstvu 37,9 odstotka vseh zaposlenih, samo v industriji pa je delalo po učinku 40,1 % delavcev. Avgusta meseca je delalo po učinku v industriji že 6,4 % delavcev več, v vsem gospodarstvu pa 9,8 %. Sklenili so, da je treba nagrajevanje po učinku postopoma, glede na pogoje, razširiti na vsa delovna mesta, kjer je to mogoče.

Nove službe za državljane

Zdaj mineva šest mesecev od začetka akcije za reorganizacijo občinske in okrajne uprave. To akcijo vodijo komisije za pospeševanje dela in sistemizacijo delovnih mest, ki so jih ustanovili sami ljudski odbori. Ta akcija je bila sicer julija in avgusta v zastoju, toda zdaj je spet v polnem razmahu. Večje število ljudskih odborov občin in okrajev je zaključilo popis poslov delovnih mest in snemanje delovnih procesov. So pa še občine, ki zaostajajo pri tej akciji za reorganizacijo, v glavnem iz subjektivnih razlogov. Na srečo je bilo teh občin precej malo. V nekaterih ljudskih odborih so bile komisije neaktivne zato, ker sta v njih delala samo eden ali dva nameščenca, ki nista mogla biti kos obširnemu delu.

V nasprotju s tem pa so komisije nekaterih občin — kakor na primer v Novem Sadu, Trešnjevki, Šoštanju, Radovljici, Kumanovu, Banatskem Karlovcu in vse občinske komisije v okraju Svetozarevo — že analizirale zbrane podatke, sestavile predloge nove organizacije v zvezi z racionalizacijo delovnega postopka in sistemizacijo delovnih mest. To so storile tudi komisije okrajnih ljudskih odborov Svetozarevo, Varaždin, Vinkovci, Kumanovo, Bitolj itd. Ti odbori so lahko šli dlje, kot je predvideno z akcijo o reorganizaciji uprave predvsem zaradi zanimanja politično-izvršnih organov, predsednikov in podpredsednikov ljudskih odborov in sindikalnih organizacij, ki so vsestransko podprle akcijo za reorganizacijo uprave ljudskih odborov.

Zdaj večina komisij analizira zbrane podatke in snema delovna mesta. Ta del posla pri reorganizaciji uprave je najpomembnejši in zato tudi pomeni najtežavnejšo fazo. V nekaterih občinah so imele komisije težave zavoljo teženj dela nameščencev, ki so želeli prikazati, kakor da so pri svojem poslu popolnoma angažirani. Zato so takšni uslužbenci — običajno gre za ljudi z manjšo strokovno izobrazbo ali na manj odgovornih mestih — v popisu poslov navedli več predmetov, kot jih obravnavajo, več časa, kot ga potrebujejo za obravnavanje določenega predmeta in evidentirali celo posle, ki jih ne opravljajo. Ti pojavi so znatno zavirali delo komisij, ker so morali izgubljati čas s preverjanjem podatkov. Dogajalo se je celo to, da so vrnile vse gradivo v ponovno obdelavo. To se je dogajalo v vseh republikah.

Mimo Zavoda za javno upravo, ki se je angažiral pri sestavi analiz o občih in družbenih službah in službah s področja gospodarstva in financ, se z analizo teh poslov ukvarjajo tudi nekateri drugi ljudski odbori. Ti so torej doumeli, da akcija za reorganizacijo uprave ne pomeni samo običajne reorganizacije, marveč da je treba s to akcijo doseči veliko več. Tako so komisije ljudskih odborov občin Bogatič, Lešnica in Šabac ter komisija okrajnega ljudskega odbora Šabac ter številne druge komisije, razumele, da je treba s to akcijo zboljšati in modernizirati delo organov, a zlasti zboljšati delo s strankami. Prav tako je pomembne uspehe dosegla tudi komisija OLO Svetozarevo, ki je posnela in racionalizirala vse delovne postopke v občinah svojega okraja. Gradivo te komisije je bilo natisnjeno in Izvršni svet LR Srbije ga je priporočil komisijam, ki se ukvarjajo z določanjem nove organizacije in sistematizacije delovnih mest v upravnih organih.

RACIONALIZACIJE

Delo v zvezi z reorganizacijo je pokazalo, da so velike možnosti za racionalizacijo poslov. OLO Vinkovci je na primer ugotovil, da v katastrski upravi po nepotrebnem vodijo dvanajst evidenc. Zato je vse delo reorganiziral tako, da imajo zdaj štiri evidence, ki docela zadostujejo. Tako so nedvomno zmanjšali nepotrebno porabo delovne sile.

V nekaterih republikah so presodili, da je ceneje uporabljati pošto kakor kurirje. V OLO Karlovac so z reorganizacijo dostavne službe dosegli letni prihranek poldrugega milijona dinarjev. V nekaterih drugih ljudskih odborih so strojepisje organizirali na enem mestu, namesto da ima vsak oddelek po enega uslužbenca za ta posel. S tako organiziranо strojepisno službo so strojepisci enakomerneje zaposleni in pokazalo se je, da narede več, kot če bi delali po oddelkih.

Eno temeljnih načel nove organizacije je koncentracija upravnih poslov. Dosedanja organizacija občinskih in okrajnih uprav je slonela na načelu razdelitve poslov po sorodnosti. Spričo tega je prišlo do formiranja številnih upravnih organov, pri čemer niso pazili na to, ali bodo ti imeli dovolj dela. Bilo je dosti uprav z enim ali dvema uslužbencema, ki nista bila dovolj zaposlena. Mimo tega je bilo veliko vodilnih uslužbencev — načelnikov oddelkov. Posledice takšne organizacije so bile nezadostna zaposlenost, šibka izobrazba vodilnega kadra, draga, neekonomična in neučinkovita uprava. Nova organizacija ljudskih odborov terja koncentracijo poslov več upravnih organov v enem samem, ki bo omogočil polno zaposlitev slehernega uslužbenca.

...ali pa imate tudi potrdila za vsa potrdila?

MANJ ODDELKOV

Spričo takšne orientacije predlaga večina komisij enotno tajništvo v občinah z okrog 20.000 prebivalci. V občinah s kakimi 30.000 prebivalci predvidevajo dva oddelka: oddelek za splošno upravo in družbene službe ter oddelek za gospodarstvo in finance. Toda večje občine bi imele poseben oddelek za gospodarstvo, pa tudi oddelek za družbene službe. Ta merila pa ne morejo biti šablona, zakaj vsaka občina ima svoje posebnosti in na podlagi le-teh bo ustanovila potrebno število oddelkov.

Podobno je tudi z reorganizacijo okrajnih ljudskih odborov. Predvideno je, da bodo dosedanjo razdrobljenost v teh odborih dejansko likvidirali, ker bodo število upravnih organov znatno zmanjšali. V večini okrajev bodo ustanovili v glavnem tele oddelke: oddelek za gospodarstvo, za družbene službe, za narodno obrambo in oddelek za notranje zadeve, od upravnih ustanov pa: zavod za plan, zavod za statistiko in katastrski urad.

Novost v reorganizaciji uprave ljudskih odborov pomeni ustanovitev sprejemnih pisarn, uvedba službe pravne pomoči državljanov in službe za prošnje in pritožbe. Te nove službe bodo močno pomagale državljanom, da se bodo laže znašli v pisarnah ljudskih odborov in laže uresničili svoje pravice. Prek teh služb se bodo tudi bolje seznanili s svojimi dolžnostmi.

Dosedanja akcija za reorganizacijo uprave ljudskih odborov je rodila pozitivne sadove. Zato upravičeno pričakujemo, da bodo od organizacije imele veliko koristi ne samo uprave ljudskih odborov, marveč tudi državljani.

Pravočasno opozorilo

Z zasedanja OLO Kranj

V torek je Okrajni ljudski odbor Kranj obravnaval poročilo o gospodarjenju gospodarskih organizacij v I. polletju. Ta obravnava je toliko pomembnejša, ker bi na njej morali delno že odgovoriti na vprašanje, kako so na polletni uspeh vplivali novi tarifni pravilniki. Zanesljivega odgovora na to vprašanje še ni mogoče dati, ker analize še niso popolne in pa ker rezultat prvega polletja zaradi prekratkega roka ni zadosten, da bi ob njem izrekli dokončno sodbo sistema nagrajevanja, vsebovanega v novih tarifnih pravilnikih. Uspehov pa kljub temu ni moč prezreti. Da bi se čimbolj in temeljito seznanili z delovanjem novega sistema nagrajevanja v praksi, je Okrajni ljudski odbor naročil tajništvu za delo, naj pripravi podrobno analizo o tem vprašanju in do 10. novembra poroča okrajnemu zboru proizvajalcev.

VIŠJA PROIZVODNOST ZA 4,5 % OZIROMA ZA 10,4 %

V prvem polletju je bil polletni plan brutoprodukta dosežen 103,8 %, plan narodnega dohodka pa 100,4 %. Polletni plan narodnega dohodka je najvišje doseglo gradbeništvo, in sicer 133,6 %, medtem ko je industrija dosegla le 98,8 %. Primerjava med povprečnim porastom števila zaposlenih v industriji za 1,1 % in povečanjem fizičnega obsega proizvodnje za 5,7 % kaže, da se je proizvodnost v industriji znatno dvignila v primerjavi s I. polletjem lanskega leta (za 4,5 %). Če pa primerjamo ustvarjen narodni dohodek na zaposlenega za obe omenjeni obdobji, potem se pokaže porast produktivnosti dela za 10,4 %.

USPEHI V IZVOZU

Tudi v izvozu industrijskih pridelkov je bil dosežen uspeh. Lani so izvozili industrijskih izdelkov za 1,731 milijona deviznih dinarjev (računano 1 dolar za 300 dinarjev); letošnji plan izvoza, ki znaša 1,971 milijona, pa je bil v šestih mesecih izpolnjen 53,8 %.

Kakšen je delež posameznih industrijskih panog v izvozu, kaže naslednja tabela (v tisočih deviznih dinarjev):

Panoga	Izvrš. 1958	Plan 1959	Izvršitev v I. poll. 1959 znesek	% od let. plana
Črna metalurgija	553.968	492.780	334.226	67,8 %
Kovinska industrija	151.174	251.523	140.832	56,0 %
Elektroindustrija	81.901	69.450	75.976	109,4 %
Ind. gradb. materiala	3.548	1.500	2.582	172.1 %
Lesna industrija	441.494	476.143	191.130	40,0 %
Tekstilna industrija	261.516	470.978	213.813	45,4 %
Ind. usnja in obutve	237.631	209.374	102.322	48.9 %
Skupaj	1,731.232	1,971.748	1,060.811	53,8 %

OSEBNI DOHODKI VIŠJI ZA 29 %

Gibanje osebnih dohodkov ima več karakteristik. Prva je ta, da so celotni osebni dohodki v industriji na 1 zaposlenega porasli v primerjavi z lanskim I. polletjem od 24.376 din (bruto) na 31.488 din ali za 29,2 %. Če pa primerjamo letošnje I. polletje s povprečjem celega lanskega leta, pa znaša zvišanje 24,4 %. Plače po tarifni postavki so se povišale za 16,8 %, prejemki nad tarifno postavko pa za 56 %.

PODJETJA JE POTREBNO PRAVOČASNO OPOZORITI

Zanimiv je pogled na razmerje med skladi in osebnimi dohodki. Lansko I. polletje je šlo za osebne dohodke 73,8 % od čistega dohodka, letos v polletju pa 75,4 odstotka. To kaže, da se je razmerje med skladi in osebnimi dohodki poslabšalo v škodo skladov za 1,6 %. Pri tem pa je potrebno poudariti, da na to povišanje v letošnjem letu vpliva tudi draginjski dodatek, ki tu ni obračunan, vendar ta vpliv ni tolikšen, da vendar ne bi analizirali posameznih podjetij, ki so znatneje odstopila od v tarifnem pravilniku določenega razmerja med skladi in osebnimi dohodki. Prav ta vplivajo na negativno povprečje. Primeri iz Kranja kažejo, da se precej podjetij v I. polletju ni držalo postavljenih razmerij. Tako je na primer v Elektrarni »Sava« Kranj v tarifnem pravilniku določeno razmerje med osebnimi dohodki in skladi 77,5 % : 22,5 %, dejansko razmerje ob polletju pa je 91,8 % : 8,2 %, v »Roleti« Kranj so v tarifnem pravilniku določili za osebne dohodke 69,6 %, za sklade 30,4 %, dejansko pa so v I. polletju dali za osebne dohodke 91,3 odst., za sklade pa le 8,7 %, v »Tiskanini« Kranj se je razmerje od 65,9 % : 34,1 % poslabšalo na 75,2 % : 24,8 %, pri »Avtoprometu« Kranj od v tarifnem pravilniku postavljenega razmerja 91,3 odst. proti 8,7 odst. na dejansko razmerje 99,8 % : 0,2 %, najdlje pa je po teh podatkih šlo »Projektivno podjetje« Kranj, ki je poslabšalo razmerje od 78,5 % : 21,5 % na 99,9 % : 0,1 %, tako da so v prvem polletju odvedli v sklade namesto 21,5 % samo 0,1 % čistega dohodka.

Brez dvoma ne gre za neko brezprincipialno gonjo proti podjetjem, kjer je prišlo do teh pojavov. Ljudski odbori in občinski sindikalni sveti so dolžni te primere analizirati, ker so dali soglasje k predloženim tarifnim pravilnikom pod pogojem, da se bodo določbe v tarifnih pravilnikih uresničevale. Če tega ne bi storili, potem je bil ves trud ljudskih odborov in sindikalnih svetov pri vsklajevanju interesov družbe z interesi posameznih delovnih kolektivov ob priliki potrjevanja tarifnih pravilnikov popolnoma odveč. Skupno s podjetji je potrebno ugotoviti, kakšni so vzroki za takšno poslabšanje sorazmerij in ali bodo podjetja lahko v II. polletju omenjena sorazmerja popravila na račun višje realizacije itd. Pravočasno opozorilo podjetjem bo tu prav gotovo bolj koristilo kot pa boleči posegi finančnih inšpekcij ob potrjevanju zaključnih računov. Brez dvoma je tu potrebna trezna analiza, da na podlagi teh opozoril ne bi posameznim podjetjem po nepotrebnem delali krivice.

Ivan Kristan

POPRAVEK

V 39. številki smo v sestavku »Nove kolektivne pogodbe v obrti« pri lekturi neutemeljeno spremenili »plače« v »osebne dohodke«. Glede na odnose v privatnem obrtništvu gre tu še vedno za plače, ker niso odpravljeni mezdni odnosi.

Sonce je bilo krivo

... IN NA TO JE POZABIL ORGANIZACIJSKI ODBOR VII. GOSTINSKO-TURISTIČNEGA ZBORA NA BLEDU

Točneje! Kar se vremena tiče, so imeli člani pripravljalnega odbora srečno roko; sonce jih je malce izdalo le tisto lepo popoldne, ko je bila na programu — diskusija! Namreč, ta nebesni potepuh je sijal tako neskončno milo, da so udeleženci Zbora kratko malo pozabili na svoje obveznosti in niso besedo o kočljivejšem v gostinstvu in turizmu pri nas, zastavljali v dvorani, pač pa nekje na jezerski gladini, na otoku ali pa v senci grajskih steza.

No, nikakor ne vsi! Dopoldanskim, skrbno pripravljenim govorom, je sledilo 1258 gostinskih in turističnih delavcev. Popoldansko razpravljanje pa je poslušalo le 212.

Gostinci so utrujeni! Polletni obračuni govore o neverjetnih skokih v prometu, milijonske številke opozarjajo na dobro opravljeno delo in statistični podatki nas lahko prepričajo o prizadevnosti, s katero so se srečavali v letošnji sezoni domači in tuji gostje.

Kdo bi potemtakem še razpravljal o novih investicijah, organizaciji dela, novih kadrih, zaslužku?! Takšne reči naj ostanejo za dolge zimske večere. Takrat bo nemara več časa, ako ne bo prišlo kaj vmes. Na primer priprave za novo sezono.

Sicer pa, če že ravno hočemo vedeti, je bilo sonce krivo — trde nekateri organizatorji zbora — da ni bil drugi del prvega dne takšen, kot bi lahko upravičeno pričakovali glede na vsebino posameznih referatov, ki so kar ponujali probleme in problemčke. Tako je pač zmagalo sonce, ki je malone vse, kar je imelo tisti dan na Bledu kakršnokoli zvezo z gostinstvom in turizmom, izvabilo v čolne, v romantiko otoka in v sivino starega gradu.

Da, če bi deževalo! Toda, potem bi šla rakom žvižgat razna tekmovanja, ki so sicer potekala natanko po vrsti brez najmanjših zamud in ob polnoštevilni udeležbi navijačev.

Kakorkoli že, potrebno in prav je, da imajo gostinski in turistični delavci svoje zborovanje. Lepo je tudi, da imajo svoj praznik. To je skromno plačilo za celoletno delo! Prav pa bi bilo tudi, da bi se gostinci, kadar jih je že toliko skupaj, pogumno pogovorili o rečeh, ki jim drugače kar silijo z jezika. Ta čas bi si posameznik že lahko našel!

Lahko bi Zbor razdelili!? Prvi dan bi bil namenjen predvsem tistim, ki se ga udeleže s polno beležnico v rokah, ki imajo za potrebno, da natanko prisluhnejo svojim problemom in o njih tudi razpravljajo; drugi dan pa tistim, ki so bolj doma v športu in »veslanju«.

D. K.

Med dvema ognjema

● Portorož — maj 1959. Konferenca gostinskih in turističnih delavcev Jugoslavije. Najzanimivejše: razprava o sistemu nagrajevanja po učinku. Primera hotela Triglav iz Kopra in restavracije Evropa iz Kranja sta navdušila prisotne. Delegati so si zapisovali razne podatke, da bi jih kasneje spomin ne prevaral.

● Bled — oktober 1959. Zbor gostinskih in turističnih delavcev Slovenije. Spet najzanimivejše: nagrajevanje po učinku je še zmerom problem, ki razvnema prizadete. Med 1239 gostinsko-turističnih obratov v Sloveniji je osem gospodarskih organizacij uvedlo nagrajevanje po učinku v preteklem letu, nekaj v letošnjem, poslovne enote gospodarskih in družbenih organizacij — počitniški domovi, obrati družbene prehrane i. pd. — pa še zmerom kolebajo, kot da se ne morejo ločiti.

Tudi od tega, kako sta pladnja naložena, je odvisen zaslužek!

Dvoje nasprotij iz diskusije v oktobru:

»Ko bomo tudi v gostinstvu vpeljali takšen način delitve osebnega dohodka, ki bo omogočal delavcem uveljavljanje v gospodarjenju in bo ob tem spodbuden za večjo storilnost in možnost zaslužka, bomo šele lahko zagotovili tudi večji gospodarski uspeh!«

»Plačevanja po učinku se nekateri gostinski delavci izogibajo. Najprimernejša je vsekakor visoka tarifna postavka, potlej pa — lovi veter v napeta jadra!«

Obe razpravi so prisotni nagradili z aplavzom. Dvoje nasprotij si je torej seglo v roke!

Ali po vsem tem lahko zabeležimo, da so člani nekaterih delovnih kolektivov v gostinstvu in v turizmu že dodobra seznanjeni z namenom in prednostmi sistema delitve osebnega dohodka po delovnem uspehu, prizadevnosti!? Verjetno — ne! To nam poleg nasprotij v diskusiji potrjujejo neštevilne pomanjkljivosti, katerih posledica je, da v mnogih primerih še danes ne moremo govoriti o kakšnih bistvenih izboljšavah v odnosu gostinskih delavcev do gostov niti ne o skrbi za primernejšo in kulturnejšo uslugo.

Marsikje so vodstva podjetij in sindikalne organizacije na repu dogodkov. Kako bi se sicer ne zamislili ob primerih tistih gospodarskih organizacij, ki so z novim sistemom nagrajevanja že uvedle uspešnejšo težnjo za dosego večjega prometa, zmanjšale nadurno delo in zadovoljile obiskovalce.

Na zboru gostinskih in turističnih delavcev na Bledu je govoril tovariš Ivan Jernejčič.

»... nesodoben mezdni odnos je vsekakor dobrodošel tistim gostinskim delavcem, ki so doslej na dokaj lahek način prihajali do razmeroma dobrih zaslužkov, posebno še, ker se je na veliko plačevalo nadurno delo ne glede na dejansko potrebo ali glede na gospodarski uspeh podjetja.«

Danes govorimo, opozarjamo na pomanjkanje kadrov. Mimogrede se vprašamo, ali je sploh pri delavcih, ki so proti sistemu nagrajevanja po učinku, interes za pridobivanje potrebnega strokovnega znanja?

Programi nam pripovedujejo o obsežni razširitvi gostinske mreže v Sloveniji, o gradnji novih, modernih lokalov. Tista podjetja, kjer jim je skrb za dohodke deveta briga, se bodo slej ali prej znašla v vrtincu urejenejših konkurenčnih podjetij. Kakršnokoli jadikovanje, češ nimamo sredstev, bo neosnovano, obtičalo bo ob vprašanju, zakaj si jih niste ustvarili?!

Poglejmo polletni obračun pri nekaterih! Pri teh obračunih je kar 26 gospodarskih organizacij uporabilo ves čisti dohodek za osebne dohodke, od 98 organizacij jih je 36 vložilo v sklade manj sredstev, kot bi to morale po tarifnem pravilniku...

Do teh pomanjkljivosti, ki so lahko usodne, ne bi smelo priti ob bolj uveljavljenem sistemu, če bi sindikalne in zbornične organizacije pozorneje zasledovale izvrševanje določil tarifnih pravilnikov in pomagale kolektivom pri izpopolnjevanju sistema.

Povedati pa moramo, da je med organizacijami tudi 29 takšnih, ki so odvedle v sklade več, kot pa so predvidevale. Te si ne bodo belile glave pred novo sezono, ko bo treba to ali ono popraviti, prebeliti prostore, nabaviti manjkajočo opremo...

Nagrajevanje po učinku tudi v gostinstvu ni in ne sme biti recept, za vse in vsakogar enak. Osnova pa je vsem enaka: smerni kazalec k smotrnejšemu gospodarjenju. Če nekateri trdijo, da je uvajanje sistema delitve osebnega dohodka po delovnem uspehu, pritajen teror nad delavcem, žive v grobi zmoti. Celo več, dejali bi lahko, da se dela boje, da se boje odgovornosti. Sicer pa naj ljudje, gostinski delavci, ki žive in straše med dvema ognjema, vprašajo za svet tiste delavce v gostinstvu, ki so v novem načinu nagrajevanja že davno pretehtali in ocenili njegov smisel in vrednost za nadaljnjo krepitev delavskega samoupravljanja.

O vsem tem naj bi govoril Zbor. Osnovni referat je opozoril na različna mnenja, na obotavljajoče se korake. Siromašna diskusija pa je z nasprotujočimi si trditvami zašla v slepo ulico.

Navada je takšna, da človek k velikim dejanjem pristopi počasi, s premislekom. Tudi si reče, ne danes, jutri, prihodnji mesec, drugo leto, skratka, postavi si rok. Nemara je podobno z gostinci, ki so sicer manj govorili in razpravljali, zdaj, ob koncu sezone in se bodo tega velikega dela lotili drugo leto, na začetku nove sezone.

Samo, ali je prav, da odlašamo...?

D. K.

Urejanje tarifnih vprašanj — stalna skrb vseh

Skupna seja Zbora proizvajalcev in sindikalnega sveta občine Ljubljana-Center (ki je bila minuli petek), kaže, da imajo tako organi občine kot tudi družbeno-politične organizacije, v svojem programu dela zelo jasno začrtan smoter:

— sestava tarifnih pravilnikov je bila šele uvod v smiselno urejanje tarifne politike v gospodarskih organizacijah, zato bi bilo vsako kampanjsko delo škodljivo;

— urejanje tarifnih problemov in s tem v zvezi tudi izpopolnjevanje pravilnikov, izboljševanje organizacije dela itd., mora postati stalna praksa dela samoupravnih in tehnično operativnih organov v podjetjih. Sindikalni svet in zbor proizvajalcev pa naj z občasnimi analizami in opozorili pomagata organom v vseh podjetjih izdelati tak mehanizem nagrajevanja, ki ustreza družbeno-političnim načelom nagrajevanja po delu.

Ti dve ugotovitvi je mogoče razbrati iz poročila in razprave članov zborov proizvajalcev, predsedstva sindikalnega sveta in predstavnikov delavskih svetov, ki jih je Zbor proizvajalcev povabil na to sejo. (Poročilo samo je obsegalo oceno dela ob sestavljanju tarifnih pravilnikov, stanje v podjetjih po uveljavitvi pravilnikov, v zaključnem delu pa je poročilo opozorilo na neposredne naloge samoupravnih organov, tehnično operativnih vodstev in družbeno-političnih organizacij v podjetjih). Razčlenimo ti dve ugotovitvi nekoliko podrobneje.

Kakorkoli je res, da je v tej občini dosežen občuten premik od nagrajevanja po času k nagrajevanju po delovnem učinku, je tudi res, da v podjetjih ponekod še niso izkoristili vseh možnosti. Še več, ponekod tudi še sedaj trdovratno vztrajajo pri starem načinu nagrajevanja in celo sedaj zahtevajo zviševanje tarif brez ekonomskih opravičil. Medtem ko ni bil na primer lani noben gostinski in trgovski delavec nagrajen po učinku, je letos prav obratno. Prejemki vseh zaposlenih v teh dveh strokah so odvisni od gospodarskega uspeha podjetja (na osnovi posrednega ali neposrednega načina nagrajevanja po delovnem učinku). V industriji dela letos po učinku 57,5 % zaposlenih (lani 48,2 %), v gradbeništvu pa 50,6 % (lani 43,3 %). Skratka, v vseh podjetjih je nagrajenih po učinku (posredno ali neposredno) okoli 70 % vseh zaposlenih. Toda vedno je še nekaj podjetij, kjer sicer imajo pravilnike o normah, premijah itd., toda nagrajevanje po učinku je v manjšini Tako je bilo mogoče iz razprave razbrati, da je na primer v »Tribuni« nagrajenih po učinku le 3 %, v TOS 28 % zaposlenih itd. Kjer je nagrajevanje po učinku ostalo le na papirju zato, da je bilo izrečeno soglasje za uveljavitev pravilnika, tam se še sedaj zahtevajo od sveta za delo, oziroma tarifne komisije občine in sindikata, naj dovoljenje za zvišanje tarif (po času seveda) tudi za 3, 4 in več tisoč dinarjev.

Prva izplačila so tudi opozorila, da bo treba marsikje pravilnike za nagrajevanje po učinku dopolniti, da bo treba vskladiti medsebojna razmerja v podjetjih itd. Prav tako bo treba zavreti težnjo, ki se pojavlja v nekaterih podjetjih po uvajanju dopolnilnih prejemkov, čeprav jih novi tarifni pravilniki ne predvidevajo. Ti in prej našteti primeri so opozorilo, da je bila sestava tarifnih pravilnikov res šele uvod v smiselno urejanje tarifne politike v gospodarskih organizacijah.

Ni slučajno, da so posamezniki v razpravi nenehno opozarjali na to, da velja v podjetjih razmišljati sedaj predvsem o boljši organizaciji dela. Delavci, ki so nagrajeni po učinku, namreč zahtevajo, da je organizacija dela takšna, da je na delovnem mestu pravi čas ves potreben material, orodje, skratka, da delo nemoteno poteka. Le v tem primeru je namreč mogoče zagotoviti, da bo naraščala storilnost in da bo čimveč del opravljenih po učinku. Zato, da bi lahko vse te stvari čimbolje uredili, pa bo seveda dobrodošla izmenjava mnenj in izkušenj, kot je bilo to primer na omenjeni skupni seji.

Prezreti tudi ne velja opozorila, naj bi odborniki Zbora proizvajalcev imeli poslej večji stik s kolektivi, kajti le tako bo lahko Zbor proizvajalcev sproti reševal razna pereča vprašanja, tako s področja nagrajevanja kot tudi gospodarjenja v gospodarskih organizacijah.

P.

PORAVNALNI SVETI v zasavskih občinah

V splošni akciji za ustanavljanje stanovanjskih skupnosti v zasavskih občinah, obravnavajo iniciativni odbori tudi vlogo in pomen poravnalnih svetov. V Zagorju so pred kratkim že praktično uresničili napotke glavnega odbora SZDLS. Ustanovili so štiri poravnalne svete, in sicer pri stanovanjskih skupnostih, enega pa za področje vasi. Kasneje nameravajo ustanoviti še samostojne poravnalne svete v vsaki večji vasi. Občinski odbor Socialistične zveze je organiziral celo seminar za člane teh organov, na katerem je predsednik okrajnega sodišča obrazložil bistvene funkcije in vlogo poravnalnih svetov.

V prihodnjem obdobju pa čaka politične organizacije zelo važno opravilo. Volivcem bo treba obrazložiti, da poravnalni sveti ne bodo nekakšna sodišča, pač pa nekakšna podaljšana roka sodišč, in da bo njihova poglavitna dolžnost poravnavati eventualne spore med sosedi, se zavzemati za sožitje med prebivalci te ali one stanovanjske skupnosti in podobno. Zmotno je mnenje, da bodo poravnali sveti nekakšna administrativna telesa z vsem potrebnim aparatom in podobno. Zato bo treba na zborih volivcev povedati, da so poravnalni sveti samo en člen več v dolgi verigi družbenega upravljanja.

Kot kaže, so vsepovsod izbrali v te organe vidne politične in javne delavce, ljudi, ki so s svojim dosedanjim delom dokazali predanost socialistični stvari in ki imajo tudi nešteto življenjskih izkušenj. Ni bojazni, da utegnejo biti poravnalni sveti pristranski.

-m-

IZ PODJETIJ IN OBČIN

Uspehi »Elektrokovine«

»Elektrokovina« je nastala iz male elektromehanične delavnice. Ime je dobila šele pred desetimi leti. V začetku so izdelovali namizne svetilke, danes pa že prodajajo elektromotorje po evropskih in južnoameriških tržiščih. Elektromotorji niso njihov edini izdelek. Znane so njihove fluorescenčne in živosrebrne svetilke, sesalci za prah, ventilatorji, spojni material za električne napeljave in drugo. »Elektrokovina« se je v glavnem specializirala za majhne elektromotorje do ene in pol konjske sile za razne črpalke, šivalne stroje, ventilatorje itd. Letos jih bodo dali na trg več kakor šesdeset tisoč.

Po obsegu proizvodnje v tej gospodarski panogi je tovarna na drugem mestu v republiki, po rentabilnosti pa — kakor zatrjujejo — na četrtem mestu v Jugoslaviji.

Letos so dosegli največ uspeha. Proizvodni plan je v prvih osmih mesecih presežen za osem odstotkov. Vrednost bruttoprodukta se je povečala za 42 % v primerjavi z enakim obdobjem lanskega leta. V dinarjih bi bilo več kot milijardo dinarjev, računajoč po lastni ceni. Doma in na tujem so do konca avgusta prodali za skoraj eno milijardo dinarjev več izdelkov kot lani ob tem času. V prvem polletju je vsak zaposleni ustvaril okrog pol milijona dinarjev vrednosti — polovico več kot v enakem času lani.

S temi uspehi pa še niso zadovoljni. Še vedno porabijo okrog 40 % več časa za izdelavo enega elektromotorja kot v nekaterih razvitih industrijskih državah. Čaka jih torej še trdo delo.

Gospodarski uspeh kolektiva pa je v glavnem posledica boljše organizacije dela in spodbudnejšega nagrajevanja, čeprav še niso prešli na sistem nagrajevanja po enoti proizvoda. Ti uspehi se kažejo tudi v skladih podjetja, ki so se letos povečali za več kakor 100 milijonov dinarjev.

Ker je sedanja obratna menza premajhna, so skupno s podjetji »Teksta«, »Petrol«, »Agroservis« in »Vodovod« začeli graditi menzo za dva tisoč ljudi. Zgrajena bo v marcu prihodnjega leta. Tedaj bodo dobili zaposleni tudi kosila, doslej so imeli samo enolončnice.

Gradijo še druge objekte: kompresorsko postajo in upravne prostore za komercialo, ki jo pa po mnenju nekaterih vse preveč raskošno urejajo.

Še nekaj o slabostih. V prvih šestih mesecih so izgubili okrog sto tisoč delovnih ur zaradi bolezni in nezgod. Zaradi tega morajo plačevati dodatni prispevek zavodu za socialno zavarovanje. V tovarni je zaposleno več kot pet sto žena. Za kontracepcijsko službo pa še niso nič napravili. Ko bo zgrajena nova obratna ambulanta, bo morda tudi glede tega bolje. Manjkajo jim tudi sanitarni prostori, zlasti za žensko delovno silo.

Premalo so doslej storili za strokovno izobraževanje delavcev. Sklenili so, da bodo pripravili posebne tečaje za priučevanje novincev in tečaje za polkvalificirane delavce. K. A.

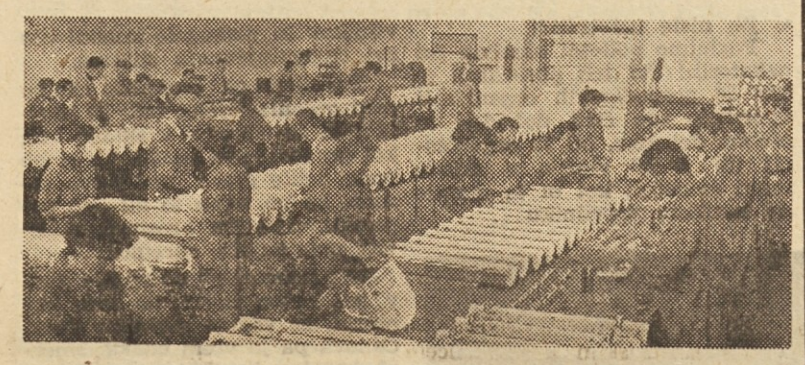

MONTAŽNA DVORANA ELEKTROKOVINE

Velikokrat je vzrok slabi zdravstveni službi tudi pomanjkanje prostorov. V zadnjem času so zato v občinah zgradili že več zdravstvenih domov. Na sliki gradbišče zdravstvenega doma na Viču v Ljubljani, pravkar pa so na Rakovniku pričeli kopati temelje za zdravstveni dom občine Ljubljana-Rudnik. Vendar pa bo treba še bolje poskrbeti za obratne ambulante, ker se spričo vedno večjega števila zavarovancev v zdravstvenih domovih ne bodo dovolj mogli ukvarjati s preventivno dejavnostjo v podjetjih

Jesenice dobe nov internat...

Iz jeseniških strokovnih šol je v zadnjih letih izšlo že precej kvalificiranih in visokokvalificiranih železarjev in metalurgov. Tu se šolajo metalurški strokovnjaki ne samo za potrebe domače železarne, temveč tudi za potrebe ostalih jugoslovanskih železarn.

Letos so se na Jesenicah odločili, da reorganizirajo in izpopolnijo strokovno šolstvo in ga še bolj približajo vedno večjim potrebam po srednjih in višjih metalurških kadrih.

Razen rednih strokovnih šol (metalurške industrijske šole, šole za visokokvalificirane metalurške delavce, srednje tehnične šole in oddelka za izobraževanje odraslih) bodo organizirali še več strokovnih tečajev in seminarjev.

Na Jesenicah že grade nov internat za učence Metalurške industrijske šole, kajti dosedanji internat je mnogo pretesen. V njem je prostora komaj za 50 učencev; nimajo dobro urejenih jedilnic, učilnic, dnevnih in družabnih prostorov.

Gradbeno podjetje »Gorica« gradi v Obrtniški ulici novo poslopje internata. V njem bo lahko stanovalo več kakor 300 učencev. Zgrajeni bodo trije dvonadstropni trakti s spalnicami, jedilnicami, sanitarijami, dnevnimi sobami, družabnimi prostori in prostori za telovadbo in šport. Menijo, da bodo stroški znašali okoli 160 milijonov dinarjev. Dva dvonadstropna trakta bosta že letos dograjena, ostalo pa do 1. avgusta 1960. leta, ko bodo praznovale Jesenice svoj občinski praznik.

...in nov delavski dom

Delavski dom na Jesenicah — »Pri Jelenu«, kakor ga na Jesenicah imenujemo — je že zdavnaj pretesen za aktivno delo sindikalne organizacije, številnih sekcij DPD Svoboda »Tone Čufar«, za seje, predavanja, proslave in prireditve številnih drugih političnih, družbenih in množičnih organizacij. Velika dvorana v Delavskem domu je zasedena prav tako na tri šihte kot številni obrati v železarni, prav tako pa tudi vsi drugi prostori nikakor ne morejo več ustrezati vedno večjim potrebam.

Zaradi utesnjenosti nikakor ne morejo razviti svoje dejavnosti pevci, godbeniki, pevski zbori, lutkarji, ansambel narodnih plesov, izobraževalna in dramska sekcija Svobode.

Kljub temu, da se je v povojnih letih na Jesenicah mnogo gradilo, da je ObLO skupaj z železarno in drugimi delovnimi kolektivi ter gospodarskimi organizacijami vsaj delno in za silo uredil stanovanjski problem kot tudi problem pomanjkanja šolskih prostorov je bil šele sedaj izvoljen iniciativni delovni odbor, katerega prva naloga in skrb sta, da se čimprej na Jesenicah zgradi primeren, sodobno urejen in prostoren Delavski dom, kjer naj dobe prostore razen sindikalnih organizacij tudi tovarniški komite ZK in LMS ter vse sekcije DPD Svoboda. Denarna sredstva za izdelavo potrebnih načrtov so zagotovljena. Odločili so se, da bo novi Delavski dom stal na začetku Gosposvetske ceste med poslopjem gimnazije in poslovnimi prostori podjetja za vzdrževanje prog. Vzporedno z novim osrednjim delavskim domom na Jesenicah pa bi morali zgraditi še primerne kulturne domove na Javorniku in v novem naselju na Plavžu.

Gospodarski razvoj ljutomerske občine

Pred dnevi je bilo v Ljutomeru posvetovanje o 5, 10 in 20-letnem perspektivnem načrtu razvoja občine in okraja.

Na posvetovanju so se pogovorili o nekaterih dosedanjih slabostih gospodarjenja v občini. Ugotovili so, da gospodarske organizacije premalo skrbe za razširitev proizvodnje, zlasti pa za povišanje asortimenta ter da ne sodelujejo dovolj med seboj.

Občinski ljudski odbor Ljutomer že izdeluje urbanistični načrt mesta in okolice, ki bo prav gotovo ugodno vplival na vsestranski razvoj Ljutomera.

Ugotavljajo, da bi bilo koristno nekaj lesnih podjetij in delavnic te stroke združiti v večji kombinat, ki naj se s stroji sodobno opremi in omogoči izkoriščanje sedanjih zmogljivosti. Menijo tudi, naj bi v Ljutomeru združili sorodni kovinski podjetji ali pa, da preideta podjetji vsaj v kooperacijo. Tudi industrija gradbenega materiala bo morala še povečati svoje zmogljivosti. K temu pa so nekatere opekarne pristopile, da razširijo ozko grlo proizvodnje. Na osnovi tega in pa uvedbe novih proizvodov, za katere je vedno večje povpraševanje, bo možno dvigniti narodni dohodek, ki je sedaj tako nizek v naši občini. Nadalje so razpravljali o razvoju turizma v Prlekiji, le-tega pa si ne moremo mislitj brez boljših cest. Treba bo ceste sistematično urejati.

Na prleškem območju bo treba uvesti lokalne avtobusne proge.

Ob zaključku posvetovanja so se tudi pogovorili o organiziranju oddelka srednje ekonomske šole za izredne slušatelje v Ljutomeru.

S. F.

POPRAVEK

V številki 40 našega lista z dne 10. oktobra 1959 je v članku »Osamosvojiti se je treba od kmečke stihije« v tabeli, ki prikazuje izvršitev letošnjega plana investicij, tiskarski škrat zamenjal številke: Tabela se mora glasiti:

Panoga	Izvršitev invest. v osmih mesecih 1959
industrija	45,4 %
promet	187,7 %
kmetijstvo	
drž. sektor	13,0 %

PO JUGOSLAVIJI

Nov del avtomobilske ceste

V nedeljo dopoldan, na dan vstaje makedonskega naroda, so v Negotinu na Vardarju slovesno odprli odsek moderne avtomobilske ceste med Negotinom in Demir Kapijo, dolg 17 kilometrov. Temu lepemu trenutku je prisostvovalo okrog 40.000 prebivalcev Povardarja in 2000 graditeljev zadnje izmene, ki so si izredno prizadevali, da bi vsa dela avtomobilske ceste zgradili dva dni pred dano obveznostjo. V imenu Zveznega izvršnega sveta je graditelje in navzoče državljane na zborovanju pozdravil član ZIS tovariš Milentije Popović. Slovesnosti v Negotinu so prisostvovali predsednik Sabora Hrvatske dr. Vladimir Bakarić, predsednik Izvršnega sveta Makedonije Ljubčo Arsov, podpredsednik Izvršnega sveta Strahil Gigov, člani Izvršnega sveta Makedonije in CK ZK Makedonije, član predsedstva CK Ljudske mladine Jugoslavije Tahir Hadžić, predstavniki republiških komitejev Ljudske mladine, številni znani makedonski politični delavci, predstavniki JLA in člani glavnega štaba mladinskih delovnih brigad na čelu s komandantom Miladinom Šakićem in drugimi.

Po govoru Milentija Popovića so prebrali izredni odlok Glavnega štaba mladinskih brigad, s katerim so vse brigade zadnje izmene na odseku Negotin—Demir Kapija, proglasili za udarne. Ob koncu zborovanja so prebrali pozdravno brzojavko graditeljev tovarišu Titu.

Na južnem delu viadukta je Milentije Popović simbolično prerezal svilen trak in tako izročil avtomobilsko cesto prometu.

Odkrili so tudi spomenik v spomin na brigadirje, ki so gradili ta del avtomobilske ceste.

Ob zaključku del so odprli v Negotinu razstavo fotografij in umetniških del graditeljev avtomobilske ceste. V soboto in nedeljo je bilo več kulturnih in športnih prireditev.

Z zaključkom tega dela avtomobilske ceste ima Makedonija zdaj 60 km zgrajene magistrale »Bratstva in enotnosti«, in sicer od Titovega Velesa do Demir Kapije.

Ob štiridesetletnici SKOJ v občini Šoštanj

V počastitev 40. obletnice SKOJ je občinski komite LMS v Šoštanju imel slavnostno sejo. Ves prejšnji teden so sprejemali nove člane v mladinsko organizacijo. Po vseh šolah so svečanost združili s pestrimi kulturnimi prireditvami in pogostitvijo novih članov LMS. V mladinske aktive je bilo sprejetih več kot 150 članov. V počastitev 40. obletnice SKOJ pa je bilo v nedeljo še športno tekmovanje aktivov v streljanju z zračno puško, v odbojki in šahu.

Termoelektrarno Velenje bodo povečali

Na zadnjem zasedanju DS Termoelektrarne Velenje so sklenili, da bo elektrarna še nadalje delovala popolnoma samostojno v okviru ELES. Pred kolektivom je velika naloga — povečanje termoelektrarne. Načrti so že skoraj pripravljeni. Nameravajo naročiti še dve parni turbini, 1000-tonski kotel ter eno navadno turbino. S tem se bo zmogljivost elektrarne več kot potrojila. S tako povečano elektrarno bodo lahko preskrbovali paro za ogrevanje mesta in dajali potrebno energijo za sušilnico lignita, ki jo namerava graditi rudnik prihodnje leto.

Izobraževanje v Kočevju

Zadnja leta je bilo izobraževanje odraslih v kočevski občini kljub znatnim uspehom nenačrtno. Da se pri izobraževanju dosežejo boljši uspehi je bila ustanovljena Delavska univerza. Nekaj oddelkov je že pričelo z delom. Deluje že večerna politična šola in šola za odrasle, ki jo obiskuje večje število delovnih ljudi, zaposlenih v gospodarskih organizacijah in ustanovah v Kočevju in okolici.

Ugodnejše pomorske zveze

Za letošnjo sezono ne bi mogli trditi, da je bil potniški promet med slovenskim obalnim področjem in ostalo jugoslovansko obalo zadovoljiv. Redke potniške proge — trikrat tedensko in še to vedno samo v eno smer — so brez dvoma vzrok, da s področij srednjega in južnega Jadrana ni prišlo več turistov. Pot le-teh se je navadno končala na Reki, čeprav je znano, da je bilo prav za pomorsko progo Reka—Pula—Koper—Trst veliko zanimanja.

Kaže, da so prišli do te ugotovitve tudi pri »Jadranski linijski plovidbi« na Reki. Na nedavnem sestanku predstavnikov vseh obalnih plovb Jugoslavije, ki je bil v Portorožu, so namreč izdelali osnutek novega plovnega reda za prihodnjo sezono, ki obeta slovenskim pristaniščem in pristaniščem na zahodni obali Istre kar sedem rednih pomorskih potniških zvez z ostalo jugoslovansko obalo in Grčijo. Prebivalci koprskega in bujskega okraja pa najbolj nestrpno pričakujejo uvedbo dnevne ladijske zveze med Umagom oziroma Koprom in Trstom. Avtobusni promet namreč že dolgo ni kos povečanemu malemu obmejnemu prometu. Bb

Razstava 40 let ZKJ v Kopru

V koprskem okrajnem muzeju imajo posebno razstavo o razvoju in delu ZKJ. Zanimivo gradivo, ki v sliki in besedi nazorno prikazuje razvoj KP Jugoslavije, si je že v prvih desetih dneh ogledalo 6600 ljudi. Zaradi izrednega zanimanja so čas razstave podaljšali.

Praznovanje v Loški dolini

Prebivalci Loške doline na Notranjskem so ta teden pričeli s prireditvami za praznovanje svojega občinskega praznika, ki ga praznujejo ob obletnici prvega partizanskega napada na Lož (19. oktobra 1941). Proslavljajo tudi 40-letnico delovanja delavsko-prosvetnega društva Svoboda Loška dolina in 40-letnico ZKS in SKOJ. Razen slavnostne akademije so imeli še otvoritev nove knjižnice. Ves teden bo več prireditev, na večer pred praznikom pa bo domače DPD »Svoboda« uprizorilo komedijo »Rdeče rože«. Organizirana bo tudi velika živinorejska razstava. Na sam praznik bo več slovesnosti ki se bodo nadaljevale do 25. oktobra, ko bodo na Babnem polju odkrili spomenik 79 borcem žrtvam fašističnega nasilja.

Iz neobledelih spominov

Ob prazniku delavskega samoupravljanja v tovarni perila Mura iz Murske Sobote nam je tovarišica Justika Janež poslala zajeten zvezek spominov. Iz neobledelih spominov smo utrgali nekaj listov, ki jih razvrščamo pred našega bralca.

Manufakturna in šiviljska obrt sta bili osnova današnji tovarni perila v Murski Soboti. Obrat sta osnovala leta 1925 Janez Cvetič in njegova žena Irma Reško, šivilja, hčerka sobnega lakaja grofa Szaparyja. Začeli so obratovati s štirimi stroji na nožni pogon in s štirimi pomočniki. Z elektrifikacijo Sobote dne 23. decembra 1926 so dokupili na Češkem nove stroje. Vajenke so se specializirale ter kot pomočnice usposobile za preddelavke. Reorganizacija dela je omogočila obrat na traku, tako da so v nekaj letih že zaposlili 140—150 delavk.

Ženske so delale v nezdravih lokalih in pod težkimi delovnimi pogoji. Uporabljali so celo telesno kazen. Spričo takšnih prostorov, silno napornega dela so številne delavke bolehale na pljučih.

Kako pa je bilo v nekdanji tovarni perila, katere lastnik je bil Šiftar Ludvik? Ta obrat je bil ustanovljen 1932. leta z nakupom konkurzne mase tovarne perila Landaiss d. d. Zagreb, ko so stroje montirali v novozgrajeni objekt. Ta obrat je zaposloval od 110 do 130 delavk.

Podjetnika Janez Cvetič in Ludvik Šiftar sta bila odločna nasprotnika delavskih organizacij. Vsak korak naprednih delavk sta zasledovala n pazila, s kom se družijo. Delavke so bile odvisne od bornega zaslužka. Mnoge so bile pod močnim vplivom cerkve in njene »črne bratovščine«. Večji del je bil to polproletariat. Vdano so trpele in prenašale vse tegobe nepravične družbene ureditve. Lastnika sta obvladala položaj vse do leta 1935.

Na pobudo partijske celice je bilo maja 1934 v Soboti ustanovljeno Delavsko prosvetno društvo Svoboda. Na zboru v hotelu Slon je bilo zbranih 20 gradbincev in delavk iz obeh tovarn. Govoril je dr. Reismann August iz Maribora. Na sestankih Svobode je večkrat predaval profesor Bogo Teply. Bivšim oblastnikom seveda to ni bilo pogodu, kajti Svoboda je delovala po direktivah in ob izdatni pomoči Partije. Dne 20. VII. 1935 je bila Zveza Delavskih prosvetnih društev Svobod v Ljubljani razpuščena.

Toda žene in dekleta niso mirovale. Z dne 1. septembra 1934 je bila v Soboto premeščena učiteljica Poldka Kosova, znana borka za pravice delovnih žena. Povezala se je s sekretarjem celice KPJ Kardošem Alijem, 22. februarja 1935 so ustanovili Pripravljalni odbor podružnice Zveze delavskih žena in deklet v Soboti.

*

Po poročilu »Novin« z dne 20. decembra 1936 je bilo tudi to društvo osumljeno komunizma in razpuščeno. 5. oktobra 1934 je v Lendavi pod uredništvom Miška Kranjca začela izhajati »Ljudska pravica«. Tovarišica Poldka Kosova je v svojih sestavkih v »Ljudski pravici« seznanjala javnost o razmerah soboških delavk. Temu je sledila še vrsta drugih člankov kot na primer 5. oktobra 1934 sestavek pod naslovom »Prilike v soboških tovarnah perila«. Posebno je zanimiv članek »Gospodu tovarnarju Cvetiču na pot v Monte Carlo«.

Komunisti so začeli načrtno obveščati javnost o razmerah v tovarni perila Cvetič. V letu 1935 je bila napisana serija člankov o soboških delavkah (»O soboških delavkah 8. 2. 1935«, »Razmere v tovarni gospoda Cvetiča 20. 7. 1935«. »V tovarni perila Cvetič se dela znova preko 8 ur dnevno«, »Propad krojaške obrti in tvornice perila 13.7. 1935«). Za poljudnost člankov je skrbel tovariš Rudi Čačinovič, ki jim je dal tudi literarno vsebino. Za pridobivanje novih naročnikov Ljudske pravice je vedel svoje poslanstvo tudi med soboškimi delavkami. Na pobudo Parskrbel Ali Kardoš. List je odlično iztije je bila dne 3. VII. 1936 ustanovljena podružnica URS sindikatov, kjer so sodelovale tudi delavke obeh tovarn perila. Predsednik podružnice je bil Franc Kološa. S pomočjo tovariša Toma Brejca so gradbinci štirih podjetij v Soboti izvedli 7 dnevno stavko. Stavkajočim so nudile vso podporo naše delavke pri Cvetiču in Šiftarju. Janez Cvetič je takoj odpovedal službo najbolj aktivnim in razredno zavednim delavkam. Toda z dneva v dan so se bolj uveljavljale delavske zaupnice, ki jim je stala na čelu borbena tovarišica Marija Balogh. Za sprejem v URS — sindikate so prosili delavci in delavke v vseh podjetjih našega mesta. Leta 1938 so bili razpuščeni tudi sindikati in pritisk protifašističnih vladajočih krogov se je stopnjeval, posebno še, ko je režimska JRZ novembra 1935 ustanovila Prosvetno društvo Sobota, pod vodstvom kapitana Joška Vojkoviča in odvetnika Franca Bajlec. To društvo si je na vse načine prizadevalo, da bi odvrnilo delavke od njihovega razredneg boja. Progresivne delavke niso imele lahkega dela v tem organizacijskem okolju, kajti vpliv cerkve je bil močan in društvo so vodili bolj jeviti ljudje, ki so potegnili še fantovski odsek in Dekliški krožek. Vendar napredne žene-delavke tudi v tem okolju niso popustile. Na pobudo Poldke Kosove je bilo 18. IV. 1937 ustanovljeno »Žensko izobraževalno društvo Sobota« katero je zbralo okoli sebe skoraj 180 domačink. Voditeljem obeh tekstilnih obratov ni dolgo ostalo prikrito delovanje delavskih zaupnic. Spričo izdaje dveh konfidentkinj so v dveh tovarnah odpustili 11 najboljših delavk.

*

Spomladi leta 1939 je bila po JRZ ustanovljena Zveza poljedelskih delavcev (ZPD), ki je vključevala v Prekmurju nad 13.000 delavcev in delavk, predvsem sezoncev. Ta organizacija je bila ustanovljena po pobudi zadevanju šefa borze dela Josipa Kereca ter ob sodelovanju in pomoči intelektualcev iz vrst krščanskih socialistov, ki so zlasti na področju kulturno-prosvetnega dela v PD Sobota želj lepe uspehe. Režimska JRZ je tudi v Murski Soboti ustanovila Zvezo združenih delavcev (ZZD), katere glasilo je bil Slovenski delavec, organ Jugorasa. Tovarnar Cvetič je bil do delavstva nepopustljiv. Četudi je napadan po režimski organizaciji, je nil z delavstvom trenutno premirje. Veliko boljši od Cvetiča je bil Ludvik Šiftar, s katerim je prišlo do sporazuma že 26. oktobra 1938.

MURSKA SOBOTA

Kovači ne kujejo samo železa

Ob 90-letnici jeseniške železarne — bežno kramljanje z ljudmi, ki slave ta visoki rojstni dan. Martinarji in plavžarji poznajo kar 60 različnih osnov za nagrajevanje po delovnem uspehu. Proizvodnja raste iz dneva v dan, osebni dohodki so boljši in stroški, ki so prejšnja leta dušili tovarno, izginjajo. Kovači, katerih kladivo spreminja železo v jeklo, kujejo tudi vsakdanjost, ki spreminja staro v novo: prvi koraki so dokaj zgovorni!

Lahko, da je bilo to jutro za Maro in Justi nekaj posebnega. Že na vse zgodaj ju je obiskal normirec v oddelku za modeliranje šamotne opeke, kjer sta zaposleni. Pozdravil ju je z novim modelom pod pazduho. Brez mnogih razlag sta Mara in Justi vedeli, da bosta oni dve določili normo.

»Štopanje« se je začelo!

To je pravo tekmovanje. Okoli delavk, ki sta izbrani za to tekmo s časom, se navadno zbero druge žene in dekleta. Dobronamerne spodbude s prizvokom nagajivosti dežujejo:

»Nikar se ne pretegni, sicer adijo norma!«

»Nam jo boste nabile, a?«

»Mara, počasi, saj ne gori voda!«

Kaj šele ilovica! Mara in Justi s primerno hitrostjo napolnita model z mastno ilo, zatlačita špranje, lepo izgladita, dvigneta in prevrneta na pladenj. Še nekaj veščih kretenj z roko in — normirec pritisne na štoparico.

Tako, račun je gotov. V osmih urah lahko dve delavki napravita toliko in toliko modelov. Osnovo sta narekovali Mara in Justi! Jutri in naslednje dneve se bodo delavke spoprijele v resničnem tekmovanju za boljši zaslužek.

Če ne bo šlo, če bodo žene in dekleta pri delu zaostajale, če ne bodo dosegle norme, bodo okoli prvega v mesecu sipale očitke na Maro in Justi, ki sta kot dve stari, izkušeni delavki v oddelku za modeliranje šamotne opeke botrovale normi.

Da, to jutro je bilo za Maro in Justi res nekaj posebnega!

Visoko v zraku nad livarno potuhnjeno ždi žerjav. Kup zavozlanega jekla. Na oko nemočen, je pravi silak, kadar njegove železne klešče zagrabijo večtonski kos železa in potegne Joža za vzvod.

S tem žerjavom puli Joža jedrnjake iz železnih gmot. Jedrnjak je ogrodje za vlivanje železa. Ko se železo ohladi, delavci najprej s težkimi macolami izbijejo zatikače, potem pa privežejo glavo jedrnjaka na verigo žerjava. Ko se veriga napne in dvigne, zdrsne jedrnjak iz tesnega objema. Lahko pa tudi, kar ni nič nenavadnega, da neroden prijem žerjava zavije jedrnjak in ga tako »klasificira« za staro železo.

Joža, ki vodi žerjav, izvleče na dan kakšnih dvajset jedrnjakov.

»Ali katerega zvijete?«

»Na, to pa ne!«

Na upravi so nas opozorili na te jedrnjake. Rekli so, da delavec ob njih zmeri višino svojega zaslužka. Čim manj jih uniči, več dobi!

»Jaz o tem nič ne vem. Če bi kdo vedel, bi jaz moral vedeti, saj jih največ izvlečem iz tehle buč!« — Joža nas je začudeno gledal, ko smo vrtali okoli jedrnjakov in nagrajevanja.

Prišli so še drugi livarji. Zlasti glasen je bil Polde:

»Ta je pa dobra! Nam se še sanja ne, da...!«

Če Jože uniči vseh dvajset jedrnjakov, mu nihče ne očita. Škoda se poravna. Če pa Joža ne uniči niti enega jedrnjaka, pa gotovo nekaj prihrani kolektivu! Zakaj bi torej ne bil nagrajen?

Na koncu nam je Joža prišepnil:

»Je že prav, da smo se srečali. Brali bodo to, nemara bo to tudi zaleglo, jaz pa bom še zmerom tako pulil tiste »zobe« iz železa, da se las na njih ne bo izkrivil!«

Njegova vera nas je prepričala.

Koliko smo vam odščipnili?« »Najmanj dve fakturi!« Majda iz fakturnega oddelka se je prisrčno nasmejala in dodala:

»Pa nič zato, bom že dohitela!«

Res, nič zato, Majda bo dohitela, mi smo pa le izvedeli v času, ko smo jo zadržali v razgovoru, da ni neustvarljiv sistem plačevanja po delovni prizadevnosti tudi v nekaterih administrativnih oddelkih.

V fakturnem oddelku vedo, koliko faktur morajo dnevno izpisati za normo. Kar izpišejo več, je njihov priboljšek. Ta priboljšek je v povprečju 20 % na mesečni dohodek posameznika.

Majda nas je opozorila:

»Prve mesece, to je bilo lansko leto, ko smo uvedli plačevanje po učinku v našem fakturnem oddelku, smo vse zlahka presegle normo za dobrih petintrideset! To je bilo veselje. Potem so nam normo povišali. No, ne za toliko, da bi je zdaj ne mogle preseči! Mislim, da nam jo zdaj ne bodo spet razvlekli!«

Referent za nagrajevanje tovariš Jože Rozman ji je vpadel v besedo:

Stimulacija je le takrat nekaj vredna, če človek odnese domov kakšen stotak! Kakšen smisel bi imelo, da postavljamo takšne norme, ki jih delavci ne morejo niti doseči, kaj šele preseči!«

Njegov sila ognjevit poseg v razgovor nas je opozoril na vrsto reči, okoli katerih morajo jadrati normirci. Železarna je stara, stari so stroji, stare so tudi norme. Več kot toliko se iz stroja iztisniti ne da. Težnja za višjo storilnost posameznika mnogokrat obtiči v utečenosti stroja, ki v taktu ponavlja — počasi se daleč pride!

Modernizacija in avtomatizacija sta v podobnih primerih znanilki nečesa novega v sistemu nagrajevanja po učinku.

Kako bomo obračunavali? — — so se dolgo časa spogledovali v dvorani za sušenje opeke.

Predvsem — glede na obračunske tone! Nekateri proizvodi zahtevajo manj, drugi pa več napora in vestnosti.

Nato — koliko blaga gre v škodo kolektiva kot drugovrstno, manjvredno.

Kaj pa glede na storilnost moža?

In bolniški dopusti!

Delavcem so se zdela dobra takšna merila za določevanje njihovega zaslužka.

Delovodje pa so se ogrevali za nagrajevanje samo glede na povprečje akorda norm:

...presežemo normo po količini, dobimo premijo!

Tu sta dva interesa, ki si nista kdo ve kako podobna! Prvi skrbi za dobro blago in šele zatem — za tone, drugi pa predvsem hoče tone in šele nato — dobro blago.

Če potemtakem delovodja včasih zatisne oči na račun slabšega ali boljšega blaga, je delavec tisti, ki se mu v takšnem primeru upre. Delavec hoče le dobro blago, saj od tega je odvisna težina njegove kuverte! Tako, prvi hočejo čimveč, drugi pa čimbolje! Dobro je to!

Obenem pa nas ta primer vodi v oddelke, kjer je resnično težko z vso natančnostjo določiti merila za nagrajevanje in so leta v največji meri odvisna od sodbe delavcev, ki delajo v oddelku, ki poznajo proizvodnjo. (No, malo volje je treba in se da!)

Martinarji in plavžarji v železarni na Jesenicah so uvedli v zadnjem letu kar 60 različnih osnov za nagrajevanje. To je bilo pomembno in koristno delo, ki ni nastalo čez noč. Neštevilna so bila popravljanja, primerjanja, prilagajanja, bili so tedni, ko so delavci dvomili v vse skupaj, bili so meseci, ko je navdušenje nekaterih spodbujalo kolektiv na poti k uvajanju različnih načinov nagrajevanja po delovnem učinku.

Boj za novo v življenju našega delavca, v Jeseniški železarni, še ni končan. Potrebna bo še marsikatera sprememba, izkustva preteklosti bodo oblikovala prihodnost.

Vendar pa —

- **še lansko leto je ležalo za 200 milijonov sredstev v nedovršeni proizvodnji, letos le za 140 milijonov,**
- **lansko leto je bilo 12.000 nezgodnih ur mesečno, letos le 9000 ur,**
- **lansko leto je bilo v zalogi 8000 ton, letos le 3500 ton,**
- **zaslužek kolektiva je za 33 % večji,**
- **že lansko leto, kar pripisujejo v železarni predvsem novemu načinu nagrajevanja, je znižal kolektiv lastno ceno proizvodov za milijardo 85 milijonov, prav tako jo bo tudi letos.**
- **Ta denar — je ostal kolektivu!**
- **Konec 1959 bo spet novo priznanje!**

Dušan Kralj

V podjetju »Pionir« premije:

za znižanje stroškov in delo po učinku

V nekaterih podjetjih so letos uveljavili v tarifnih pravilnikih različna merila dela, s katerimi poizkušajo spodbujati tudi režijske službe, da čimbolje opravijo svoje delo in tako omogočijo čimvišje preseganje delovnih učinkov in doseganje čim boljših gospodarskih uspehov. Ta merila so znana pod različnimi imeni. Nekje so uveljavili tako imenovane posredne norme, drugje poizkušajo spodbujati režijske službe s premijami in v nekaterih podjetjih z nagradami. Vsa ta merila pa imajo določeno skupno vsebinsko obeležje: to so konkretna ekonomska merila z delovnega območja režijskih delavcev, sestavljena pa so tako, da postane od izpolnjevanja teh meril odvisen osnovni zaslužek režijskih delavcev. V splošnem gradbenem podjetju »Pionir« v Novem mestu so zasnovali na tem načelu ves sistem premiranja.

Ves sistem premiranja so zgradili na pokazateljih, ki upoštevajo doseganje polne lastne cene. Drugače povedano, težišče ekonomske spodbude prav vseh zaposlenih so usmerjali k znižanju proizvodnih stroškov. Na ta način premirajo vso tehnično in ekonomsko operativno vodstvo in nekatere režijske službe.

Poglejmo si nekoliko podrobneje, kakšne normative uporabljajo pri tem.

Prvi del normativa je pokazatelj o tem, kakšen gospodarski uspeh je dosežen in v kakšnem odstotku zaradi tega narašča osnovni zaslužek, to je tarifna postavka upravičenca. Lestvica, ki jo uporabljajo za izračun, je sestavljena tako, da premijskim upravičencem naraščajo njihove tarifne postavke za od 5 do 27,5 %, če se izboljša gospodarski uspeh v primerjavi s planiranim za od 1 do 5 % (izračunavajo seveda konkretna dela). Če pa je gospodarski uspeh boljši, recimo boljši za 5 do 10 % od planiranega, potem premijskim opravičencem povišajo njihove tarifne postavke za od 27,5 do 30 %, kar je tudi zgornja mera premije.

Drugi del normativa pa je prilagojen konkretnemu delovnemu področju premijskega upravičenca in kaže kako le-ta neposredno izpolnjuje svoje operativne naloge. Ta normativ deluje kot korektiv prvega pokazatelja. To si je najlaže razložiti na nekaj praktičnih primerih.

Vsem premijskim upravičencem vseh delovišč (gre za neposredne organizatorje dela), korigirajo premije na ta način, da ugotavljajo koliko dela opravijo na delovišču v akordu. Prej omenjena lestvica pa deluje v tem primeru takole: če dela 91 do 95 % delavcev v akordu, dobi upravičenec polno premijo, ki jo izračunajo po prvem pokazatelju. Če je odstotek delavcev, ki delajo v akordu, pod 90 %, znižujejo odstotek premije tako, da izgubi premijski upravičenec vso premijo, če ne dela več kot polovico zaposlenih na delovišču v akordu.

Vsem premijskih opravičencem, ki imajo posredno ali neposredno opravka s strojno opremo, z organizacijo dela itd. korigirajo odstotek premije, ki ga ugotove na osnovi prvega pokazatelja na ta način, da izračunajo odstotek izkoriščanja strojne opreme v razmerju na predpisani normativ izkoriščanja. Korekcijska lestvica pa deluje takole: če je strojna oprema izkoriščena 85 % od normirane stopnje, potem dobe premijski upravičenci polno premijo. Če je strojna oprema izkoriščena manj, znižujejo tudi odstotek premije, tako da pri 65 % in nižjem izkoriščanju strojne opreme, premijski upravičenec sploh ne dobi več premije. Za 100 % izkoriščanje opreme po normativu dobe premijski upravičenci 1,25 % premije, pridobljene po prvem pokazatelju.

Premijskim upravičencem iz finančne službe korigirajo odstotek premije na ta način, da ugotavljajo način gospodarjenja z obratnimi sredstvi in stopnjo izkoriščanja obratnih sredstev. Korekcijska lestvica v tem primeru deluje takole: če obratna sredstva izkoriščajo tako, kot je planirano, potem dobe premijski upravičenci prvo premijo po prvem pokazatelju. Če jih izkoriščajo slabše, potem pada odstotek premije in premija popolnoma ugasne, če je obračanje sredstev za 10 in več odstotkov slabše od planiranega. Če pa je obračanje obratnih sredstev ugodnejše, povišujejo odstotek premije, izračunan po prvem pokazatelju, tako. da je pri za 25 in več odstotkov ugodnejšem gospodarjenju z obratnimi sredstvi premija po prvem pokazatelju večja za indeks 1,50.

Tarifa dela ali tarifna postavka

Uvedba spodbudnejših, zlasti pa ekonomsko in družbeno mnogo bolj upravičenih oblik nagrajevanja, kot smo jih bili vajeni še v bližnji preteklosti, je vnesla v naše gospodarstvo vrsto kvantitativnih in kvalitativnih premikov, ki so znatno pospešili vsestranski razvoj gospodarjenja v naših kolektivih. Znatnejši porast proizvodnje, storilnosti dela in boljši ekonomski rezultati v letošnjem letu so v dobršni meri odraz pravilnejše politike nagrajevanja in razdeljevanja sredstev gospodarskih organizacij nasploh.

Kljub številnim uspehom, ki so jih že prinesle izpolnjene ali pa popolnoma nove oblike nagrajevanja, pa v presoji delovanja celotnega sistema nagrajevanja ne bi bili objektivni, če ne bi istočasno ugotavljali nekaterih slabosti.

Že od vsega začetka, ko je bilo prizadevanje za celotnejše nagrajevanje po učinku še izrazita politična akcija, smo na take pojave zavestno računali, ker je praktično nemogoče čez noč odpraviti vse pomanjkljivosti preteklosti, prav tako kot je nemogoče zasnovati nekaj dovršeno novega. Že takrat je bilo sprejeto načelo, da je uveljavljenje novih tarifnih pravilnikov v letošnjem letu šele začetek reševanja tako zahtevnega, obširnega in vsebinsko pestrega vprašanja, kot so prav načela razdeljevanja osebnih dohodkov v gospodarstvu, ki zahtevajo določeno proučevanje.

Prav zato je nujno, da vsi ekonomski in politični faktorji znotraj in izven gospodarskih organizacij, ki se ukvarjajo z omenjeno problematiko, vestno analizirajo in objektivno ocenijo pozitivno pa tudi negativno delovanje določenih oblik nagrajevanja, instrumentov delitve osebnega dohodka in meril z namenom čimprejšnjega in čimpopolnejšega oblikovanja profila sodobnega in socialističnim načelom lastnega stimuliranja neposrednih in posrednih proizvajalcev.

Dediščina preteklosti

Eden obsežnejših in vsebinsko globljih problemov, ki vsak dan bolj prihaja v očitno nasprotje s praktično uveljavljenimi oblikami nagrajevanja po učinku (to ni njihova posledica, temveč le dediščina obdobja administrativnega urejanja politike nagrajevanja), so na osnovi osebnih ocen individualno določene tarifne postavke delavcev, ki so v prenekaterih gospodarskih organizacijah postale obračunski element zaslužka po učinku oziroma uspehu pri delu.

Ne bo pretirano, če trdim, da ta vsebinski nesmisel lahko marsikje v praksi močno popači v osnovnem konceptu morda celo dober sistem nagrajevanja in ga v določeni meri kompromitira ter nespodbudno vpliva na še večjo sprostitev subjektivnih sil v gospodarski organizaciji.

Zato bo koristno, da se vsi odgovorni činitelji v naših gospodarskih organizacijah, od organov delavskega upravljanja in političnih organizacij pa do strokovnega aparata, lotijo tega problema prav s tako vnemo in resnostjo, kot so se lotili oblikovanja boljšega nagrajevanja. Že prvi popravki novih tarifnih pravilnikov bi morali obračunati s to dediščino preteklosti.

Kje so korenine?

Vse do prehoda k popolnejšemu sistemu razdeljevanja sredstev, namenjenih za osebne dohodke delavcev v gospodarstvu, na podlagi dosežene stopnje storilnosti dela in ekonomike, so imele v celotnem mehanizmu nagrajevanja odločilno vlogo tarifne postavke, določene za posamezna delovna mesta. Sprva so bile določene v enem samem znesku, pred nekaj leti pa je pretežen del gospodarskih organizacij določil tarifne postavke v razponu, v okviru katerega so nato določali osebne tarifne postavke delavcem na podlagi sicer naprej postavljenih, toda v pretežni meri nesolidnih in subjektivno delujočih meril.

V pogojih administrativnega urejanja gospodarstva in s tem v zvezi tudi politike nagrajevanja je bilo to do neke mere opravičljivo, kljub temu, da je bilo že v tem času jasno, da razvoj ne more iti po tej poti.

Perspektiva razvoja odnosov med družbo in gospodarsko organizacijo ter razporejanje sredstev v gospodarskih organizacijah, kamor spada tudi nagrajevanje zaposlenih, je bila jasno usmerjena (vzporedno z razvojem delavskega in družbenega upravljanja) v neprestano povečavanje materialnih pravic teh organov. To je ustvarilo objektivne pogoje za kolektivno reševanje vseh družbeno ekonomskih problemov v gospodarskih organizacijah in — v komuni.

Popolnoma razumljivo je torej bilo, da bo moralo tudi nagrajevanje v okviru celotne delitve doživeti bistvene izpremembe predvsem po vsebini pa tudi po obliki.

V sistemu nagrajevanja po času je delavčev zaslužek produkt njegove osebne tarifne postavke in časa, prebitega na delu, ne glede na doseženi učinek oziroma uspeh pri delu. Ker je v sistemu nagrajevanja po učinku celotna dejavnost pri razdeljevanju osebnih dohodkov usmerjena na sicer dobro poznan, pa vendarle premalo upoštevan pokazatelj — delo, je popolnoma logično, da v vseh tistih primerih, kjer delovno mesto obsega več, po značaju sicer sorodnih, po težavnosti pa različnih del, ne more biti na njegovi podlagi določena tarifna postavka obračunski element delavčevega zaslužka, prav tako pa tudi ne osebna tarifna postavka delavca kot merilo njegovih kakovosti. S tem, da je čas, prebit na delu, izločen iz sistema nagrajevanja kot obračunski element delavčevega zaslužka, je predvsem osebna tarifna postavka izgubila tudi svojo vlogo. Od določanja tarif za delovna mesta in osebe bo nujno potrebno čimprej preiti k tarifiranju del ter s pomočjo njih in doseženega učinka pri delu izračunavati delavčev zaslužek.

Kljub temu pa je osebna tarifna postavka v marsikateri gospodarski organizaciji že doslej imela vlogo obračunskega elementa zaslužka po učinku, kar je povzročalo prave anomalije v nagrajevanju, destimuliralo prizadevne delavce in dajalo potuho neprizadevnim, pa tudi sicer povzročalo vsemogoče motnje v ekonomiki gospodarske organizacije. To nepravilnost so v prenekateri gospodarski organizaciji avtomatično prenesli v izpopolnjeni ali pa nov sistem delitve sredstev gospodarske organizacije in osebnih dohodkov. Popolnoma prirodno je, da je moralo priti v vseh teh primerih do resnega nasprotja med načeli novega sistema nagrajevanja in delovanja stare tarifne postavke tem prej in tem ostreje, čim dosledneje je sistem uresničeval načela nagrajevanja po učinku oziroma uspehu pri delu.

Neenotno materialno vrednotenje istega dela, nepravilni odnosi med posameznimi deli imajo še vedno močan vpliv na višino osebnega dohodka. Vse to je neposredna posledica delovanja zlasti osebne tarifne postavke, marsikje pa tudi tarifne postavke delovnega mesta.

Ker bi z dosledno rešitvijo tega problema napravili ogromno uslugo hitrejšemu in kvalitetnejšemu razvoju nagrajevanja po učinku oziroma uspehu pri delu, ne bo odveč, če si nekoliko pobliže ogledamo nekatere momente iz navedenega področja.

Na ta način se bodo odprla sicer nova vprašanja, vzporedno z njimi pa bo treba izdelati tudi nove zaključke, ki bodo lahko samo koristili nadaljnjemu dopolnjevanju začetega dela.

FRANC MREVLJE

Zdravnik v občini ali tovarni?

Pomislimo samo: v tovarni imamo že poldrugo leto obratno ambulanto. Žrtvovali smo, če tako rečemo, lepe denarce za prav sodobno opremo. Ne gre le za to, da imamo lepe ponikljane instrumente, temveč tudi rentgen in še druge aparate. Naš zdravnik dela v njej že od samega začetka in je res »naš«. Dobro ga poznamo in kar je najvažnejše, tudi on nas vse dobro pozna. Ker smo se — prav zaradi strahovite gneče v zdravstvenem domu — odločili za to, da bo naš zdravnik zdravil tudi naše svojce, ima še več dela. Samo kakšno kartoteko ima! Pomaga mu sicer še medicinska sestra, ki pa hkrati vodi tudi oddelek za kontracepcijo. Razumljivo je, da naše delavke gredo raje k njej kot kam drugam, ker jo že dobro poznajo, saj delajo v isti tovarni, srečujejo se na sindikalnih sestankih, celo stanujejo v istih tovarniških blokih. Mi se že ne bomo odrekli svoji obratni ambulanti!

Tako nekako je razlagal ta neimenovani zagovornik obratnih ambulant in takšno mnenje bi slišali, če bi obiskali obratne ambulante v Kranju ali katero od tistih v Kamniku, Novi Gorici, Celju in Mariboru, kjer imajo, to jim mnogi priznavajo (od njihovih pacientov do zavoda za socialno zavarovanje) prav vzorne obratne ambulante.

Ko smo že govorili o zagovornikih obratnih ambulant, bi morali omeniti tudi »nasprotnike«, vendar pa naj povemo, da ne gre za akcijo za ukinitev obratnih ambulant, kot se zadnje čase zares večkrat sliši, in smo s tem v zvezi dobili tudi na uredništvo nekaj vprašanj.

Namen in dejansko tudi delovni program obratnih ambulant določa zakon že sam po sebi. Ustanavljali naj bi jih v podjetjih, ki imajo več kot 500 zaposlenih, usmerjale pa naj bi se predvsem na preprečevanje bolezni ali kot smo navajeni reči, na preventivno dejavnost. To tudi ne izključuje — na primer — zdravljenje ponesrečencev v tovarni, intervencijo ob izbruhu bolezni in — logično nadaljevanje tega — zdravljenje članov kolektiva, v katerem je ambulanta, in še dalje, zdravljenje njihovih družin.

Prav to pa je tisto, kar vzbuja — le včasih upravičeno — kritiko, češ da zdravnik v zdravstvenem domu zaradi tega ostaja brez dela, tako rekoč neizkoščen, medtem ko zdravnik v obratni ambulanti le zdravi; še več, da prav tako ne utegne priti do samega delovnega mesta svojih pacientov ter da le-tega ne pozna nič bolje kot zdravnik v zdravstvenem domu. Še posebej, če je to eden in isti zdravnik, ki v obratni ambulanti dela le honorarno in mu je to delo le dodatni vir dohodkov. Razen tega pa, da ta zdravnik ne dela drugo, kot piše recepte uslužbencem uprave podjetja... Najhujši ugovor pa opozarja, da je vedno manj koordinacije v delu zdravnika v obratni ambulanti in občinsko zdravstveno mrežo, da zaradi tega odslej v občini ni enotne zdravstvene politike itd. Vse to pa se napeljuje tako kot vselej še na finančna sredstva, ki da se drobe in se baje vsled tega ne uporabljajo najbolj racionalno.

NE GRE ZA VPRAŠANJE: ZA ALI PROTI

Podjetja v glavnem sama skrbe za svoje ambulante v skladu s svojimi možnostmi (in razumevanjem), zaradi tega pa ne morejo sodelovati — vsaj ne v večjem obsegu — še pri finansiranju zdravstvenih domov, ki jih grade občine.

Povedati moramo, da ta »problem« ni splošen in da je vzniknil v Ljubljani in velja predvsem za ljubljanski okraj. V sami Ljubljani grade nekaj zdravstvenih domov. Za zdravstveni dom v občini Ljubljana—Vič bo prispevala precejšnja sredstva Tobačna tovarna, ki se bo hkrati s tem odrekla svoji obratni ambulanti. Le-ta bo dobila prostore v novem zdravstvenem domu, delala pa bo pod njegovo upravo. Tudi v občini Ljubljana—Moste imajo obratno ambulanto pod okriljem zdravstvenega doma. V skladu s tem pa tudi ljubljanski okrajni zavod za socialno zavarovanje ne daje nikakšne podpore tistim obratnim ambulantam, ki so res obratne (v tovarni in teh je v ljubljanskem okraju 20), temveč svoja sredstva tudi iz sklada za preventivo vlaga v zdravstvene domove za razliko od mariborskega, ki je sredstva iz svojega dokaj močnega sklada za preventivo dal gospodarskim organizacijam za organizacijo in opremo obratnih ambulant.

V ljubljanskem okraju veliko razpravljajo o tem vprašanju in danes je že skoraj izkristalizirano stališče, naj bi ukinili nekaj obratnih ambulant (tiste, ki ne poslujejo v skladu z zakonom o obratnih ambulantah, se pravi, ki se ne ukvarjajo predvsem s preventivno dejavnostjo), nekatere, »zakonite« pa naj bi še obstale. Novih naj ne bi ustanavljali, v kolikor njihov program do potankosti ne ustreza zakonskim določilom.

OBRATNE AMBULANTE IMAJO SVOJE MESTO

Kaže pa, da se v večini naših tovarn, kjer imajo danes obratne ambulante, ne bi mogli tako zlahka posloviti od njih. Še več! Ob presoji tega vprašanja se vsebolj vsiljuje misel, da se »nasprotniki« obratnih ambulant vse preveč opirajo na nekatere slabše obratne ambulante, skoraj pa ni zaslediti pobud za zboljšanje njihovega dela, medtem ko o tistih, ki so odlično položile izpit svojega obstoja, sploh ne govore. Blagohotno jim dovoljujejo eksistenco še vnaprej.

Sploh ni resen ugovor, da zdravnik v zdravstvenem domu ostaja »brez dela«, ker mu obratne ambulante odjemajo paciente. Izkušnje povedo, da ni tako. Le zdravnikov je še vedno premalo, kar pa bomo še posebno občutili z bližnjo uveljavitvijo socialnega zavarovanja za kmečko prebivalstvo.

S stališča zaposlenih v industriji so obratne ambulante velik korak naprej v skrbi za njihovo zdravje. Zategadelj tudi imamo zakon o obratnih ambulantah. Razen samih ugodnosti za zaposlene so obratne ambulante tudi sicer veliko storile. Organizirale so številne splošne zdravstvene preglede delavcev in pri tem odkrile včasih presunljivo število obolenj (predvsem TBC), ki jih oboleli še niso niti slutili. Pri pregledu žensk so prav tako nepričakovano večkrat odkrivali rakasta obolenja.

Ideja o hišnem zdravniku, za katerega se najbolj zavzemajo sami zavarovanci, se zelo lepo dopolnjuje z vlogo obratnega zdravnika, ki zdravi vse člane družine, razen tega pa pozna do potankosti tudi delovno mesto, delovne pogoje in zahteve delovnega mesta svojega pacienta. Prav zaradi tega bi pač morali dajati obratnemu zdravniku čim več pomoči.

POTREBUJEMO ŠE VEČ OBRATNIH AMBULANT!

Sindikati sodijo, da so vsi pogoji, da si še naprej ustanavljajo nove obratne ambulante tam, kjer jih še ni. Morda celo to, naj bi obratnim ambulantam pridjali tudi postelje. Izkušnje v drugih republikah so pokazale, da so s tem podjetja skoraj odpravila simuliranje bolezni. Bolnika, ki se je na primer prehladil in ki je prosil zdravnika, da ga da v staležu, sprejmejo v obratno ambulanto. Kot po čudežu takšen pacient kmalu ozdravi, ker kljub temu, da je v staležu, ne more doma opravljati del, ki jih je nameraval... Seveda pa velja upoštevati tudi primer in izkušnje takih bolniških postelj, kot jih imajo recimo v Zagorju. Tam porabi zdravnik največ časa za ugotavljanje, ali bolnik res simulira, hkrati pa socialno zavarovanje plačuje 1000 din dnevne oskrbnine. Razen tega v tej ambulanti nimajo dovolj kadrov (specialista), ki bi bili sposobni voditi zdravljenje, medtem ko je v trboveljski bolnišnici dovolj zdravnikov — le bolniških postelj nimajo dovolj. To pa kar vsiljuje misel o potrebi koordinacije enih in drugih, namesto vseh razprav o pomanjkanju koordinacije med občinsko zdravstveno službo in obratnimi ambulantami, za kar pa nekateri krivijo slednje.

Odbor za socialno politiko pri republiškem svetu Zveze sindikatov za Slovenijo bo po svojem programu še posebej obravnaval obratne ambulante. Že zdaj sodi, da jih kaže ustanavljati tam, kjer jih še ni, ter jim pomagati, da bodo delale predvsem na področju preventive, da bodo sodelovale v celotni zdravstveni politiki občine (kot življenje samo zahteva) in da ni vzrokov za besedičenje o ukinitvi zdravstvenih ambulant.

ZDRAVNIK NAJ BO V OBČINI IN TOVARNI!

D. D.

Razgovor s predsednikom Zbora proizvajalcev ljubljanskega okraja tov. Francetom Plazarjem

SOCIALNO ZAVAROVANJE NA REŠETU

Prejšnji teden je Zbor proizvajalcev OLO Ljubljana razpravljal o delu ljubljanskega okrajnega zavoda za socialno zavarovanje v minulem letu in v prvi polovici letošnjega leta. Delo zavoda se je v tem obdobju res izboljšalo. Uresničili so mnoge sklepe, predvsem kar zadeva ažurnost pri reševanju vlog (zavod je naglo opravil prevedbo pokojnin in tudi zahtevke po otroškem dodatku zdaj hitreje rešuje). Že lani, posebno pa letos je ta zavod poslal znatno več — kot prejšnja leta — delavcev na klimatsko zdravljenje, svoj preventivni sklad pa je koristno uporabil, in sicer za zdravstveno zaščito pri delu in zmanjšanju nesreč v podjetjih, za gradnjo zdravstvenih domov in za okrevanje otrok ter delavcev. Zaradi tega, kot je dejal tovariš France Plazar, predsednik Zbora proizvajalcev ljubljanskega okraja, je le-ta sprejel zavodova poročila in se strinjal z njimi.

Vendar pa je bila razprava živahna in odborniki so naslovili na zavod več kritik, nam je po-

France Plazar

vedal tovariš Plazar. Te kritike pa predvsem zadevajo nekatere predpise, ki so že preživeli in ne ustrezajo več današnjemu stanju. Zavod za socialno zavarovanje je v zaostanku s plačevanjem denarnih nadomestil za čas bolezni, zlasti ker ne sledi razvoju podjetij, kjer se uveljavlja nagrajevanje po ekonomskih enotah ali po drugih splošno znanih načelih. Karakterističen je primer »pavšalistov« v obrti, kjer so predvsem oškodovani — ko gre za nadomestilo za čas bolezni — visoko kvalificirani delavci. Predstavniki obrtnega podjetja iz Trbovelj so navedli primer visoko kvafiliciranega delavca, čigar dohodek je pred boleznijo znašal 18.720 dinarjev, zdaj pa, ko boluje na tuberkulozi in se že osem mesecev zdravi in je upravičen do stoodstotne »boleznine«, ne sprejema takšnega nadomestila, kot ga je izgubil zaradi bolezni, temveč le 15.800 din. Namreč, pavšalno postavljen prispevek socialnemu zavarovanju se ne ozira na dejanski delavčev dohodek, zato pa tudi socialno zavarovanje izplačuje nadomestilo za čas bolezni ne po dejanskem zaslužku, temveč po lestvici, ki je odrejena za pavšaliste. O tem je bilo že veliko razprav, pravkar o tem razpravlja Izvršni svet LRS, ki bo kmalu sprejel nove predpise. Zbor proizvajalcev sodi, da bi pavšalno vplačevanje prispevka socialnemu zavarovanju morali sploh odpraviti.

Ista napaka se ponavlja pri odmeri pokojnine. Le-to zavod odmeri niže, kot pa upravičencu pripada, ker s svojimi predpisi ne upošteva vseh upokojenčevih dohodkov. Hkrati se reševanje pokojninskih vlog prav zaradi tega po nepotrebnem zavlačuje.

S tem v zvezi je pomemben sklep Zbora proizvajalcev, s katerim so predlagali socialnemu zavarovanju, kot nam je v nadaljevanju razlagal tovariš Plazar, da čimbolj razširi pooblaščene službe po podjetjih. Danes že večina podjetij z nad petdesetimi zaposlenimi delavci sama izplačuje nadomestilo za čas bolezni. Zbor proizvajalcev sodi, da naj bi podjetja že z novim letom ali najpozneje s 1. aprilom 1960. leta, prevzela tudi izplačevanje potnih stroškov za zavarovance, ko gredo na zdravniške preglede, pogrebnin in posmrtnin ter da bi podjetja sama kompletirala zahtevke za otroški dodatek, pokojnine in invalidnine. Podjetja naj bi sama izplačevala tudi razliko, ki jo prejemajo vojaški invalidi iz NOB. Tako bi bile vloge nedvomno hitreje in pravičneje rešene.

Zbor proizvajalcev je veliko razpravljal o dopolnilnem prispevku, ki ga morajo plačevati nekatera podjetja socialnemu zavarovanju in ki dejansko zelo neenakomerno obremenjuje podjetja, posebno podjetja, ki imajo, na primer, zaposlenih več žensk in imajo zaradi tega več bolniških izostankov, ki pa nikakor niso nastali po krivdi podjetja. Zato bi naj dopolnilni prispevek ukinili, povečali pa splošno stopnjo prispevka socialnemu zavarovanju. Le-ta bi naj kril večino izdatkov socialnega zavarovanja. Ostal bi še dodatni prispevek, katerega plačujejo tista podjetja, ki so za tehnično zaščito in zdravje svojih ljudi premalo poskrbela. Zavod za socialno zavarovanje v Ljubljani bo ta predlog sprejel. Hkrati bi naj stroške za čas bolezni, ki traja manj kot teden dni, prevzelo nase socialno zavarovanje.

Obravnavali so tudi druga pereča vprašanja, kot zaposlitev invalidov (podjetja vse premalo iščejo delovna mesta, ki bi bila primerna za delovno rehabilitacijo invalidov), higiensko-tehnično zaščito pri delu, izdatke za zdravila in drugo. Sklenili so predlagati Svetu za tržišče OLO Ljubljana, da čimprej najde sredstva in primeren lokal za specialistično trgovino z zaščitnimi sredstvi, kakršne v Sloveniji še nimamo, jo pa tako potrebujemo.

Da bi zmanjšali stroške socialnega zavarovanja za zdravila, ker se po receptih izdajajo v prevelikih količinah in prevečkrat, naj bi zavarovanci sami nekaj prispevali k stroškom za zdravila. Kako bodo to izvedli, pa bodo še proučili.

Na petkovem zasedanju, je zaključil tovariš Plazar, smo priporočili tudi vsem občinskim zborom proizvajalcev ljubljanskega okraja, da bi le-ti večkrat obravnavali vprašanja socialnega zavarovanja in da bi odborniki razpravljali o tem tudi v delovnih kolektivih. Sklenili so tudi organizirati sistematično strokovno nadzorstvo nad zdravstveno službo v ljubljanskem okraju, še posebej nad delom ljubljanske poliklinike in specialističnih zdravniških služb v Kamniku, Kočevju in Trbovljah.

D. D.

NE DROBIMO SREDSTEV preventivnega sklada

Prvega januarja 1955. leta je pričel veljati zakon o zdravstvenem zavarovanju delavcev in uslužbencev. Zakon je naložil zavodom za socialno zavarovanje tudi skrb za še zdravega človeka, da bi ga tako obvarovali pred nevarnostmi, ki ga ogrožajo na delovnem mestu. Zato so okrajni zavodi v zadnjih štirih letih iz sklada preventivnega zdravstvenega varstva namenili za varnost delavcev ter za njihovo zdravje 831 milijonov, republiški zavod pa 172 milijonov dinarjev.

Ta denar pa so v teh letih takole trošili. V prvi skupini izdatkov so zdravniški pregledi. Nekateri zavodi so v ta namen porabili okoli 3 % tega sklada. Za preprečevanje bolezni in poškodb delavcev so porabili okoli 10 % sklada. S pomočjo tega denarja so analizirali zdravstveno stanje zavarovancev, proučevali so delovne pogoje v podjetjih, poklicne bolezni in organizirali varnostno službo v gospodarskih organizacijah. S sredstvi tega sklada so tudi preprečevali socialne bolezni. Okoli 42 % preventivnega sklada so potrošili za preventivno okrevanje delavcev. Med izdatki so tudi dotacije družbenim organizacijam. Okrog 2,92 % sklada so porabili za izobraževanje strokovnega kadra in zdravstveno prosvetljevanje ljudi. Letos bodo predvidoma porabili 72 milijonov dinarjev. Po dodatnem proračunu preventivnega sklada (ki so ga sprejeli na zadnji skupščini republiškega zavoda za socialno zavarovanje) pa so še okoli 25 milijonov dinarjev namenili za preventivno dejavnost.

Sredstva tega sklada doslej niso preveč načrtno trošili. V prvih letih precej denarja sploh niso porabili. Zavodi so namreč precej časa razmišljali, kaj je bistvo preventive in kateri stvari naj bi dali prednost. Zato so v začetku dali veliko denarja za letovanje in investicije v zdravstvu. Počasi pa so le ugotovili, kje so pravilne preventivne potrebe. Tako so porabili sredstva za tiste stvari, ki smo jih uvodoma navedli.

Kaže pa, da sredstva sklada še vedno preveč drobijo. Premalo razmišljajo, kako bi s tem denarjem dosegli največji učinek pri razvijanju zdravstvene službe, da bi čim hitreje preprečili obolenja. Morda bi bilo prav, če bi sredstva osredotočili, jih namenili, da bi v določenem obdobju rešili le nekaj osnovnih vprašanj. Zato bi morali napraviti dober in stvaren perspektivni načrt potreb, skratka, narediti bi bilo treba seznam vprašanj, ki naj bi jih v prihodnje pričeli reševati. Tokrat bi na primer vzeli kot primer nesreče pri delu. Vsako leto črpamo iz preventivnega sklada sredstva za preprečevanje nesreč pri delu. Sredstva ne trošimo preveč načrtno, saj z denarjem pomagamo zdaj tej, zdaj spet drugi ustanovi, ki se ukvarja s proučevanjem delovnih nezgod. V tej akciji dotlej nismo preveč dobro napredovali, ker je bilo premalo sodelovanja med nekaterimi zavodi, zdravstvenimi ustanovami in okrajnimi zavodi za socialno zavarovanje. Tudi zaradi tega, ker ni enotnega načrta glede preprečevanja delovnih nezgod, sredstva preveč drobimo, čeprav so izdatki za higiensko-tehnično zaščito precejšnji, pa zadovoljivega uspeha še nismo dosegli. S tem pa ne bi hoteli reči, da v nobenem primeru ne kaže drobiti sredstev, saj nam praksa kaže, da je kdaj pa kdaj morda bolj koristno, da v nekem podjetju proučijo vzroke poklicnih bolezni, da bi lahko zmanjšali število obolelih ljudi, kot pa, če bi vsa sredstva združili in jih na primer namenili za proučevanje metod zdravstvenega varstva delavcev. V danem primeru bi hude zdravstvene probleme nekega kolektiva hitreje omejili, kot pa, če bi porabili vsa sredstva za sicer koristno proučevanje metod zdravstvenega varstva.

N.

NOVI ZAKONI IN PREDPISI

ZA INVALIDE BO BOLJE

Pred kratkim je Zvezni izvršni svet sprejel osnutek zakona o spremembah zakona vojaških vojnih invalidov, vojaških mirnodobskih invalidov ter določila glede invalidskega dodatka. Ker smo v našem listu že poročali o nekaterih določilih invalidskega dodatka, bi tokrat navedli le nekaj značilnosti zakona o spremembah in dopolnitvah zakona vojaških in mirnodobskih invalidov.

Nedavno tega je Zvezni izvršni svet sprejel osnutek zakona o spremembah zakona vojaških vojnih invalidov, vojaških mirnodobskih invalidov ter določila glede invalidskega dodatka. Ker smo v našem listu že poročali o nekaterih določilih invalidskega dodatka, bi tokrat navedli le nekaj značilnosti zakona o spremembah in dopolnitvah zakona vojaških in mirnodobskih invalidov.

Načrt zakona o spremembah in dopolnitvah zakona vojaških vojnih invalidov je plod daljšega proučevanja problemov vojaških vojnih invalidov. Z njim bomo laže vsklajevali pravice invalidov s ekonomskim razvojem in možnostmi naše družbe. Zakon teži k temu, da bi najtežjim vojnim invalidom zboljšali gmoten položaj v skladu z današnjimi prilikami, invalidom povečali dosedanje osebne invalidnine. Pri tem so bili na gledišču, naj bi priznali invalidom prve skupine večjo invalidnino kot pa invalidom druge skupine itd. ter povečali dodatek za nego in pomoč druge osebe. Osebne invalidnine naj bi prejemali vojaški vojni invalidi v določenih mestih glede na skupino, v katero so bili razporejeni.

Z novim zakonom naj bi se povečali maksimalni zneski invalidskega dodatka (1000 dinarjev), da bi lahko povečali maksimalni invalidski dodatek vojaškim vojnim invalidom od prve do četrte skupine, ki bolehajo za tuberkulozo ali pa se sami vzdržujejo. To naj bi veljalo tudi za člane družin padlih borcev, umrlih invalidov, ki se sami vzdržujejo.

Podrobneje so tudi določene pravice glede rehabilitacije invalidov. V osnutku zakona je govora o pravicah in pogojih za strokovno usposabljanje in izpopolnjevanje invalidov. V zvezi z zakonom o invalidskem zavarovanju pa mora Zvezni izvršni svet predpisati pogoje in višino prejemkov vojaških vojnih invalidov za čas rehabilitacije. Invalidi, ki prekinejo delovno razmerje, da bi se lahko rehabilitirali, še naprej prejemajo otroške dodatke, člani njihovih družin pa imajo pravico do zdravstvene zaščite.

V osnutku zakona je tudi določilo, da morajo upravičenci prijaviti do 31. decembra prihodnjega leta zahtevke za priznanje invalidskih pravic, če so zboleli takrat, ko so bili v narodnoosvobodilni vojski. Zelo težko je namreč po štirinajstih in več letih ugotavljati vzročno zvezo med vojaškim naporom in boleznijo.

•

Tudi za mirnodobske invalide veljajo nekatera določila zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških vojnih invalidih. Invalidska zaščita torej velja tudi za ljudi, ki so se ponesrečili takrat, ko je bil mir. Pomembne spremembe, ki jih s tem načrtom predlagajo, pa so:

Z novimi določili so omiljeni pogoji za priznanje invalidskih pravic, če so upravičenci zboleli pri opravljanju obvezne vojaške službe v JLA.

Vse do 1953. leta sedanji invalidi — ki so zboleli v vojski — niso mogli uživati invalidskih pravic. Seveda so te pravice uživali tisti ljudje, ki so opravljali obvezno vojaško službo in so bili vsaj 80-odstotno nesposobni za delo, glede dohodkov pa so morali izpolnjevati vse pogoje, ki so bili predpisani za priznanje invalidskega dodatka. Zaradi teh strogih pogojev precej invalidov ni moglo uresničiti teh pravic. Družine nekaterih umrlih invalidov pa so bile brez invalidske zaščite.

Zdaz predlagajo, naj bi te pogoje ukinili. Invalidi bi prejemali invalidnino ne glede na njihove dohodke in poklic, zmanjšali pa naj bi tudi odstotek nesposobnosti invalida za delo (od 80 na 60 odstotkov). Tu so vključeni še invalidi pete in šeste skupine. To je popolnoma opravičljivo, saj gre v večini primerov za ljudi, ki so težko bolni in zato nesposobni za težko fizično delo ali pa niso dovolj strokovno usposobljeni.

Sprejeli so tudi stališče, naj bi v petih letih invalidi vložili zahteve za priznanje invalidskih pravic. Tako so dobro rešili probleme za veliko ljudi, ki so zavoljo bolezni zapustili JLA, invalidskih pravic pa niso uresničili, ker so zamudili rok — 31. december 1956. leta, ki so ga predpisovala prejšnja določila.

Ta osnutek zakona o vojaških vojnih in mirnodobskih invalidih naj bi veljal za vojaške osebe. Vsi tisti, ki so s temi osebami izenačeni, naj bi sicer uživali invalidsko zaščito vse dotlej, dokler ne bi tudi sprejeli posebnih predpisov.

Naši ljubi otroci

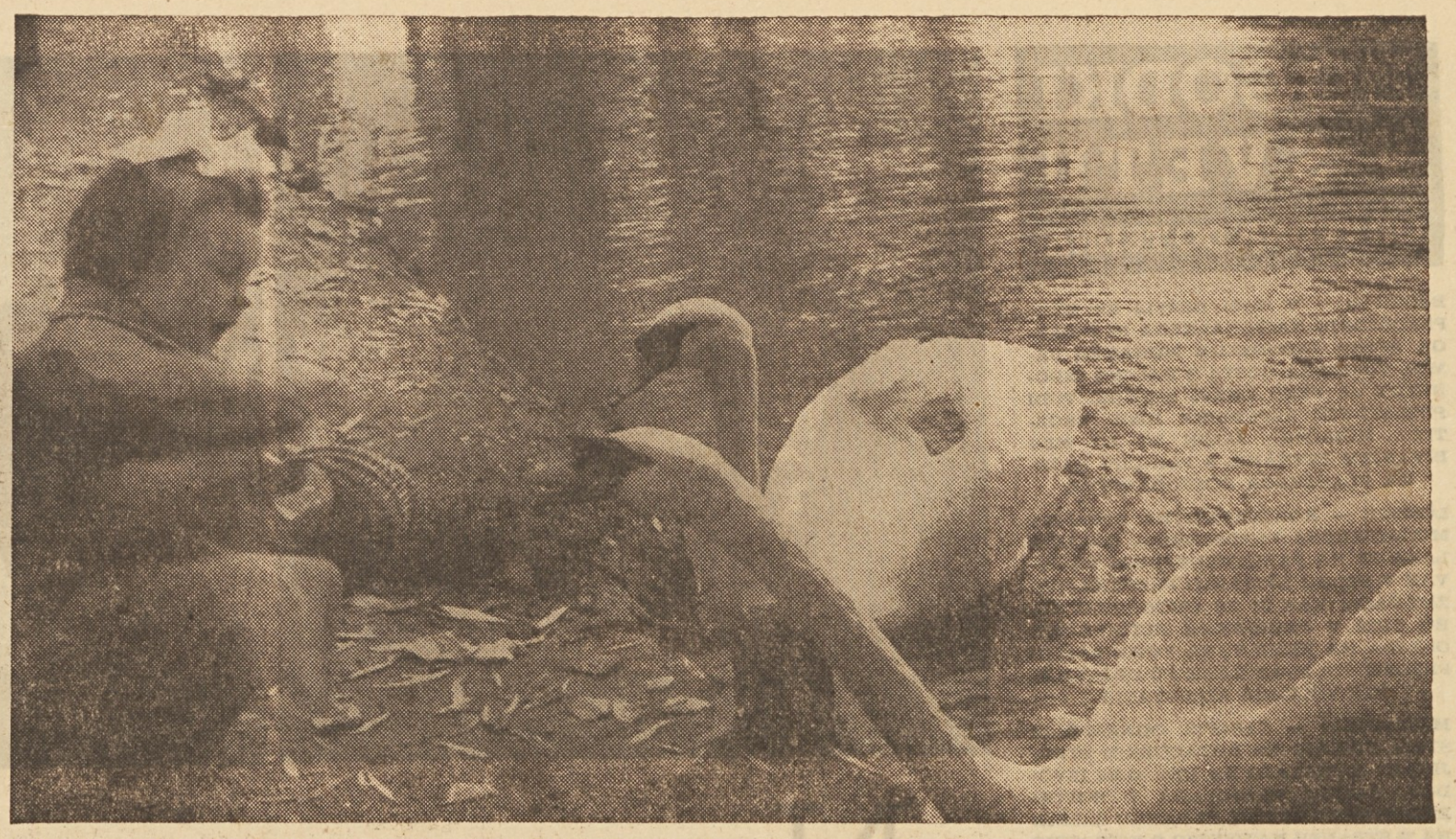

»Vincencija gre!«

Na otroke pred majhnimi, z debelo ključavnico zaklenjenimi vrati v srednjeveško grajenem obzidju deluje opozorilo približno tako kakor postajni zvočnik na odrasle, ko najavi zamujeni vlak.

Toda Vincencija ne zamuja. Včasih se še kako minuto pred deveto pokaže izza vogala. Otroci se je razveselijo, ker so pač otroci in bi jim bilo dolgčas, če se ne bi večkrat veselili.

Tjavdan pa tudi ne razsipljejo dobre volje. Če bi na primer izvidnik za oglom obzidja zaklical: »Čuvaj gre!«, bi se obrazi samo potegnili. S čuvaji parkov imajo namreč že več ali manj vsi slabe izkušnje. Čuvaj je plačan za čuvanje nasadov. Če ima dobro razvit čut dolžnosti in je vrhu tega pozabil na svoje mlade dni, je dovolj, da ti sfrči žoga na travo, pa že maha s palico ali vleče iz žepa kazenske listke po dvajset ali štirideset dinarjev. In potem: plačaj ali beži. Tretje možnosti ni.

Samo tri dinarje debelo namazana žemlja. Kje? Hm, res malokje. Za trdno pa v Mostah na otroškem igrišču. V toplih dneh je 400 do 500 moščanskih otrok vsak dan tako poceni malicalo

In jo pobrišejo, kakopak, če ni mame zraven.

Kolikor se ti čuvaji niso sami zamerili otrokom, so jim jezo vcepili starši.

»Pomisli, napodil me je zato, ker sem prišla z otroškim vozičkom v park. In kako me je nadrl zraven. Tak zdaj naj še metlo nosim s seboj, da bom pesek ravnala? Tiste rise, ki ostanejo od koles, bi pa že lahko sam pograbil, saj je plačan za to. Nič ne bi rekla, če bi imel takle otroški voziček avtomobilske gume.«

Besede se usedejo v drobiž, četudi so bile namenjene komu drugemu.

Vincencija pa ni takšna. Saj jih pošteno ozmerja, če res delajo škodo ali rabutajo zeleno sadje, toda komaj obrne hrbet, je že spet dobra. Če zakriči nanje, kadar zganjajo prehude vragolije, ji ne zamerijo, saj bi jih mama tudi oštela. Vincencija pač pazi predvsem nanje.

Na igrišču za Figovcem sta si dva sovrstnika polomila roke, ko sta se leže z glavo naprej spustila po toboganu. Čuvaj parka pa se je medtem na klopici prepuščal soncu. Zato najdete v Cicibanovem gaju tudi otroke iz Župančičeve ulice in Nebotičnika, čeprav imajo svoje igrišče tik pred nosom.

Prav to, da hodijo v Cicibanov gaj tudi »tuji« otroci, pa je Društvu prijateljev mladine na tamkajšnjem terenu prekrižalo načrte. Z materami, ki redno vodijo otroke, so se domenili, da bodo prispevale po sto dinarjev na mesec za vzdrževanje igrišča in za varstvo. Ko pa so pobirali denar, se jih je precej izgovarjalo, češ da njihovi otroci ne prihajajo redno tja, da je sto dinarjev na mesec le malo preveč za igranje na javnem igrišču, posebno, ker drugod starši ničesar ne dajejo.

Predsednica Društva se je nekaj časa potegovala za fičnike, potem je obupala:

»Raje vse skupaj pustim, kakor da bi se z ženskami prepirala na igrišču za stotak, ki gre njihovim otrokom v prid. Kaj pa imam od tega? Samo jezo in slabo voljo.«

Skratka: prispevek staršev za varstvo otrok v Cicibanovem gaju je padel v vodo.

Saj res, kdo bi poslušal očitke zato, ker se trudi za tuje otroke? Toda, ali ni malodušje le preuranjeno? Ali ne gre le za zgrešeno organizacijo zbiranja? Zakaj imamo pa hišne svete? Ti bolje poznajo življenje svojih sosedov in jim tudi laže kaj dopovejo, ker se pač pogosteje srečajo. Prispevek pa bi tudi laže zbirali po hišah kakor pa na igrišču.

Seveda bi se tisti, ki jim denar ne gre iz rok, še naprej otepali in izgovarjali, češ da so otroška igrišča komunalna zadeva in naj jih zato vzdržujejo občine. Delno imajo prav. Občine so dolžne poskrbeti prostor za igrišča in tudi igrala, če jih soseska sama ne more preskrbeti, niso pa dolžne nenehno plačevati popravil. In končno: otroci najbrž le niso komunalna zadeva. In njihovo zdravje in vzgoja tudi ne.

»STANOVANJSKA SKUPNOST...«

Otroško igrišče Resljevega terena.

Na gugalnici stojita fantek in dekletce in se vsak na svoji strani krčevito oklepata vrvi ter plašno gledata okrog sebe. Po vsej verjetnosti novinca.

Drugi otroci se ne zmenijo zanju. Preveč so zatopljeni v svojo igro.

»Sta sama tukaj?«

»Še Lojzek je tamle,« je obotavljaje se odgovorila punčka in s prstkom pokazala na drobcenega fantiča, ki je na vrhu gugalne deske krilil z rokami ter svojemu partnerju pretil, da ga bo zmikastil, če se ne odžene od tal.

Spreletel me je srh. Nikjer odraslega človeka.

Ob izhodu se je kdo ve od kod vzel moški zrelih let in me ogovoril. Bil je predsednik Društva prijateljev mladine.

»Staršem so otroci presneto malo mar. Nagovarjali smo jih, naj bi prispevali za nadzorstvo ali pa vsaj izmenoma dežurali na igrišču. Na sestanek so prišli, o prispevku ali dežurstvu pa niso hoteli nič slišati. Kakor da se to njih ne tiče, kakor da smo mi dolžni varovati njihove otroke. Nekateri jih kar po cele dneve puščajo na igrišču.«

»Saj imate razne politične organizacije, stanovanjsko skupnost...«

Predsednik je omalovažujoče zamahnil z roko:

»Stanovanjsko skupnost? Lani nam je svet obljubil 30.000 dinarjev za jezikovne krožke, nazadnje pa je predsednik izjavil, da nimajo denarja. Kdo naj bi drugi plačal kot mi? Od študentov ne moremo zahtevati, da bodo otroke zastonj učili.

Na srečo imamo tu otroško samoupravo. Po dva ali trije od 25 odbornikov so zmeraj tukaj, da za silo počistijo igrišče in skrbijo za igrala. Varuštva pa jim ne moremo povsem zaupati. In kdo naj bi drug pomagal, če ne mi, prijatelji mladine? Vrstimo se, kakor ima pač kdo čas.«

Obisk me ni spravil v dobro voljo, zlasti ker sem bila malo prej na kakih dve sto metrov oddaljenem igrišču Miklošičevega terena, nasproti Radio-televizije, kjer so otroci do osmih zvečer pod rednim nadzorstvom in dobivajo popoldne tudi brezplačno malico: toplo mleko in sir ali marmelado. Samo kruh prinesejo s seboj. Zakaj te razlike v varstvu, zakaj razlike v bonitetah, če so vendar povsod — naši ljubi otroci, podobni v dobrem in slabem in vsega enako potrebni. Mar lahko prepuščamo vso skrb za otroke samo iznajdljivosti in požrtvovalnosti organizatorjev in razumevanju ali nerazumevanju staršev?

Moram reči, da so v socialno šibkejših predelih Ljubljane otroci staršem veliko bolj pri srcu kakor na Resljevem terenu. Na igrišču ob šoli »Vide Pregarčeve« matere same pripravljajo malico in pazijo na otroke. Za mleko in namazano žemljo dajejo otroci samo po 3 dinarje. Ni čudno, če jih je na igrišču vsak dan 400 do 500. V šolski kuhinji pa kosijo skoraj vsi otroci zaposlenih staršev, šolski in predšolski, ki obiskujejo otroški vrtec. Če starši slabo zaslužijo, jim v celoti ali delno plačuje kosilo občinski svet za socialno varstvo...

»MI NE MOREMO POMAGATI«

Tivoli. Na sosednjo klop je sedel visok, suhljat fant, odprl obnošeno aktovko ter počasi razvil v časopisni papir zavit kos kruha.

Vajenec iz Ribniške doline, ki se po dvakrat na teden vozi sem v šolo.

»Je tole malica ali kosilo?« sem ga povprašala po krajšem razgovoru.

»Malicamo v šoli. Kosila ne pripravljajo, ker imamo samo mlečno kuhinjo.«

Tako je rekel tudi upravnik Vajenske šole raznih strok. Na vseh vajenskih šolah je isti problem: ni prostorov za šolsko kuhinjo in tudi ne primernih prostorov, kjer bi vozači čakali na pouk in na odhod vlakov.

Zavrtela sem telefonsko številko Študentskega naselja:

»Koliko kosil bi še lahko pripravljali?«

»Vsaj še sedem sto. Za zdaj jih skuhamo samo devet sto. V Delu smo objavili oglas, da bi lahko razpažali kosila in enolončnice, pa se ni nihče javil.«

Komentar je menda odveč.

»TU JE VENDAR VRTEC«

V tednu otroka je Ljubljana dobila več novih ustanov za mladino. Zavetišče »Ane Ziherlove« za osemdeset šolskih in šestdeset predšolskih otrok, kjer bodo otroci dobivali tudi hrano, novo lepo igrišče v Šaranovičevi ulici, blokovno družinsko ustanovo v univerzitetnem naselju na Prulah, v litostrojskih blokih pa so uredili občasno otroško zavetišče.

Kolo se je začelo hitreje obračati.

Predvsem me je zanimalo občasno otroško zavetišče, ker predstavlja novost, ki bi jo morda kazalo posnemati. Matere bodo namreč plačevale po 10 dinarjev za vsako uro varstva. V podobnem zavetišču na Partizanski cesti v Mostah se otroci lahko zadržujejo od zjutraj do treh popoldne in plačujejo starši ne glede na to, koliko časa so notri, po 600 dinarjev mesečno. Torej je le razlika med tema dvema blokovnima zavetiščema.

Poklicala sem najbližji otroški vrtec. Koga drugega naj bi tudi vprašala za podrobnosti, saj so vrtci dolžni pomagati družinskim ustanovam?

Neznanka iz vrtca pa mi je vse prej kot prijazno odgovorila:

»Pri nas je vendar vrtec. Nobene zveze nimamo z litostrojskim zavetiščem. Zakaj ne pokličete tovarne?«

Sama posvetovanja Zveze prijateljev mladine in sklepi res počasi rušijo zidove, s katerimi so obdani naši otroški vrtci in vzgojitelji.

PREZGODAJ ROJENI

Kolodvorska čakalnica. Ob enajsti uri ponoči. V tednu otroka.

Beležke za starše in nestarše

Po klopeh dremlje nekaj potnikov, ki čakajo na vlak. Ob mizah poseda mlajše občinstvo: vozači in študentje-brezdomci. V medli svetlobi električne žarnice se sklanjajo nad zvezki in knjigami. Študentje večidel dremljejo, kajti zanje ni vlaka, ki bi jih vsaj za nekaj ur popeljal domov, v toplo posteljo. Spijo, kakor se pač lahko spi za mizo, v čevljih in plaščih, s knjigo ali aktovko pod glavo. Spijo v kolodvorski čakalnici, spijo med predavanji, spijo popoldne v univerzitetni knjižnici, kajti mlad človek se težko odreče spanju. Spanje v obrokih, dokler ne dobe stanovanja.

Bruc s fakultete za kemijo, mlad fant nekje z juga, se je spravil na polico ob oknu, si potisnil kapo na oči, da ga ne bi motila luč. Že pet noči je ta polica njegova postelja in že pet dni zaman išče stanovanje. Študentski domovi so prenatrpani, proste zasebne sobe pa bi pogoltnile vso štipendijo... Vsi ljudje ne poznajo sočutja.

»Potrpi, kolega,« ga tolaži študent arhitekture, »veš, vse se bo uredilo. Lani sem samo dvanajst noči takole prespal, potem sem le dobil sobo, ni vrag, da je letos ne bom.«

In potem preklinja, dokler ne zaspi, kolego, ki ga je kot jež lisico izrinil iz skupne sobe.

Spira Grgić, skromno oblečeni študent iz Leskovca, se trudi, da bi se zbral. Voda mu teče v grlo. Opraviti mora izpit, drugače bo ob štipendijo. Če jo izgubi, se bo moral posloviti od univerze. Oče je navaden delavec.

Takih brezdomcev je vsako noč vsaj trideset do štirideset v ljubljanski kolodvorski čakalnici. Ti in vozači blagrujejo Stephensona in njegov izum — lokomotivo. Če ne bi bilo lokomotiv, tudi kolodvorskih čakalnic ne bi bilo.

Zdi se, da imajo železnice še največ razumevanja za te mlade ljudi. Nihče jih ne meče iz čakalnic, čeprav niso popotniki običajne sorte. Na razpolago imajo čakalnico prvega razreda. Študentje-brezdomci in vozači.

Vozači so pravzaprav poglavje zase. Poglavje, o katerem se govori že vsa povojna leta. Kakih dva tisoč se jih vozi v ljubljanske šole. Dopoldne, popoldne. Kakor je pač pouk. Pred poukom in do odhoda vlaka jih srečuješ po Tivoliju, po šolskih hodnikih, v kolodvorski čakalnici. Kje naj bi tudi bili, če nimajo denarja in če ni zavetišča zanje, ali če so šolski prostori tako zasedeni, da morajo takoj po pouku ven (ob večernih urah nemara zaradi čiščenja)?!

»Zveze z vlaki so slabe. Nad sto naših dijakov se tako potika, pa jim ne moremo pomagati, ker na šoli ni prostora zanje,« je izjavila direktorica Ekonomske srednje šole.

V Tehniški šoli na kemijski, metalurški, rudarski in lesnoindustrijski stroki pa je celo ena tretjina vozačev. Popoldanski pouk se konča ob osmi uri zvečer, vlaki pa odhajajo v vse smeri okrog sedmih do pol osmih. Naslednji pa od desetih do dvanajstih zvečer. Avtobuse bi nekateri ujeli, toda na avtobusih ni mesečnih kart, ni popustov pri vožnji.

Samo iz drugega letnika strojne tehniške šole so vsak dan trije Vrhničani do polnoči v kolodvorski čakalnici, dvakrat tedensko pa še dva iz prvega letnika. Prvi trije so izučeni strojni ključavničarji, ki so bili letos sprejeti v industrijski oddelek.

Spat hodijo okoli dveh ponoči, kajti od postaje imajo še štiri kilometre hoda. Kako bo pozimi, v snegu, raje ne mislijo.

»Če ne bo šlo, pojdete nazaj v proizvodnjo,« so jim rekli v šoli, ko so omenili težave pri vožnji. To je tudi vse, kar so storili zanje.

In ti trije vozači se pač trudijo, kolikor se da. Radi bi postali kaj več, radi bi tudi kaj več znali. Njihovi ljubljanski kolegi so veliko na boljšem. Štirje redni oddelki drugega letnika imajo namreč dopoldne pouk. Zakaj morata biti oba industrijska oddelka v v popoldanski skupini, vozači ne vedo in si tudi ne upajo vprašati.

Podobno usodo doživljajo nekateri Trboveljčani in Zagorjani, Gorenjci in Dolenjci. Dijaki tehniške srednje in mojstrske šole. Pa vendar vztrajajo. Vztrajajo, ker so mladi in polni vere v prihodnost. Le to jim je žal, da se niso rodili nekaj let kasneje, da ne morejo v otroške vrtce in družinske ustanove. Za vozače, ki so še tudi otroci, čeprav resda malo večji, pa se nihče ne pobriga.

Toda za teden otroka je Okrajna zveza prijateljev mladine v Ljubljani že peto leto zapovrstjo vstavila v delovni načrt zavetišča za vozače.

Upajmo, da vsaj tokrat ne zaman.

Mariola Kobal

Izjema, ki potrjuje pravilo ali, če hočete, dokaz, da so čuvaji parkov in otroci odlični prijatelji, seveda če starost ne pozabi na mladost

DOGODKI V SVETU

OD TEDNA DO TEDNA

BEOGRAD — V NAŠI DEŽELI SE MUDI PREDSEDNIK NACIONALNEGA PLANSKEGA SVETA INDONEZIJE MOHAMED JAMIN. VISOKEGA GOSTA Z DALJNE INDONEZIJE JE PRED DNEVI SPREJEL TUDI PREDSEDNIK REPUBLIKE JOSIP BROZ-TITO. MOHAMED JAMIN SE BO MED BIVANJEM SEZNANIL S PRINCIPI NAŠEGA PLANSKEGA GOSPODARSTVA.

LONDON — KONSERVATIVNA STRANKA MINISTRSKEGA PREDSEDNIKA MACMILLANA JE NA PARLAMENTARNIH VOLITVAH V VELIKI BRITANIJI PREPRIČLJIVO ZMAGALA, KAR JI JE OMOGOČILO, DA BO TUDI V PRIHODNJIH PETIH LETIH OSTALA NA KRMILU. NA FOTOGRAFIJI: PREDSEDNIK MACMILLAN PO OBJAVJLENIH VOLILNIH REZULTATIH.

MINEAPOLIS — ČASOPIS »MINEAPOLIS STAR« TISKAJO NA ROTACIJSKIH STROJIH, KI NATISKAJO NA URO 45.000 IZVODOV. ČASNIK RAZPOLAGA Z NOVIMI EKSPRESNIMI STROJI, KI LAHKO ČASNIK NA 32 STRANEH NATIŠNEJO S HITROSTJO 300.000 STRANI NA URO. OBE STRANI LISTA TIŠKAJO HKRATI NA TRAKU BREZ KONCA, KI JE DOLG OD 6 DO 8 km.

Jamin v Jugoslaviji

Predsednik Nacionalnega planskega sveta Indonezije in član ožjega kabineta indonezijske vlade dr. Mahomed Jamin je prispel na obisk v Jugoslavijo. Ministra Jamina je sprejel predsednik republike Tito, ki je gosta iz Indonezije zadržal na kosilu.

Med bivanjem v Beogradu je ministra Jamina sprejel sekretar za prosveto in kulturo Zveznega izvršnega sveta Krsto Crvenkovski, ki se je z indonezijskim ministrom razgovarjal o razvoju šolstva in drugih prosvetnih problemih. Dr. Jamin je obiskal državnega sekretarja za zunanje zadeve Veljka Mičunovića, ki nadomešča odsotnega državnega sekretarja. Bil je tudi na obisku pri predsedniku OLO Beograda Djurici Jojkiću in rektorju beograjske univerze dr. Borislavu Blagojeviću.

Naša delegacija na Poljskem

Na Poljskem se mudi jugoslovanska goskodarska delegacija pod vodstvom podpredsednika Zveznega izvršnega sveta Mijalka Todorovića. Delegacija sodeluje na tretjem rednem zasedanju Stalnega jugoslovansko-poljskega odbora, ki je v torek, 12. oktobra začel zasedati v Varšavi. Na dnevnem redu so naslednja vprašanja: poročilo o uresničenju sklepov II. rednega zasedanja odbora, ki je bilo decembra lani v Beogradu, dalje industrijska kooperacija med obema deželama in izmenjava misli o razvoju trgovine med obema deželama v letih 1961 do 1965.

Jugoslovansko delegacijo so na Poljskem prisrčno sprejeli. Na varšavski železniški postaji je člane delegacije pozdravil podpredsednik poljske vlade Piotr Jaroszewicz z več člani vlade. Podpredsednik Todorović je obiskal predsednika poljske vlade Juzefa Cirankiewicza in druge poljske voditelje.

Člani delegacije so obiskali tudi Krakow, Katowice in Gdansk.

Gospodarski razgovori s Francijo

V Parizu so nadaljevali zasedanje jugoslovansko-francoskega mešanega odbora za gospodarsko sodelovanje. Člani jugoslovanskega dela odbora pod vodstvom Todorja Vujasinovića ,tajnika gospodarskega odbora Zvezne ljudske skupščine, so obiskali tudi nekatera industrijska podjetja na področju Lyona in Aix-les-Bainsa.

Volitve v Varnostni svet

V Generalni skupščini OZN so izvolili tri nove nestalne člane Varnostnega sveta. Pri glasovanju sta bila izvoljena Cejlon, ki kot predstavnik britanske skupnosti narodov v Varnostnem svetu nadomešča Kanado, in Ekvador, ki je kot predstavnik Latinske Amerike nadomestil Panamo. Toda tudi po 25 glasovanjih niso izvolili tretjega člana. Na to mesto sta kandidirala Poljska kot predstavnik Vzhodne Evrope, in Turčija, ki jo podpirajo Velika Britanija, Francija in ZDA. Ko je kandidirala za to mesto, je Turčija prezrla poljske argumente, da je treba spoštovati tako imenovani gentiemanski sporazum, po katerem je eno izmed mest nestalnih članov Varnostnega sveta, predvideno za predstavnika Vzhodne Evrope. Ker nobena izmed teh dvh dežel ni dobila potrebne dvotretjinske večine, so sklenili glasovanje odložiti do ponedeljka, 19. oktobra.

Generalna skupščina je sprejela s 43 proti 11 glasovom predlog o vključitvi tibetskega vprašanja na dnevni red skupščine. Glasovanja se je vzdržalo 25 držav. Jugoslovanska delegacija se je izrekla zoper ta predlog, ker ga ima za škodljivega za pomiritev na svetu, še zlasti v pogojih, ko Kitajska ni zastopana v OZN.

Sporazum Makarios—Grivas

Na otoku Rodosu sta se sestala ciprski nadškof Makarios in general Grivas, bivši poveljnik odporniškega gibanja na Cipru. V sporočilu o razgovorih je rečeno, da sta v duhu razumevanja in zaupanja proučila vsa vprašanja, ki se tičejo Cipra in težav v zvezi s pripravljanjem ustave nove republike.

Iz poročila se da razbrati, da so dokončno odstranjena nesoglasja med Makariosom in Grivasom, ki so nastala, ko je Grivas ostro kritiziral dejstvo, da so privolili v omejeno neodvisnost Cipra. Razgovore na Rodosu smatrajo za popolno spravo med obema vodilnima ciprskima voditeljema.

Pogajanja ZAR—Sudan

V Kairu se pogajata državni delegaciji ZAR in Sudana o odprtih vprašanjih o odnosih med tema dvema deželama. Pogajanjem pripisujejo velik pomen, ker naj bi na njih uredili nekatera bistvena vprašanja, ki so v bližnji minulosti privedla do nesoglasij. To velja predvsem za izkoriščanje Nila, odstranitev obmejnih sporov in utrditev gospodarskih odnosov.

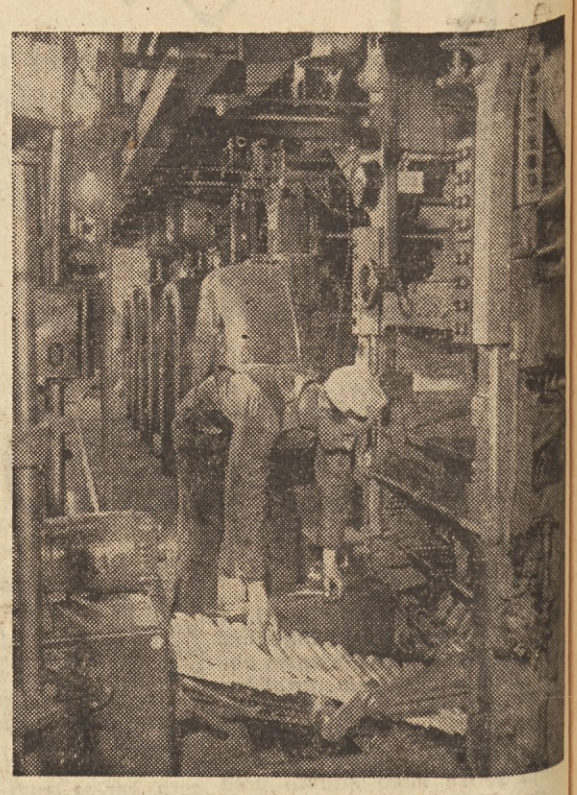

Na pravi poti

Mednarodna javnost je ob nedavnem obisku Hruščeva v ZDA večinoma menila, da je obisk v skladu s pričakovanji in da je dal v glavnem toliko, kolikor je v sedanjih pogojih mogel dati. Nekatera mnenja pa so bila tudi drugače formulirana. Ponekod so še vedno skeptični in govorijo o negotovosti, na drugi strani pa je čutiti željo, da bi pripisovali obisku prevelik učinek.

Komentatorji, ki so se sklicevali na zaključno sporočilo, so se v glavnem nagibali k oceni, da pomeni ta obisk viden korak naprej k urejanju odnosov med največjima svetovnima silama, in so vzporedno s tem zaznamovali tudi občuten napredek na poti k pomiritvi med Vzhodom in Zahodom. To pa mora na vsak način neposredno in občutno vplivati tudi na pomiritev v svetovnem merilu.

Sporočila in uradne izjave, ki so spremljale zaključek obiska na obeh straneh, povedo nekaj tudi o določenih rezultatih, oziroma dogovorih, čeprav so na obeh straneh do konca vztrajali pri tezi, da so bili namen obiska le razgovori, ne pa tudi pogajanja. Predvsem je zdaj določneje znano, da bo predsednik ZDA vrnil obisk prihodnjo pomlad. Prav tako je skoraj že gotovo, da so med obiskom osvetlili vprašanje Berlina s toliko jasnosti glede stališč in namenov, da so zdaj možni bližnji konkretnejši in širši razgovori, da bi našli sprejemljivo rešitev.

V zvezi s tem zadnjim vprašanjem se je vse skupaj med obiskom toliko razčistilo, da lahko zdaj ZDA zaradi novega vzdušja opustijo svojo dosedanjo zadržanost in pogoje, ki so jih stavile, ko je bilo govora o konferenci med Vzhodom in Zahodom na najvišji ravni. Sestanek na vrhu je zdaj v glavnem vprašanje časa in tehničnega dogovora pod pogojem, da si bodo ZDA še zagotovile soglasnost evropskih zaveznikov. Kakor je znano, je Velika Britanija kot ena izmed zaveznic že od prej naklonjena sestanku na najvišji ravni, medtem ko se je francosko stališče prav tako razvilo v istem smislu.

Zaradi vsega tega je skoraj zanesljivo, da bodo v bližnji prihodnosti na dnevnem redu razgovori o Berlinu (na ravni, ki jo bodo kasneje določili) in sestanek na vrhu. Ker bi na tem sestanku razpravljali predvsem o nemškem problemu, bi sodelovali na njem tudi predstavništvi obeh nemških držav. Formula o predstavništvu vseh prizadetih strani pa bi morala izpričevati tudi potrebo in možnost še širšega predstavništva, se pravi razširitve konference v skladu z mnogimi poprej poudarjenimi sugestijami, pač glede na to, o katerih in kakšnih problemih bi razpravljali na tem sestanku.

Ker je oboroževalna tekma eden poglavitnih virov hladne vojne in eden izmed vzrokov za težka bremena obeh velesil in vsega drugega sveta, so med obiskom prišli do zaključka, da bi bilo treba zagotoviti razorožitvi določeno prvenstvo in predvsem na tem področju združiti napore, ki bi omogočili izhod iz neznosnega stanja hladne vojne.

HERTER
EISENHOWER
HRUŠČEV

V tem duhu sta predstavnika Vzhoda in Zahoda (Hruščev in Selwyn Lloyd) razložila že med obiskom Hruščeva v Generalni skupščini svoje predloge. Te so takoj ocenili kot splošno dobrodošle, zlasti iz dveh konkretnih razlogov, prvič zato, ker zagotavljajo možnost, da se problem razorožitve kljub razlikam v stališčih — in te niso majhne — premakne ob obojestranski in splošni dobri volji z mrtve točke ter da ga začno na ta ali oni način reševati, in drugič, ker zagotavljajo Združenim narodom možnost, da v skladu s svojimi odgovornostmi kot svetovna organizacija prispevajo svoj delež in sodelujejo pri iskanju najprimernejše rešitve tega temeljnega vprašanja miru in vojne.

V tem, kar smo povedali, pa ne bi smeli videti niti vsega niti tistega najvažnejšega, kar bi obisk kot izraz nove smeri v odnosih med Vzhodom in Zahodom lahko prinesel in povzročil v svetovnih odnosih. Obisk bo moral trajneje in širše učinkovati na pomiritev v svetu, zlasti še, če bodo novo smer uveljavljali ne le v medsebojnih odnosih med Vzhodom in Zahodom ter med dvema velesilama, temveč tudi v njunih odnosih do drugih dežel in področij po svetu, in če se bo nova smer razvijala na trdnih temeljih tistih načel, ki jih razglašajo kot vodilna načela v odnosih med svetovnima velesilama, se pravi na medsebojnem spoštovanju, miroljubnem poravnavanju sporov, plodnem enakopravnem sodelovanju, skratka na koeksistenci.

Čeprav je širši, trajnejši učinek dogodkov in sprememb, ki so v ozadju tega obiska, nedvomno in nujno pozitiven, se nova smer in njene pozitivne posledice za sedaj omejujejo v glavnem na odnose med dvema silama ter med Vzhodom in Zahodom. Res pa je, da so se na tem področju rodili vzroki in povzročitelji hladne vojne in da so zaradi antagonizma med tema deželama nastale težnje, da bi ves svet razdelili na bloke in ga vključili v hladno vojno. Zato je razumljivo, da je pomiritev odvisna predvsem od sprememb na bolje v odnosih na tem področju. Res pa je tudi, da so takšni odnosi med velesilami in med blokovskimi organizacijami z leti pripeljali do določenega stanja in prinesli posledice tako v njihovih odnosih do tretjega, kakor tudi znotraj posameznih področij sveta, na katere so negativni odnosi med Vzhodom in Zahodom in trenje med velikimi morali negativno vplivati.

Sodeč po tem, kar se je začelo zadnje tedne, ne bi mogli dvomiti, da bo svet kot celota in vsako njegovo področje posebej prej ko slej občutilo pozitivni učinek sprememb. ki nastajajo v odnosih med Vzhodom in Zahodom in so dobile najpomembnejši izraz v obisku Hruščeva v ZDA. To se bo zgodilo tem prej, če bo OZN v obdobju, ki prihaja, na pravem mestu ter si bo zagotovila navzočnost povsod, kjer to zahteva njena vsestranska odgovornost.

Dobro znamenje, da bo šel razvoj v to smer, je tudi okoliščina, da se velikim zdi potrebno, da se v trenutkih, ko se je ta nova smer najbolj razmahnila, obrnejo na OZN ter ji predložijo v obravnavo najtežji, temeljni problem v odnosih med Vzhodom in Zahodom in v mednarodni politiki nasploh.

Da bodo stvari šle dalje v tej smeri in da se bo velikim tudi v prihodnje zdelo potrebno obračati se na OZN, se bo morala svetovna organizacija zavedati svoje naloge ter potrpežljivo usmerjati problem razorožitve v njegovo postopno reševanje. Vloga večine članic OZN, predvsem pa tistih dežel, ki so se tudi v mračnih dneh hladne vojne zavzemale za pomiritev in koeksistenco, bo pri tem največjega pomena. Te dežele so pripravljene na nove napore za rešitev osnovnih mednarodnih problemov, vendar zaupajo vase, ker novi razvoj v odnosih med Vzhodom in Zahodom med drugim potrjuje tudi pravilnost njihove dosedanje poti, afirmacijo načel in tez politike, ki jo je bilo težko ubirati, vendar so jo rezultati vsestransko upravičili, saj zdaj velja ta politika kot kažipot in zgled. **J. Dj.**

Britanske volitve

Velika Britanija je pred dnevi izvolila nov parlament. Konservativna stranka je zmagala tretjič zapored. Tokrat je ta zmaga večja kot na prejšnjih parlamentarnih volitvah. Tako so prebivalci z Britanskih otokov izrekli Macmillanu zaupanje, da naj tudi prihodnjih pet let vodi deželo.

Tudi poprej, ko se je predvolilna kampanja šele začela, je malokdo dvomil o zmagi konservativcev, vendar je malokdo mislil, da bodo konservativci imeli v novem parlamentu 106 sedežev več kakor laburisti. Konservativci so namreč dobili 364, labrusti 258, liberalci pa 6 mandatov. Laburistična stranka je doživela nepričakovano hud poraz, ki se sicer ne kaže toliko v številu glasov, pač pa v številu sedežev v parlamentu. Laboristi so namreč dobili 12 milijonov 208.758 konservativci pa 13,734.336 glasov.

DIVIDENDE OD POPUŠČANJA NAPETOSTI...

Zdaj ,po volitvah je razumljivo vprašanje, kaj je prispevalo k takšnemu uspehu konservativne, a neuspehu laburistične stranke? Ni neutemeljeno mnenje, da je Macmillanova vlada, ko je določila čas in datum volitev, storila prav, ko je zahtevala od volivcev, naj se ravno zdaj izrečejo o tem, kakšno vlado žele. Zdaj je bolj kakor kdaj koli poprej svet prepričan, da se je led med Vzhodom in Zahodom začel topiti in da se je začel čas boljših odnosov med narodi, ki se môra strahu pred svetovno katastrofo postopoma razblinja. Konservativni propagandi ni bilo posebno težko prepričati večine britanskih volivcev ,da ima Macmillanova vlada velike zasluge za nastanek takšnega vzdušja na svetu. Macmillanova potovanja v Moskvo, njegova prizadevanja, da bi prepričal druge zahodne partnerje, da bi vrhunski sestanek in pogajanja z Vzhodom nujno potrebna in življenjsko pomembna, da je aktivno sodelovanje z vzhodnoevropskimi deželami možno, britanski načrt o razorožitvi — vse to je vtisnilo pečat mednarodnemu dogajanju. Seveda je to vplivalo tudi na volivce v Britaniji, ki si, tako kot drugod po svetu, žele miru in sodelovanja med narodi.

...IN UGODNEGA GOSPODARSKEGA POLOŽAJA

Britanske volitve so bile v času, ko je v tej deželi precejšnja prosperiteta. Vrednost funta se je stabilizirala. Plačilna bilanca s tujino je ugodna. Investicije so se povečale. Življenjski stroški niso občutneje narasli, zaposlenost pa je dokaj visoka.

Konservativna stranka je torej imela zelo ugoden čas za volitve. Niti katastrofa »sueške pustolovščine« konservativne vlade niti kolonialna politika le-te ji nista mogli oslabiti simpatij volivcev. Sueški »podvig« je malone pozabljen, ravnanje v Keniji, Nigeriji itd. pa je celo mnogim Britancem pogodu.

NEUSPEH LABURISTOV

Mar to pomeni, da je bil program laburistične stranke na zunanjepolitičnem torišču morda manj sprejemljiv od politike in programa konservativne stranke? Odgovor je vsekakor negativen. Na zunanjepolitičnem torišču so laburisti dajali poroštva, da se bodo borili za mir in dobre odnose med narodi, ki že ne bolj, pa vsaj toliko kot konservativci. Toda kaže, da se laburistom ni posrečilo prepričati volivcev, da bodo pri zahodnih zaveznikih deležni tolikšnega ugleda in vpliva kot konservativci.

Na notranjem področju je bil njihov program radikalnejši od konservativnega. Obljubljal je celo večjo prosperiteto, večje socialne pravice itd., vendar se ni tako bistveno razlikoval, da bi si od njega lahko obetali radikalnejše spremembe v deželi. Sodijo namreč, da je bilo v laburističnem programu napovedanih malo korenitejših sprememb v dosedanji notranji politiki in britanskem gospodarstvu. Nacionalizacija jeklarn, ki so jo napovedovali laburisti, je bila morda edini odločilni korak, ki je utegnil vabljivo vplivati na delovne ljudi. Zato ni čudno, da se milijoni delavcev, ki bi lahko po logiki stvari glasovali za laburiste, menili, da trenutno ni razlogov za spremembo dosedanje politike.

Politični opazovalci mislijo, da je ravno ta okrnjeni program — okrnjen v smislu korenitih sprememb — bil glavni vzrok, da laburisti niso zmagali. Kot dokaz navajajo volilne izide v Bevanovem okraju. Ta voditelja levega krila laburistične stranke, ki zagovarja radikalnejše spremembe na gospodarskem in socialnem torišču, je dobil največji odstotek glasov med laburističnimi poslanci. Iz tega se da sklepati, da bi volivci — posebno še delovni ljudje — bolj množično podprli laburistično politiko, če bi laburisti predvideli v svojem programu več odločilnih korakov v smeri napredne spremembe družbene ureditve.

Kaže, da so se laburisti zaman nadejali, da bodo s tem, da njihov program ne bi vseboval zahtev po večjih spremembah, lahko pridobili drobno buržoazijo. Toda ta pričakovanja se niso izpolnila. Malomeščani so bodisi podprli Macmillana ali pa glasovali za liberalce, ki so na račun laburistov znatno okrepili svoj vpliv.

Nedvomno bo laburistična stranka v prihodnjih petih letih, do nove priložnosti, temeljito preanalizirala svoj položaj v deželi in ter razpoloženje delavskega razreda in delovnih ljudi sploh, da bi izoblikovala program, ki bo najbolje ustrezal njihovim težnjam in zahtevam. Pri tem bodo brž kon imeli Trade Unioni večji vpliv na njeno politiko.

Poraz laburistov na volitvah pa ne pomeni — kot je v zmagoslavnem razpoloženju rekel konservativni minister za delo McLeod — da je socializem v Britaniji »mrtev«.

Nad 12 milijonov Britancev ali 45 % vseh tistih, ki so glasovali, ne misli tako. Ta številka in odstotek pa sta nedvomno sila, ki je ne bo možno tako lahko prezreti in katero bo morala konservativna stranka med petletnim vladanjem resno upoštevati. N. M.

Napad kapitala na ameriške sindikate

IZSILJENA STAVKA

Ofenziva kapitala zoper sindikate in delavski razred se ni omejila zgolj na zakonodajno področje. Da bi dosegli svoj smoter — obnovitev nekdanjega položaja kapitala v odnosih z delavskim razredom, se pravi odpravo pridobitev, do katerih se je delavski razred dokopal v dolgih letih boja in zatiranja sindikalnega gibanja, da bi tako odprli na stežaj vrata neovirani vladi velekapitala — to ne bi zadostovalo. Zato je bilo treba začeti ofenzivo tudi na področju neposrednih odnosov v proizvodnem procesu, pri čemer so zniževali delež delavskega razreda pri dohodkih ter povečevali stopnjo profita in izkoriščanja. V praksi je to pomenilo prizadevanje, da bi preprečili zvišanje mezd in sodelovanje delavcev pri delitvi dohodkov od povečane produktivnosti, kakor tudi težnjo, da bi likvidirali delavske pravice glede socialnih dajatev in zaščite v proizvodnji.

Tudi na tem torišču je šel kapital v napad šele po uvodnih propagandnih pripravah, katerih namen je bil ustvariti ugodno vzdušje za bitko, ki se je obetala v zvezi s sklepanjem novih kolektivnih pogodb. Poglavitno pri tem je bilo prepričati javnost, da bi sleherno zvišanje mezd in drugih dohodkov in pravic delavstva ter vobče povečanje izdatkov za kritje potreb najširših množic moralo privesti do draginje in povečanja življenjskih stroškov in s tem tudi do zmanjšanja kupne moči ljudi. Organizirano delavsko gibanje je bilo treba prikazati kot silo, ki izpodkopuje gospodarsko zdravje in razvoj ZDA.

V tej zvezi je bila sprožena prek tiska in drugih propagandnih sredstev spretno zasnovana kampanja o nevarnosti inflacije. Poglejmo, kaj pravi o njej izvršni odbor AFL-CIO v svoji izjavi o »inflacijskem mitu«:

»Povezujoč spretno sklicevanje na čustva s polovičarskimi resnicami, pogosto pa tudi s popolnimi neresnicami, skušajo vladni krogi in voditelji nekaterih vodilnih poslovnih podjetij v deželi premotiti deželo, da bi verjela:

1. da bomo zabredli v smrtno nevarno inflacijo, če Američani ne bodo nehali poskušati, da bi — pa čeprav le neznatno — povečali izgradnjo šol, bolnišnic, parkov in drugih javnih ustanov, ki so tako nujno potrebne našemu prebivalstvu, ki naglo narašča;

2. da bomo zabredli v smrtno nevarno inflacijo, če Američani ne bodo nehali poskušati, da bi — pa čeprav samo neznatno — zvišali naše neustrezne starostne pokojnine in povpračilo brezposelnim ter bedno nizke zaslužke milijonov, ki so še zmeraj prisiljeni delati za plačo, ki je pod življenjskim minimumom;

3. da bomo zabredli v smrtno nevarno inflacijo, če Američani ne bodo podprli bitke za »dragi denar«, ki je po letu 1952 že naprtila dolžnikom — državi, poslovnim ljudem in družinam na milijarde dolarjev zvišanih obrestnih stroškov;

4. da bomo zabredli v smrtno nevarno inflacijo, če ameriški delavci ne bodo nehali zahtevati pametno in upravičeno zvišanje svojih zaslužkov, da bi njihove družine lahko sodelovale pri delitvi dobrin, ki jih lahko prinese naš v povečani meri učinkovit industrijski sistem.

Snemite krinko s tega zapornega ognja, sestoječega iz milijarde besed, kar vse je izraz napora, da bi preslepili ljudstvo, pa boste videli, da se pobudniki vsega tega v resnici trudijo, da bi ameriškemu narodu vsilili tole misel: ‚Ali se boste vrnili k zastareli in diskreditirani politični ekonomiki velekapitala in Nacionalnega združenja tovarnarjev ali pa boste obsojeni na smrtno nevarno inflacijo.'«

Ne moremo reči, da ta kampanja o inflacijski nevarnosti ni imela uspeha med širokimi množicami, ki so hudo zaskrbljene spričo nenehnega naraščanja cen in nazadovanja svoje kupne moči. Med nekaterimi delavci se je pojavilo celo prepričanje, da mora zvišanje mezd nujno privesti do večje draginje in da potemtakem zahteva po zvišanju mezd »izpodkopuje sama sebi tla pod nogami«.

Toda akcija kapitala, ki je v nadaljnjem razvoju vsilila delavcem stavko v industriji železa in jekla, ni bila olajšana samo s temi propagandnimi pripravami, marveč tudi z ugodnim nakopičenjem objektivnih okoliščin. Čas, ko je prišlo do pravega spopada, sovpada s koncem hude gospodarske recesije, v katero je zašlo ameriško in svetovno kapitalistično gospodarstvo. Med to recesijo so mnogi delavci izgubili delo in nastala je pomembna armada brezposelnih. (Junija letos je bilo še zmeraj nad štiri milijone brezposelnih delavcev). Gospodarski položaj delavskega razreda je bil torej neugodnejši kot pred recesijo, katere breme je padlo predvsem nanj.

Velekapitala pa recesija nasprotno ni huje prizadela. Celo ko so delali s 50 ali 60-odstotno zmogljivostjo, so industrijski velikani kovali normalno visoke profite. Zdaj, v obdobju okrevanja po recesiji, naraščajo profiti z rekordno hitrostjo. Pravijo, da bodo znašali letos pred obdavčenjem 50—55 milijard dolarjev (dosedanji rekord je znašal 45,5 milijard leta 1955). V jeklarski industriji so kapitalisti imeli profit dveh dolarjev na vsako delovno uro slehernega zaposlenega delavca. Ali pa: samo v prvi polovici letošnjega leta so izvlekli 2250 dolarjev profita iz vsakega svojega delavca.

»Magazine of Wallstreet« je pisal, da so mnoge velike družbe »dejansko prišle iz recesijske preizkušnje močnejše kot so bile poprej.« Ugodne razmere v ZDA rih zdaj deluje kapital v ZDA, ponazarja tudi nedavno zvišanje obrestne stopnje na državne obveznice na 5 odst., kar je rekord po letu 1929 (čas pred začetkom velike svetovne krize).

Izbirajoč kraj za glavno bitko, se je kapital odločil za industrijo železa in jekla. Zavoljo specifičnega in ključnega položaja v narodnem gospodarstvu (jeklarska industrija preskrbuje 40 % ostale industrije s surovinami, večino preostalih 60 % pa z življenjsko važnimi proizvodi za njihovo delo) je ta panoga tudi doslej dajala ton pri urejanju delovnih odnosov v vsej industriji. Izid te bitke bi odločil tudi o usodi bitk v ostalih panogah. Spričo tega je razumljiva zainteresiranost vseh kapitalistov na tem, da jeklarska industrija zlomi sindikate, od tod pa je razumljiv tudi njihov molk, ko je jeklarska industrija podražila svoje izdelke.

Po drugi strani so negativne posledice morebitne stavke kot glavnega delavskega orožja v boju z delodajalci največje, kadar stavkajo v tej panogi, ob teh poposledicah pa lahko kapital razmeroma najlaže mobilizira javnost proti sindikalnim zahtevam. Napad na sindikat jeklarjev po prestani recesiji, med katero so mnogi okusili »slast« brezposelnosti, bi utegnil po sodbi kapitalistov privesti celo do razdora med delavci, ker bi izguba dela v drugih industrijskih panogah zaradi pomanjkanja jekla lahko povzročila nezadovoljstvo in odpor delavcev teh panog. Od tod izvira tudi vztrajanje kapitalistov na tem, da se je treba stavki izogniti zato, da bi »spodbudili nepretrgan razvoj, nujno potreben za ohranitev zaposlenosti.«

V bistvu je strategija kapitala v tej bitki takšnale: zagotoviti si v dolgi, izčrpavajoči akciji, kateri nasprotnik ne bo kos, pritisk javnosti in vlade, da bi spor odstranili v skladu s smotri kapitala.

MILOŠ MARINOVIČ

(V prihodnji številki: IZČRPAVANJE DELAVCEV).

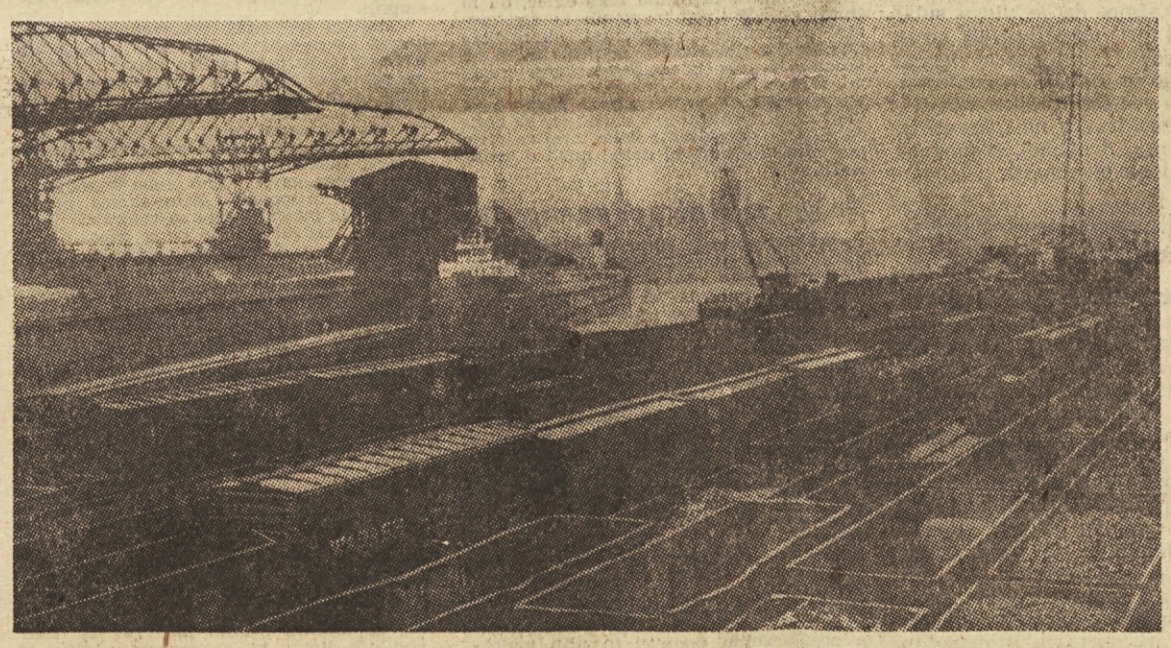

CHICAGO: VAGONI, LADJE, ŽERJAVI, JEKLARNE — LJUDI PA NI VIDETI

Z RAZNIH POLDNEVNIKOV

Adam in Eva na Mesecu

Minili so časi, ko je inkvizicija sežigala ljudi na grmadi zato, ker so, kakor Giordano Bruno trdili, da svet ni takšen, kakršen je bil po cerkvenem nauku.

Prišli so novi časi, ko cerkev ne samo ne sežiga ljudi in ne poskuša na ta način pobijati njihovih znanstvenih dognanj, marveč se celo trudi, da bi nekako prilagodila staro doktrino novim znanstvenim spoznanjem.

Ljudje bodo kmalu odpotovali na Mesec in bržkone v doglednem času tudi dalje v vesolje, na planete. Kako bi v tem primeru bila videti klavrna krščanska doktrina, če bi po naključju tam našli živa bitja?

Na to vprašanje je pred nekaj dnevi odgovoril katoliški teoretik Raimondo Spiazzi v članku, objavljenem v vatikanskem glasilu »Osservatore Romano«.

Ta krščanski teoretik je postavil več hipotez. Pravi na primer, da so v primeru, če so ljudje na Mesecu ali na kakem planetu in so podobni nam in izvirajo od Adama in Eve, tudi oni »žrtve izvirnega greha«. Če pa gre za nam podobne ljudi, ki pa niso Adamovi potomci, marveč potomci kakega drugega praočeta, so v tem primeru ta praočetje in njegovi potomci utegnili prav tako grešiti ali pa so morali imeti nekoga, ki jim je odvzel njihov »izvirni greh«. To pa bi — po njegovem mnenju — moral biti spet tisti, ki je »odrešil« tudi ljudi.

Potem ko je navedel še nekaj podobnih domnev, pravi Spiazzi: »Vemo, kako je potekala človekova zgodovina in njegova odrešitev. Vse, kar se je dogodilo, se dogaja ali se lahko dogodi tudi v bodočnosti na drugih planetih. Vse to izvira in se razvija po prerokbah iz Stare in Nove zaveze in zgodovine odrešitve.«

Potemtakem — kakor vidimo — je že vse razloženo in ni nobena reč prepuščena naključju.

Zato ne bi bili posebno presenečeni, če bi med prvimi potniki medplanetarnih ladij zagledali tudi »dušne pastirje«, zgodovina nas namreč uči, da so bili ti zmeraj zvesti spremljevalci raznih osvajalcev in kolonizatorjev.

Tej »slavni« tradiciji se, kot se da videti iz prakse raznih kongregacij, niti dandanašnji niso izneverili. Iz tega izvira tudi tolikšno zanimanje za izid medplanetarnih raziskovanj.

N. M.

KAJ PRAVIJO DRUGI

Nenni o britanskih volitvah

Ko je komentiral izide volitev v Veliki Britaniji, je generalni sekretar italijanske socialistične stranke Pietro Nenni, zapisal v časniku »Avanti« tole:

»Neuspeh laburistov je resen dogodek za evropsko levico in za vse delavsko gibanje. Ta dogodek ne bo odvrnil Velike Britanije od politike popuščanja napetosti, vendar ne bo vnesel v evropsko politiko tistih elementov jasnosti in trdnosti, ki bi prispevali k temu, da bi razkrinkali in omajali politično igro Francije in Nemčije in v zvezi s tem tudi politično igro naše dežele.

To je po mojem mnenju boleča točka položaja o angleških volitvah.

Pri vsem tem je poraz laburistov sicer prinesel težavne probleme za vse evropske socialiste, vendar na srečo ne razveljavlja in nevtralizira političnega in sindikalnega pomena socialističnih strank v Evropi ... V tem pogledu je ostala večina laburistične stranke in socialističnih volivcev v Angliji odločna v boju.«

ZVEDELI SMO, DA...

... da je ob 49-letnici proglasitve portugalske republike prišlo v Lizboni do demonstracij proti sedanjemu režimu. Nad tisoč demonstrantov je korakalo mimo grobnice, v kateri so pokopani ustanovitelji republike in z molkom izkazalo časti Antoniu Jose de Almeidi, zadnjemu predsedniku republike pred vzpostavitvijo Salazarijeve diktature.

... da so v Tuniziji 233 ha zemlje, katere lastniki so Evropejci, sekvestrirali »zaradi nezadostne ali zanemarjene« obdelave. Ta odlok je bil sprejet na temelju zakonitih predpisov, izdanih maja lani.

... da sta kitajska in gvinejska vlada sklenili upostaviti diplomatske odnose, kar hkrati pomeni, da bo Kitajska prvič imela veleposlanika v eni izmed zahodnoafriških dežel.

... da bodo podrobnosti o odnosih med ciprsko republiko, Grčijo in Turčijo obravnavali na konferenci, ki bo februarja prihodnjega leta v Atenah ob sodelovanju vseh zainteresiranih.

... da so obnovili pogajanja med Egiptom in Sudanom o izkoriščanju Nila.

... da so vojaške izdatke, predvidene s francoskim proračunom, naknadno povečali za 42 milijard frankov. Predvideno je, da bodo letos v vojne namene porabili 1618 milijard frankov ali 10,6 % več kot lani.

... da je cejlonska vlada sklenila ponovno uvesti smrtno kazen za uboje; ta kazen je bila odpravljena 1957. leta.

... da po vsem svetu zdaj pluje 22.465 ladij s skupno tonažo 118,8 milijonov.

... da je največja kreditna ustanova na svetu — »Ameriška banka« 51-odstotno v rokah jezuitskega reda.

ŠTRAJKI — DEMONSTRACIJE

NORVEŠKA

ZANIMANJE KEMIKOV

Kongresa sindikata norveških kemikov v Oslu so se udeležili kot gostje tudi predstavniki sindikata rudarjev in kemikov Jugoslavije.

Naša delegacija si je ogledala pet industrijskih centrov. Med številnimi srečanji in razgovori s predstavniki norveškega sindikalnega gibanja sta obe strani izrazili željo za čimboljše medsebojno sodelovanje in spoznavanje. Norveški sindikalni funkcionarji so se zelo zanimali za izkušnje naših delavskih svetov.

FINSKA

ŠTEVILNE ZAHTEVE

Sindikat gradbenih delavcev je imel v Helsinkih IX. kongres, na katerem so razložili zahteve in pokazali rezultate te organizacije, ki je v njej včlanjenih 50.000 gradbincev.

V programu gospodarskega in socialnega razvoja, ki ga je sprejel kongres, zahtevajo gradbinci enako nagrado za enako delo, splošno zavarovanje brezposelnih in bolnikov, boljšo zaščito pri delu in tudi zakonsko zaščito sindikalnih funkcionarjev pred samovoljo zasebnih lastnikov.

LIBERIJA PRVA NEODVISNA DEŽELA ČRNE AFRIKE

Ime Liberija je v zadnjem času čedalje pogosteje slišati v mednarodni javnosti, posebno še v zvezi z napori neodvisnih afriških držav, da bi podprle osvobodilna gibanja na »črni celini«. Če pomislimo na to, da je Liberija prva črnska država na afriških tleh, ki je pred več kot sto leti dobila politično neodvisnost sredi nepreglednega morja britanskega in francoskega kolonialnega imperija, se vsiljuje vprašanje, zavoljo česa je vse do nedavna Liberija stala ob strani, ko je šlo za velike revolucionarne težnje in nemire, ki v dvajsetem stoletju, posebno še v zadnjih letih, pretresajo Afriko in povzročajo nastanek vrste mladih afriških držav.

Odgovor na to lahko dobimo že, če se vsaj bežno ozremo na zgodovinske okoliščine, v katerih je Liberija nastala, in na gospodarske pogoje, v katerih se je razvijala.

OD ZAČETKA IDEJE DO NJENEGA URESNIČENJA

Pa čeprav je videti to nenavadno, je zamisel o ustanovitvi črnske republike na afriških tleh zrasla na neki drugi celini — v Ameriki. Ko so v začetku 19. stoletja sužnji na Haitiju začeli z vstajo in proglasili neodvisno črnsko republiko in ko so temnopolti prebivalci ZDA, prisilno pripeljani na plantaže nove celine, začeli dvigati glave, je napredna inteligenca v vsem zahodnem svetu začela odločno kampanjo proti suženjskemu sistemu. V tem vzdušju ostre socialne napetosti na eni in navdušenega idealizma na drugi strani, je bila ustanovljena v ZDA ameriška kolonizatorska družba, katere cilj je bil, odkupiti črne sužnje v ZDA, jih spraviti nazaj v deželo njihovih prednikov in jim pomagati, da bi ustvarili civilizirano skupnost.

Zamisel so uresničili v dvajsetih letih minulega stoletja. Osvobojeni črnci iz ZDA so se naselili na zahodni obali Afrike, okoli sedanje Monrovie in južneje, v pokrajini Maryland. Toda obljubljena dežela ni bila gostoljubna do naseljencev. Rušilni uragani, izčrpavajoča vročina, malarija, sovražno razpoloženje domačih plemen in še posebej boji s trgovci s sužnji, katerih kupčija je tedaj cvetela v zahodni Afriki — vse to je zdesetkovalo priseljence nove ameriške kolonije, ki je bila v gospodarskem pogledu docela odvisna od pošiljk iz ZDA. Razen tega je bilo treba vsak pedenj zemlje iztrgati v nepretrganem boju z bujnimi tropskimi pragozdovi.

Šele po malone tridesetletnih naporih se je deželi posrečilo, da se je utrdila in gospodarsko bolj ali manj osamosvojila. Tedaj je bilo sklenjeno, da bo Liberijo zapustil ameriški guverner in da bodo deželo izročili v upravljanje njenim prebivalcem. Dne 26. junija 1847 je bila z deklaracijo neodvisnosti proglašena suverenost nove republike in ta dan še zdaj praznujejo kot narodni praznik Liberije.

Istega leta je bila sprejeta tudi ustava, sestavljena po zgledu ameriške, ki je z manjšimi spremembami še zdaj v veljavi. Na podlagi ustave pripada zakonodajna oblast Kongresu, ki sestoji iz skupščine in senata, izvršna oblast pa predsedniku republike, voljenemu na osem let.

ODVISNOST OD AMERIŠKEGA KAPITALA

Čeprav se je po proglasitvi neodvisnosti Liberija formalno razvijala kot suverena država, so njeni gospodarski, politični in kulturni stiki z ZDA postali zelo močni.

Da bi se ji namreč posrečilo ohraniti svojo neodvisnost v času, ko so evropske kolonialne države, iščoč zlato in bogastva Afrike, vdirale na vsa področja te celine, je bila Liberija prisiljena priti pod zaščito ZDA, ki tedaj res še niso igrale vloge velesile, bile pa so tako v političnem kot v gospodarskem pogledu dovolj močne, da jih zaščitijo.

S tem so dejansko odprli vrata ameriškemu kapitalu, ki je, iščoč vire profitov, prodrl tudi v to neraziskano deželo in našel skrita bogastva. Ob liberijski obali so zrasle velike kapitalistične plantaže, na katerih so začeli gojiti kavo, kakao, oljke, v zadnjem času pa tudi kavčuk.

Najprej ameriška tvrdka »Firestone Company«, za njo pa še druge so dobile za mal denar, a za dolgo časa koncesijo za ureditev kavčukovih plantaž in tako je kavčuk postal glavni proizvod dežele, na katerega zdaj odpade okrog sedem desetin izvoza. Jeli so tudi sekati gozdove, bogate z dragocenimi vrstami lesa (mahagonijem in ebonovino) odkrili pa so tudi velikanska nahajališča železne rude severno od Monrovie, koder so odprli nove rudnike, spet pod nadzorstvom ameriškega kapitala.

Cilj ameriškega kapitala je bil, izkoristiti tista liberijska naravna bogastva, ki so bila brez težav dostopna in niso terjala velikih investicij. Zato je dežela ostala v industrijskem pogledu popolnoma nerazvita, brez železniških prog in brez cest.

NAČRTI ZA GOSPODARSKI IN KULTURNI RAZVOJ

V zadnjih letih, posebej še s prihodom Williama Tubmana, voditelja stranke pravih vigovcev, na položaj predsednika republike, si je vlada začela močno prizadevati, da bi se dežela otresla zaostalosti in da bi razvili naravna in gospodarska bogastva. Sprejeli so večletne načrte za razvoj posameznih gospodarskih področij, ki naj bi omogočili preobrazbo celih torišč gospodarskega in družbenega življenja.

Ker je Liberija agrarna dežela, v kateri se večina prebivalstva ukvarja s kmetijstvom, je bil prvi cilj vlade, uvesti s pomočjo tujih strokovnjakov, posebno še tistih iz mednarodnih organizacij, sodobno opremo in moderne metode gojitve kmetijskih pridelkov in povečati proizvodnjo kavčuka, da bi tako Liberija postala po količini proizvedenega kavčuka prva dežela na svetu. Hkrati je vlada spoznala, da kmetijskih središč v notranjosti dežele ter gozdnih in rudnih bogastev ni možno docela izkoristiti brez ustreznih prometnih zvez. Zato so se 1957. leta lotili uresničenja petletnega načrta izgradnje cestnega omrežja, v okviru katerega hočejo povezati glavna mesta Liberije z najmočnejšimi in najbogatejšimi gospodarskimi središči dežele. Da bi učinkoviteje izkoriščali bogate železne rudnike z dnevnim kopom v okolici Monrovie, so projektirali prvo železniško progo v Liberiji. Sestavili so tudi devetletni načrt za zboljšanje proizvodnje diamantov, od izvoza katerih zbere država okoli 15 % svojih dohodkov.

Veliki napori so bili storjeni tudi za kulturni dvig prebivalstva. Liberijska vlada se je postavila na stališče, da je splošni napredek dežele močno odvisen od kulturne ravni državljanov. Dosiravno je prebivalstvo Liberije na višji kulturni ravni kot prebivalci drugih delov Črne Afrike, je vendarle zelo zaostalo in primitivno. Na kakšne težave je vlada naletela, je razvidno iz dejstva, da je prebivalstvo Liberije, ki šteje samo 2 milijona ljudi, raztreseno na razmeroma velikem ozemlju (nekaj manj kot polovico Jugoslavije) in da je spričo pomanjkanja prometnih zvez »kulturni prodor« otežkočen. Drugo težavo pomenijo jezikovne razlike med posameznimi skupinami prebivalstva.

V tej deželi namreč živi okrog 20.000 potomcev repatriiranih črncev iz ZDA, ki so naseljeni v obalnem »civiliziranem« pasu in so glavna opora in izvor domače inteligence in nameščencev. Ti govore angleški. V notranjosti dežele žive afriška plemena, ki pripadajo trem jezikovnim skupinam — mande, kva in zahodni Bantu skupini s skupno 28 plemenskimi narečji.

Vzlic težavam glede jezika je vlada začela izvajati širok program zatiranja nepismenosti. Odprli so nove šole (leta 1942 jih je bilo samo 162, leta 1957 pa že 571), v Monrovii, glavnem mestu Liberije, pa so odprli univerzo. Leta 1955 je bilo na primer 12 % državnega proračuna namenjenih prosveti.

Okrepili so tudi zdravstveno zaščito. Medtem ko je bilo leta 1940 v Liberiji samo šest bolnišnic in tri klinike, je bilo leta 1957 23 bolnišnic, 8 sanatorijev za gobavce in 106 klinik.

Od majhne, industrijsko popolnoma nerazvite dežele, so takšni načrti terjali izjemne napore. Toda Tubmanova vlada je bila deležna podpore ne samo maloštevilne liberijske buržoazije, marveč tudi mladega delavskega razreda in njegove sindikalne organizacije — liberijskega kongresa dela. Dasiravno je bil kongres dela ustanovljen šele leta 1954, se je zelo hitro vključil v družbeno življenje dežele in aktivno podpiral vse ukrepe, ki posredno ali neposredno prispevajo k politični in gospodarski osamosvojitvi dežele.

LIBERIJA STOPA NA MEDNARODNO PRIZORIŠČE

Dokler je bila Liberija uradno suverena država, dejansko pa gospodarsko zaostala dežela v polkolonialni odvisnosti od ameriškega kapitala, njene politične ambicije niso mogle biti velike. Toda vzporedno z gospodarsko krepitvijo dežele in utrditvijo njene notranje enotnosti, se je pojavila težnja po gospodarski in politični osamosvojitvi in uveljavljenju na zunaj. Kot prva takšna manifestacija je bila želja Liberije, da bi razvila široko mednarodno sodelovanje. To je privedlo do nazadovanja ameriškega vpliva in deleža ZDA v mednarodni izmenjavi Liberije, s čimer se, kot kaže, ZDA niso zlahka sprijaznile, sodeč po nedavno sklenjenem sporazumu med obema deželama, ki vsebuje gospodarske in vojaške določbe. Zato je očitno, da gospodarska in politična osamosvojitev dežele ne poteka brez določenih težav, zakaj nekateri krogi na Zahodu, predvsem ZDA, si prizadevajo, da bi to pot otežkočili

Liberijska vlada je zato, da bi dobila potrebne kredite za gospodarski razvoj, nedavno sklenila sporazum z ZDA, ki ji, zlasti še zavoljo vojaških klavzul, deloma veže roke in ki je povzročil določene bojazni v azijsko-afriških deželah glede morebitnih posledic tega sporazuma za mednarodni položaj dežele.

Na političnem področju je Liberija navezala diplomatske stike z vrsto socialističnih dežel, med njimi tudi z Jugoslavijo, in kar je posebno važno, javno razglasila svoje izvenblokovsko in miroljubno stališče.

Največjo dejavnost je Liberija razvila na mednarodnem afriškem torišču, posebno še po bandunški konferenci. Sodelujoč pri pobudah in na vseh posvetovanjih neodvisnih afriških držav in podpirajoč težnje afriških narodov po neodvisnosti in samostojnosti, je Liberija na tem področju že doslej odigrala pomembno vlogo. Poudariti je treba, da Liberija vsaj za zdaj ne kaže teženj po prevzemu vodstva v Črni Afriki, kot ji to nekateri pripisujejo na podlagi dejstva, da je najstarejša afriška država in, kot pravijo, v političnem pogledu »bolj zrela« od ostalih. V tej zvezi je predsednik Tubman izjavil, da za prevzem vodstva v Afriki »ne zadostuje samo večje ozemlje, bolj razvita dežela ali bolj bogate tradicije«. Po njegovem mnenju je potrebno združiti vse najboljše, kar imajo posamezne afriške države in ozemlja, da bi dobili takšno vodstvo, ki bi »predstavljalo vse posamezne osebnosti nedeljive Afrike«.

Drugače rečeno, geslo, ki ga je sprejela liberijska vlada, je: težiti po enotnosti — toda obraniti svojo individualnost.

Ali bo poudarek bolj na prvem ali na drugem, se bo kmalu pokazalo, ni pa dvoma, da ima Liberija nedalje bolj za svojo največjo dolžnost, prispevati k odstranitvi kolonialnih sledi na afriški celini.

M. R.

TA TEDEN SMO IZBRALI

V precepu

Značilni ambient italijanskega juga, njegovi ljudje, brezposelnost in revščina je snov, ki jo je že več poznanih italijanskih pisateljev uporabilo za svoja umetniška dela, od katerih smo nekatera že spoznali tudi v slovenskem prevodu. — Isto okolje — življenje ljudi v majhnem pristanišču na jugu Italije, Manacoreji — opisuje tudi francoski pisatelj Roger Vailland v svojem romanu »Precep«, ki smo ga pred kratkim dobili v sloven

»Precep« je doslej pisateljevo najboljše delo in je zanj leta 1957 prejel tudi najvišjo francosko literarno priznanje — Goncourtovo nagrado. Na straneh romana zažive pred nami polnokrvni liki in značaji ljudi vseh slojev malega provincijskega kraja na jugu Italije in z zanimanjem sledimo prepletanju dogodkov, ki jih ustvarjajo njihovi medsebojni odnosi.

Prebivalci Manacoreje so strastni privrženci neke posebne vrste igre, ki jo imenujejo precep. Igralci, ki izgubljajo, ne smejo ugovarjati še tako brezobzirnim žaljivkam in očitkom na njihov račun. A ne samo v igri, tudi v resnici so podrejeni nekaterim ljudem, ki poznajo in vodijo vse njihovo življenje. Med temi izstopa podoba nasilnega in zvijačnega Mattea Briganteja, ki je dejansko vladar svojih someščanov. Edino Marietta, »pametna devica«, kakor jo imenuje pisatelj, ga ukroti in dobi »v precep«. Razen teh dveh glavnih junakov so v romanu izredno živo in psihološko orisani še drugi prebivalci kraja, od preprostih dninarjev pa do starega aristokrata in monarhista don Cesara, ki se je, razočaran nad razmerami v fašistični Italiji in po odpravi monarhije, umaknil v samoto. Delo je pisano živahno in bo prav gotovo tudi pri nas našlo mnogo hvaležnih bralcev. MS

Sosed Luka

Prvi Cankar na naši televiziji je bil dobro izbran; iz novele Sosed Luka je moč poustvariti televizijsko igro, ki bo po svoji zunanji zgradbi zanimiva (da ne rečemo »napeta«) za vsakega gledalca, obenem pa bo imela ceno in moč, ki ji jo je dalo Cankarjevo pero zlasti v tenkočutnem in vernem risanju duševnosti Luke in njegovih sosedov.

Boris Grabnar, ki je novelo priredil za TV, ji je najprej odvzel lastnosti dobre kriminalke s tem, da nam je »vnaprej vse povedal«, s tem pa je zanemaril tudi drugo možnost, ki mu je še ostala, namreč, da bi v podrobnostih razkrival psihološko ozadje Lukovega »zločina«; tudi to drugo je v poglavitnih obrisih storil že v začetku in mu tako po prvih petnajstih minutah ni ostalo drugega nič, kot da do konca razprede štorijo, ki pa ni več zanimiva, ker vemo že vse, kar hoče povedati: kdo, kako, zakaj.

Režiser France Jamnik je napake v tekstu še poudaril; za šolski študij dramaturških napak nekega teksta je tak »režijski prijem« prav primeren, za široko občinstvo pa je kaj nezanimiv. Tudi je režiser prikazal več raznovrstnih stilnih zasnov, od naturalizma do stilizirane simbolične fantastike, kar je spet v določenih okoliščinah lahko zanimivo, vendar tu ni. Sicer pa je režiser dopustil svoji fantaziji, da na široko razpne krila; najbrž bi bilo bolje, če bi jo malce obrzdal in disciplineral; potem bi na primer ne prisiljeval Staneta Severja, da deset minut utriplje z očmi, kadar ne utriplje on, pa utriplje tista viseča reč, ki jo šele izvedenec v folklori in gostinstvu lahko identifira kot gostilniško znamenje.

Od igralcev — igrali so v več stilnih variantah, kot je pač zahtevala režija — je treba zlasti omeniti imenitnega Staneta Severja v naslovni vlogi, pa še Jožeta Zupana in Aleksandra Valiča; drugi so ostali v dobro raziskanih, pa toliko manj pretresljivih vodah rutine, rutine, rutine. mm

Detektivska zgodba

Da povemo vnaprej: ta črnobeli ameriški film na običajnem platnu (kakšen luksuz v teh časih tehnicolorja in cinemascopa!) bomo uvrstili med petnajst ali dvajset najboljših filmov v letošnjem sporedu naših kinematografov. Levji delež zaslug za to gre nedvomno režiserju Williamu Wylerju (Najboljša leta našega življenja, Kobilice, The Westerner in dr.).

Pa še to takoj povemo: med prve ga pa ne bomo uvrstili, tudi med najboljše Wylerjeve filme ne. Nekaj mu manjka. Kaj je tisti nekaj? Morebiti ponekod preveč očitna skonstruiranost zgodbe? Morebiti to, da film ne najde pravega »zakaj« v trpljenju glavnega junaka? V čem bi pa bil ta »zakaj«?

Film prikazuje duševni in na koncu tudi fizični propad človeka, razpetega med svojo vero v popolno veljavnost, popolno nedotakljivost veljavnih moralnih norm in svojo lastno ter drugih ljudi nezmožnostjo, da te moralne norme uresničujejo v svojem življenju, da po njih živijo. Torej v nekem smislu povest o razočaranem idealistu, ki smo jo videli in brali že v tolikih variantah, tokrat postavljena v prav posebno okolje, ki da zgodbi tudi dovolj privlačnosti za najbolj zahtevnega gledalca.

PODJETJE IN IZOBRAŽEVANJE

Predlog za razpravo

Razbijanje klasičnega šolskega sistema, ki nima zveze s proizvodnim delom, je nedvomno osnova za nadaljnje izgrajevanje tega sistema. Če gre pa za strokovno šolanje, bo prav gotovo to vprašanje treba osvetliti tudi z druge strani: kakšno bo povezovanje podjetij s šolo. Proizvodnja mora imeti tu prvo besedo — medsebojno oplajanje šole in prakse, najožji stik s podjetji in gospodarskimi vejami, za katere šole pripravlja ljudi, pa bo nujen pogoj za uspešno delo.

Enaka vrednost umskega in fizičnega dela, posebno pa vloga subjektivnih činiteljev, ki jih ponovno poudarjajo programi naših političnih organizacij, morajo biti važni idejni temelji nadaljnje etape v razvoju šolskega sistema in izobraževalnih procesov. »Sedaj je vedno več subjektivnih in vedno manj objektivnih vzrokov, če kje zaostajamo ali delamo napake«. (Predsednik Tito v Kotoru). Te besede so dovolj zgovorno opozorilo — naš nagli gospodarski razvoj, veliki uspehi na vseh področjih terjajo od nas vseh večje znanje in izkušnje, večjo osebno odgovornost, več pametnega gospodarjenja; sama prizadevnost in volja do dela ne zadoščata. Ustvarili smo take materialne pogoje in dosegli tako stopnjo v razvoju komunalnega in samoupravnega sistema, da bo vedno teže iskati neke »objektivne« vzroke za neuspeh, vedno bolj se bomo morali zanašati na lastno strokovno znanje in razgledanost.

Ponovno beremo o omejenem tehničnem znanju srednjega vodilnega kadra po podjetjih, pomanjkanju osnovnega znanja s področja organizacije dela in proizvodnje, neurejenem notranjem transportu, slabi organizaciji delovnih mest, slabo razviti higiensko-tehnični zaščiti itd., kar vse predstavlja znatno oviro pri nadaljnjem napredovanju.

Profesor, ki ne ve za delavski svet

Ne oziraje se na to, da šole še dolgo ne bodo krile vseh potreb po strokovnih kadrih v proizvodnji, je znano dejstvo, da tudi strokovnjaki iz šol in fakultet, ki pridejo v proizvodnjo in od katerih kolektiv upravičeno pričakuje podporo in sodelovanje ne le pri organizaciji proizvodnega procesa, ampak tudi v družbenih organizacijah in delavskem samoupravljanju, da tudi ti mladi ljudje nimajo zadostne družbene in politične izobrazbe, da bi mogli takoj in uspešno posegati v rast in napredek gospodarske organizacije. Primeri, da agronom ne zna razložiti kmetom družbenega pomena kooperacije ali da je pravnik presenečen ob dejstvu, da ima zadruga — ki ga je štipendirala (!) — tudi zadružni svet ali pa da profesor ne ve, kaj je delavski svet, samo kažejo, da je vloga subjektivnih sil pri vzgoji naših strokovnih kadrov bistvenega pomena. Ali drugače: še boljši strokovnjak lahko mnogo več škodi kakor koristi, če ni trdno zasidran v naši, specifično jugoslovanski družbeni, gospodarski in politični stvarnosti.

Nejasnosti zaradi pomanjkljive nomenklature poklicev

Močno zaviralno delujejo mnoge nejasnosti v zvezi z nomenklaturo poklicev v industriji, z razmejitvijo obrtne in industrijske smeri vzgoje. Mnogo je pri tem še sila zastarelih naziranj pa tudi negativnih tolmačenj, izvirajočih iz osebnega prestiža. Imamo tudi opravka z močno zastarelim pojmovanjem obrtne univerzalnosti, čeprav po drugi strani gremo celo za tem, da bi tudi obrtno vzgojo specializirali po posameznih poklicih ter s tem občutno skrajšali dobo šolanja. Kakor ne bi imeli ogromno primerov, da se n. pr. vajenec izuči pri obrtnem mojstru in gre nato v industrijo! Uslužnostna obrt bo v naši družbeni stvarnosti prav gotovo potrebna; treba jo je le razmejiti, ji pokazati jasen, perspektivni krog, izdelati profile tega obrtnega delavca in zanje imeti posebne šole; isto velja za tako imenovane mojstrske ali delovodske šole obrtne smeri. Industrija pa naj vzgaja svoje kadre po najsodobnejših metodah in z neposredno povezavo in sodelovanjem med učnimi zavodi ter podjetji. S tem bi bila tudi možnost fluktuacije delovne sile močno zmanjšana. Za ilustracijo primer iz Železarne v Zenici, kjer se je ta problem zaradi modernih strojev in sodobne industrijske proizvodnje najprej pokazal kot zelo pereč: od l. 1951 se je v industrijski šoli usposobilo 1120 kvalificiranih delavcev, od katerih jih pa dela sedaj v proizvodnji le 47, 2 %, ker učni programi usposobljajo univerzalne obrtnike, ne pa sodobne industrijske proizvajalce, ki bi se že med samim šolanjem priučili delu v modernem industrijskem podjetju.

Vsi ti in podobni razlogi narekujejo, da bi se morali oprijeti periodičnega sistema teoretičnega šolanja, povezanega z dopisnim sistemom, a z organizirano, vodeno in kontrolirano prakso na konkretnem delovnem mestu v podjetju. Tak sistem pa je seveda nujno pogojen s krepkejšo organizacijo izobraževanja v podjetju, predvsem pa z razjasnitvijo nekaterih problemov, ki jim naša podjetja žal posvečajo vse premalo pozornosti.

V vsako podjetje: strokovnjak za izobraževanje

Predvsem ni mogoče v podjetju prepustiti izobraževanja ozkemu krogu ljudi v administraciji. Slej ko prej bo sodobna industrija zahtevala v vsakem podjetju psihologa in socialnega delavca pa tudi posebnega strokovnjaka za izobraževanje. Napačno je tolmačenje, da izobražuje samo šola. Današnji človek se izobražuje prav povsod, najbolj pa seveda pri delu samem, na delovnem mestu; z izobraževanjem pride v stik prav vsak, ki ima opravka z ljudmi, pri tem pa ni treba, da ima naočnike in redovalnico pod pazduho.

Ker danes še nismo tako daleč, da bi študij določenih znanstvenih in strokovnih problemov predstavljal »konjička« določenega delavca, s katerim bi se ob prostem času iz čistega amaterizma ukvarjal, kot se bo n. pr. nekdo drugi s šahom ali nogometom, ampak gre za zdaj v prvi vrsti za napredovanje v službi ter za boljše in lažje opravljanje dela, torej za višjo kvalifikacijo, najprej nekaj misli o kvalifikaciji.

Ne gre za plačo, za znanje gre

Kvalifikacija je lahko dejanska, stvarna ali pa je samo formalna, na papirju. Strokovne šole naj bi dajale samo izobrazbo za določeno delovno mesto brez ozira na kategorije, ki izhajajo iz plačnega sistema in tarifnih postavk. Ne gre torej za plače, gre za znanje, ki šele omogoča večji učinek, boljše delovno mesto in s tem višje prejemke. Za vsa delovna mesta bi bilo torej treba uvesti nekak pripravniški staž, ki bi pokazal dejansko uporabnost kandidata za tisto mesto in je formalno šolsko spričevalo samo osnova za ta staž. Da tega ni mogoče pravilno ter smiselno uresničevati drugače kot z močno, organizirano kadrovsko službo v podjetju, je na dlani. Če pa ta staž uvedemo, bo pa tudi podjetje bolj zainteresirano na tem, koga bo poslalo na šolanje in tudi koga bo n. pr. štipendiralo. V ZDA dajejo strokovne organizacije kvalifikacijo — pri nas sekretariati za delo, ki pa bi morali delati bolj v sodelovanju s posameznimi podjetji in njih kadrovsko službo. Šola naj torej da za skupne kategorije poklicev določene stroke dovolj znanja, da kandidate v dobi staža lahko v podjetju prilagodijo za določena delovna mesta, nakar šele sledi tudi formalna kvalifikacija. Če naj šola že neposredno da človeka za proizvodnjo, potem bi morali imeti toliko šol, kolikor je poklicev! Osnova za strokovno šolanje je torej vključitev v proizvodnjo, ki bo narekovala, koliko in kakšne kadre potrebuje, ne pa kakor (obratno!) doslej: šola je razpisala vpis, sprejela kandidate po svoji predvsem teoretični uvidevnosti, ne da bi se vprašala, kakšna je dejanska delovna vrednost učenca. Po končani šoli pa smo zanje iskali delovna mesta, ki jih v mnogih primerih niso mogli zasesti po naših željah in potrebah iz preprostega razloga, ker jih za to nismo pripravili! Tu smo delali neprestano diskriminacijo med umskim in fizičnim delom: za ljudi iz proizvodnje uvajamo razne diferencialne izpite, če hočejo nadaljevati strokovni (!) študij, za gimnazijce n. pr. pa nismo enakovredno zahtevali praktičnega dela! Če od vajenca zahtevamo diferencialni izpit iz matematike, moramo od gimnazijca zahtevati diferencialni izpit iz prakse. Mislim, da bo drugi imel precej težjo nalogo.

Programi strokovnih šol

Gre torej tudi za programe in načine dela v strokovnih šolah. Ne z diferencialnimi izpiti, ampak z uvedbo diferenciacije pouka v sami šoli bomo dosegli, da bo končni, skupni nivo za vse enak, da bo končni rezultat in uspeh za vse isti. V bodoči tehniški šoli bo treba dati kandidatom iz prakse (kvalificiranim delavcem) več teoretičnih ur, kandidatom iz gimnazije pa več praktičnega dela. V Švici n. pr. dela gimnazijec celega pol leta v delavnici, občutno pa so mu skrajšali pouk matematike, botanike itd. Če se je v mariborsko višjo komercialno šolo vpisal inženir kemije, ga bomo oprostili blagoznanstva, jurista osnov prava! Morda ne bi bilo napak, da bi že v III. letniku vajenskih šol uvedli dodatni pouk za tiste, ki bodo šolanje nadaljevali na višji stopnji.

Rastoči napredek proizvodnje bo zahteval še nekaj: potrebno bo šolanje in izobraževanje tudi za ista delovna mesta, ne samo za višja. Ni vsako šolanje ali tečaj le za višjo kvalifikacijo, ampak gre v mnogih primerih za poglobitev znanja in delovne sposobnosti za obstoječe delovno mesto, ki se neprestano razvija. Če delavec zaostaja za dosežki svojega delovnega mesta, ga je nujno treba dopolnilno izobraziti in poučiti. Zato shema predlaga poleg inštruktorjev za izobrazbo tudi delovne inšpektorje, ki so v najožji povezavi tako s tehničnim oddelkom kakor tudi z izobraževalnim centrom v podjetju. Delovni inšpektor ugotovi zastoj proizvodnje bodisi zaradi slabe kakovosti materiala, slabe organizacije dela ipd., morda pa tudi zaradi šibkega strokovnega znanja. Torej se poveže z obratnim inštruktorjem, ki delavca pouči.

Le načrtno, sistematično delo bo uspešno

Največje slabosti sistema praktičnega izobraževanja na delovnem mestu s teorijo v periodičnih tečajih so predvsem v tem, ker učenca ali tehnika nihče v podjetju organizirano ne vodi in mu pri delu — ki je v prvi vrsti učenje! — ne pomaga. Vajenec je pretežno prepuščen dobri volji posameznih mojstrov, izpostavljen celo nerazpoloženju ostalih delavcev ali celo vodilnih ljudi, ki podzavestno čutijo v njem bodočega konkurenta. Uspeh kadrovske politike v podjetju je brez dvoma samo v načrtnem, kartotečnem, dokumentiranem zasledovanju delovnih uspehov prav vsakega delavca, če nočemo, da bi kadrovsko politiko vodila stihija, trenutna naklonjenost med posameznimi osebami ali drugi negativni elementi, ki razvoju podjetja le škodijo. Škodijo pa predvsem in v prvi vrsti zdravim medsebojnim odnosom v podjetju, ki so porok za uspešno delo in tudi prijetno atmosféro v delavnicah in pisarnah, kar je močan faktor za uspeh.

Uredba o centrih za strokovno izobraževanje delavcev določa, da te centre lahko podjetja osnujejo kot svoje organizacijske enote ali pa kot samostojne zavode. Menim, da to lahko prepustimo bodočemu razvoju. Važno je, da prav v vsakem podjetju koga zadolžimo za načrtno delo v tej smeri ter da se podjetja organizacijsko vežejo med seboj, ali pa — velja za manjša — neposredno na republiški center za izobraževanje delavcev. V trenutni situaciji tudi ni bistveno, kdo je prireditelj posameznih tečajev in seminarjev: nedvomno bomo morali to prepustiti tistim, ki se poklicno pečajo z izobraževanjem, kar zagotavlja večjo kvaliteto z uporabo najsodobnejših ponazoritvenih pripomočkov in z metodami, ki so rezultat upornega študija in dolgoletne prakse. Tudi praksa iz dneva v dan kaže, da so neprimerno izdatnejši in boljši (četudi krajši, a zato celodnevni) internatsko urejeni tečaji ter seminarji od tečajev v podjetjih, ki za to delo nimajo pogojev niti ljudi. Sistem izobraževanja odraslih namreč zahteva intenzivno sodelovanje tečajnikov in izdatno samostojno delo in študij, česar po celodnevnem delu od delavca ne moremo zahtevati, ali pa bo to šlo na račun dela v proizvodnji. Izkazalo se je že, da so nekoliko večji stroški za tak način dela, kot ga predlagam, ne le moralno in človeško, ampak tudi finančno bolj rentabilno naloženi, saj nam nikakor ne gre le za formalno stran tečaja ali seminarja. Na drugi strani pa je samo poslušanje predavanj brez lastnega dela pri strokovnem poglabljanju malo učinkovito, čeprav je tudi predavanje za določeno smer, predvsem splošnega izobraževanja vsekakor koristno in uporabno. Novi zakonski predpisi razdeljevanja sredstev za gospodarske kadre, ki so v bistvu nedvomno pozitivni, skrivajo v sebi nevarnost, da se bodo stekali v razne kanale (razstave, sejmi, nestrokovno pravljene ekskurzije itd.), ki niso organsko povezani z načrtnim izobraževanjem in zato nimajo pravega haska.

Morda se bo porodilo ob tem razvoju tudi vprašanje odnosov med rednimi šolami in izobraževalnimi centri, delavskimi univerzami itd. Prav gotovo se kljub vsemu ne bomo mogli odreči rednemu šolanju strokovnih kadrov, samo osnovna programska in študijska smer se mora predrugačiti in prilagoditi potrebam proizvodnje v smeri, ki smo jo nakazali. Mislim, da pri vzgoji strokovnih kadrov vobče ne bo mogoče govoriti niti o nekem izrazito »šolskem« sistemu, niti ne o izobraževanju odraslih kot morda nekem »dopolnilnem« izobraževanju, ampak gre za kompleksen sistem izobraževanja proizvajalcev iz proizvodnje in za proizvodnjo, pri čemer ne bomo mogli ločiti dela šole od dela izobraževalnih centrov po podjetjih, delavskih univerz ter drugih vzgojnih in izobraževalnih činiteljev. Vprašanje je le v tem, kako bomo vse te komponente smiselno povezovali v celoto, ki bo najbolje ustrezala osnovnemu cilju: vzgojiti delavca v specifično naši, socialistični družbi, ki je hkrati proizvajalec in upravljavec proizvodnje.

ANDREJ ČESEN

---

1. Inšpekcija v obratih in inštrukcija sta najože povezani in medsebojno sodelujeta. Inšpekcija je povezana tudi s tehničnim oddelkom.

2. Stenodaktilografska služba je centralizirana (za vse oddelke).

3. Komisija za standard skrbi za izvendelovno življenje ljudi (stanovanja, dopusti, izleti, zabava itd.).

4. Izobraževalni svet sestavljajo člani organizacij v podjetju (DS, UO, ZKJ, SZDL itd.) in odloča o izobraževanju in sredstvih zanj.

5. Obratni inštruktorji so najboljši mojstri (delovodje), ki bodisi samo poučujejo v posebnih delavnicah, ali pa poučujejo glede na ugotovitve inšpekcije med samim delovnim procesom; skrb za izobraževanje v obratu prevzame načelno pomočnik obratovodje.

SHEMA ORGANIZACIJSKO—KADROVSKEGA ODDELKA V PODJETJU

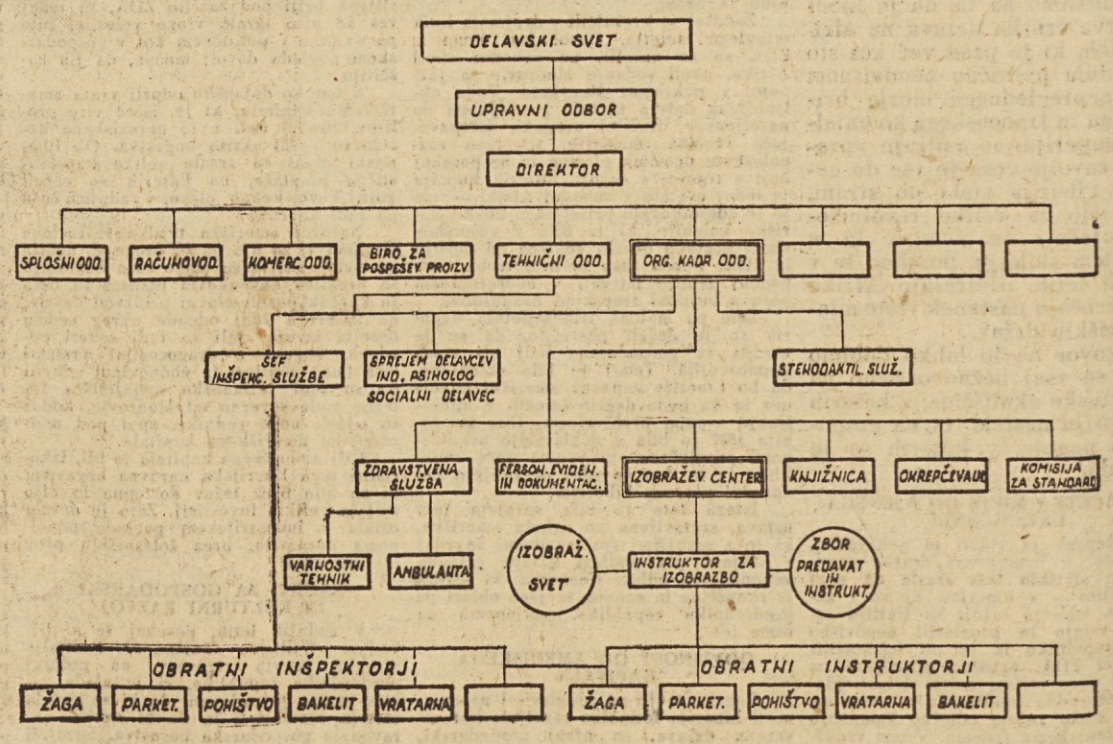

ALI JE V VAŠEM KRAJU POSKRBLJENO ZA KULTURNO RAZVEDRILO?

Novomeške slike

Naša srečanja s kulturo so kaj različna: nekaterim je to le zabava — bolj ali manj priložnostna, drugim je to globoka notranja potreba, nekaterim samo konjiček, drugim spet življenjska nujnost. Za vsakogar pa so ta srečanja odprta vrata v povsem svojski svet problemov.

Oštevilčeni uvod

Na področju 594 kv. kilometrov, kolikor meri ozemlje občine, je danes približno 41.500 prebivalcev, od tega samo v Novem mestu 8.150. Občina je pretežno kmetijska, saj je kmečki ambient zastopan z 58 odstotki vsega prebivalstva. Kolikor je industrije, ni osredotočena na eno samo mesto, čeprav v poslednjem času že lahko opazimo v Novem mestu nekoliko večjo koncentracijo tovarniških dimnikov. Med večja podjetja sodijo Novoles s 565 zaposlenimi, Novoteks s 391, Industrija motornih vozil s 345, gradbeno podjetje Pionir s 724, kmetijsko gozdarsko posestvo s 674 in prevozniško podjetje Gorjanci z 220 zaposlenimi. Vse to in obdelana polja v ozadju daje občini precejšnjo mero samostojnosti.

»Vsota, ki smo jo namenili kulturno-prosvetnemu življenju občine, znaša 164,701.000 dinarjev, ali več kot 49 odstotkov celotnega proračuna. Večji del je seveda namenjen šolstvu, podprli pa smo tudi druge kulturno-prosvetne ustanove — kolikor smo najbolj mogli. Kako se obrestuje ta kapital, pa bodo najbolje vedeli povedati tam, kjer je vložen.«

Beseda, dve o šolstvu

Novo mesto ima učiteljišče, popolno gimnazijo, ekonomsko srednjo šolo — letos ima pouk že drugi letnik — potem triletno gospodinjsko šolo, dvoletno administrativno šolo, vajensko šolo raznih strok, nižjo glasbeno šolo in dve popolni osemletki. V Grmu je poljedelsko živinorejski oddelek srednje kmetijske šole, popolne osemletke so v Mirni peči, v Dolenjskih toplicah, Stopičah, Šentjerneju in Šmarjeti. Kmalu bodo dobili popolne osemletke tudi Šmihel, Mali Slatnik, Prečna, Škocjan in Vavta vas. Da bo seznam šol v novomeški občini popoln, moramo dodati še 21 nepopolnih osnovnih šol, dva otroška vrtca — v Novem mestu in Šentjerneju — ter pomožno šolo v Šmihelu.

»Na kratko povedati vse o šolstvu, je pravzaprav nemogoče, kajti en sam problem vselej razkrije celo kopico sicer obrobnih, a zato nič manj pomembnih problemov,« je potožil Bogomil Lilija, referent za šolstvo pri občinskem ljudskem odboru. »Če že na vsak način hočete odgovor, potem samo to: še vedno nam manjka 34 učiteljev, 7 strokovnih učiteljev, trije učitelji praktičnega pouka in 19 predmetnih učiteljev oziroma profesorjev. Precej šol bi bilo treba popraviti, notranjo opremo izpopolniti. Učnih pripomočkov je premalo, v vsej občini nima niti ena šola kinoprojektorja ali magnetofona. Telovadnice so samo tri, šolski kabineti, delavnice — poglavje zase. Kje da je izhod iz sedanjega stanja? Odgovor ni težak: več finančnih sredstev. Samo povejte mi, kje naj jih dobimo!«

Kultura s knjižnih polic

»Dobičkov si ravno ne delamo z njimi,« je malce hudomušno odgovorila prodajalka v novomeški knjigarni. »Tistih pet izvodov, kolikor jih dobimo ob izidu od vsake založbe, po navadi tudi prodamo. Nekatere prej, druge čez leto ali dve. Kupci dajejo prednost prevodom, med zvrstmi seveda romanu. Poetje si v Novem mestu ne bi mogli služiti kruha, družbeno-politični delavci — vsaj po prometu v knjigarni sodeč — tudi ne. Še največ kupuje knjige inteligenca. Kmetom in delavstvu je tiskana beseda predraga.«

Raje kot v knjigarno hodijo Novomeščani po knjige v knjižnico. Knjižni fond študijske knjižnice Mirana Jarca se je tiste dni ustavil nekje pri 45.000 izvodih. Bogo Komelj, upravnik knjižnice, je pripovedoval:

»Kupujemo vse, kar na Slovenskem izide. Tujo literaturo smo omejili na periodiko, znanstvena dela, enciklopedije in leksikalna dela. Za literaturo v srbohrvaškem jeziku se držimo tega pravila: predvsem znanstvena dela in izvirno leposlovje. Študijska knjižnica ima tudi bogato rokopisno zbirko: rokopisi Trdine, Cvelbarja, Ketteja, Mirana Jarca, Ilke Vaštetove, 147 pisem Mirana Jarca izza časa narodnoosvobodilne vojne in odgovori nanje, del korespondence Vladimirja Nazorja in še veliko drugega gradiva. Bogati sta zbirki dijaških časopisov na Slovenskem in partizanske literature. V grafični zbirki zbiramo originale knjižnih ilustracij. Knjižnica ima po vsej Dolenjski razpredeno mrežo ljubiteljev knjig, ki nam zbirajo knjige in rokopise. Kolikšnega pomena je to za nas in neposredno s tem tudi za vso slovensko kulturno zgodovino, mislim, da ni potrebno še posebej pripovedovati.

To ima novomeška študijska knjižnica. Česa nimamo? Predvsem prostorov. Tako danes še vedno ni dostopnih približno 20.000 knjig. Čitalnica je premajhna, saj ima le 30 sedežev. Ko se bo iz stavbe izselila zadnja stranka, bomo lahko razporedili že obstoječi knjižni fond, za razporeditev novih knjig pa bomo morali poslopje dvigniti. Z uresničenjem teh načrtov bo knjižnica dobila tudi veliko čitalnico z 52 in manjšo z 12 sedeži.«

V sedanjih razmerah je novomeška študijska knjižnica še vedno namenjena v prvi vrsti dijakom, študentom in prosvetnim delavcem. Zanimiv pa je način, s katerim si knjižnica prizadeva razširiti svoje vplivno področje. Že od ustanovitve sem pripravlja uprava vrsto zanimivih razstav, katerih osnovni namen je, da bi delavstvo seznanile s slovenskim kulturno-umetniškim ustvarjanjem. Tako so v prostorih študijske knjižnice vsako leto tri ali štiri večje razstave, vsakih štirinajst dni ali tri tedne pa se zvrste manjše razstave. V septembru je bila spominska razstava Pavla Gilija, pred njo razstava del Trdinovih nagrajencev — razstavljena so bila dela dr. Nika Zupančiča in dela Toneta Pavčka, v juniju so pripravili razstavo »100 let Levstikovega Martina Krpana«, februarja pa je bila razstava slovenskih bibliofilskih izdaj in exlibrisov. Za pomembnejše razstave pripravi uprava knjižnice tudi posebne kataloge oziroma vodiče po razstavi. — In pravijo, da avla v knjižnici ni nikoli prazna.

41 knjig na leto

Čeprav je število njenih knjig precej manjše, pa s tem še ni rečeno, da je manjši tudi njen pomen. Medtem ko zahajajo v študijsko knjižnico tisti, ki so se namenili, da bi si iz knjig pridobili znanje, pa zahajajo v to knjižnico vsi oni, ki jim pomeni knjiga razvedrilo, prijateljico v prostem času.

»Knjig je zdaj 5112 in imamo 1980 vpisanih članov,« je pripovedoval upravnik knjižnice France Vovk. »Stalnih bralcev je približno 400. Kdo največ bere, bodo najbolj neposredno odgovorile številke: letos je že bilo 3585 bralcev, od tega 1216 mladine, uslužbencev 949, kmetov 217, delavcev 283 in 920 drugih poklicev. Tudi o tem, kaj so si izposodili, bom povedal s številkami: vseh izposojenih knjig je bilo 7806. Razdelitev je taka: 2904 izvodov mladinske tematike, 4399 leposlovja, 422 poučnih in 81 družbeno političnih. Najbolj gre s polic lažje čtivo in najnovejše izdaje. Hočete naslove? Mladi levi, Do pekla in nazaj, Od tod do večnosti, Kje ste Lamutovi, Rimljanka — ta pa sploh.

Težave? Ne vem, kje naj začnem. Pri tej luknji? Mar je sploh še vredno govoriti? Denar — letos smo s težavo preprosili občino za 50.000 dinarjev. Dodali smo nekaj iz izposojevalnice in nakupili 41 knjig. Zdaj smo pa do prihodnjega leta opleli.«

Nova slovenska založba

»Ime in direktor sta že: Dolenjska založba in Severin Šali — slednji še v. d., kot temu pravimo,« se je nasmehnil novi direktor nove slovenske založbe. »Slednjič, tudi nekaj denarja že imamo. Za letos 2 milijona. Prva knjiga bi že morala biti v tisku, a se nam je vse skupaj nekoliko zavleklo, ker bo knjiga zaradi nekaterih dopolnitev šla v tisk šele po novem letu. To je Metoda Mikuža Zgodovina NOB na Dolenjskem. Naša prva izdaja bo verjetno Janka Jarca knjižica Partizanski Rog. Letošnji program vključuje še zbirko partizanskih novel Mirana Jarca z Jakčevimi ilustracijami. Odločili smo se tudi že za ilustrirano izdajo Pavčkovih otroških pesmi. Prihodnje leto se bomo najbrž odločili za naslednja dela: izbor Cvelbarjevih pesmi, v branju imamo roman Ilke Vaštetove »Izobčenec« — avtorica govori o Trdinovem življenju, v vsakem primeru pa bomo izdali Dolenjski koledar. Kot kaže, bo šla v tisk slikanica Mireta Cetinskega »Nepokorjeni bregovi«. Zelo verjetno bomo še izdali knjigo o razvoju gozdnega gospodarstva na Dolenjskem, Antona Melika »Zemljepis Dolenjske«, ukvarjamo pa se tudi z mislijo ponatisa Jurčičevega »Sosedovega sina«. Do konca prihodnjega leta torej kakih 10 knjig.

Kakšen da je koncept založbe? Izdajati dela dolenjskih avtorjev in dela tistih avtorjev, ki govore o tem koščku zemlje. Kdaj pa kdaj seveda še kaj drugega, vendar brez posebnih konkurenčnih prizadevanj.«

Tudi v muzeju razstave

Kakšen je njegov osnovni namen, pove že ime — Dolenjski muzej. »Zbrati poskušamo čim več tega, kar je na tem delu zemlje pustila zgodovina«, pripoveduje kustos Danica Zupančič, »kar je tako ali drugače povezano z Dolenjsko. Muzej ima tudi dve podružnici, to sta Baza 20 na Rogu in krajevna zbirka NOB v Dolenjskih toplicah. Razen razstav stalne zbirke pripravljamo tudi nekatere druge razstave. Tako smo letos pripravili razstavo Turški vpadi na slovenska tla, pravkar je zaključena razstava Božidarja Jakca s poti po Rdeči zemlji. Zdaj se pripravlja na razstavo slikar Bogdan Borčič, za tem — proti koncu oktobra — bomo razstavili letošnje pridobitve muzeja, pozneje pa bo prišla na vrsto grafika s socialno tematiko. Za nas imajo take razstave dvojen pomen. Najprej to, da ljudi navadimo hoditi v muzej, da jih privedemo do spoznanja, da jim enkraten obisk pove o zgodovini le malo, če ne nič, hkrati pa jih s temi razstavami seznanjamo z novejšimi umetniškimi stvaritvami.«

Amaterska kulturno-prosvetna dejavnost

»Prosvetno društvo Dušan Jereb ima danes približno 150 članov,« je povedal društveni tajnik Tone Gortnar. »Socialna sestava društva je določena s temile odstotki: 70 odstotkov uslužbencev, 5 odstotkov svobodnih poklicev in kmetov, kolikor manjka do 100 odstotkov so delavci. Svojih prostorov nimamo. Dvorano si izposojamo pri kinu Krki, ki ima v oskrbi Prosvetni dom. Denarja že precej časa nismo dobili, imamo pa še iz leta 1956 za kakih 250 do 300 tisočakov dolga.

Dramska skupina prav zdaj študira »Marijano Pinedo« in upamo, da jo bomo lahko dali na oder za občinski praznik — 23. oktobra. Za proslavo 40. obletnice KPJ smo uprizorili »Hlapce«, pred tem Budakov »Metež«. Načrtnejšega repertoarja si v sedanjih gmotnih težavah ne moremo privoščiti. Zelo radi pa bi igrali »Othela«, Vohunko 907« in še eno domače delo. Kaj, težko rečem. Morebiti »Tri dni direktor« ali Zvezde so večne«. Toda še enkrat, to so želje in ne repertoar, kajti z vsako predstavo smo globlje v dolgovih.

Moški pevski zbor ima 35 pevcev. Vadi redno in je pravzaprav nekakšna deklica za vse. Od proslav do pogrebov. Pripravljajo pa tudi samostojne nastope. Tako so lani gostovali v Škocjanu, Šentjerneju, Trebnjem, v Veliki Loki in v Stopičah. Orkester se je prav sedaj združil z vojaško godbo. Nastopa le na bolj slavnostnih akademijah, na sezono pa pripravi en ali dva samostojna koncerta.«

Od leta 1952 pa do nedavnega je bila v sklopu PD Dušan Jereb tudi novomeška ljudska univerza, sedaj pa se je osamosvojila in kot vse kaže se bo preimenovala v Delavsko univerzo in poglobila svojo dejavnost. V prvem obdobju je bila njena dejavnost zelo pestra, saj so lahko hodili Novomeščani vsak teden na predavanja. Kot pripovedujejo, se je pozneje vnema prebivalcev za predavanja ohladila, preiti so morali na štirinajstdnevna predavanja, nato na tritedenska, kako pa je bilo pozneje, lahko vsakdo sam ugotovi.

»Občinski svet Svobod in prosvetnih društev združuje dve svobodi — v Straži in Bršlinu, 22 prosvetnih društev in 3 mladinsko kulturno-umetniška društva,« je povedal tajnik sveta Bogomil Lilija. »Kar zadeva materialna sredstva, so društva prepuščena sama sebi. Svet je za letošnje leto dobil le 40.000 dinarjev, tako da sedaj nimamo niti za pošto in moramo pošiljati dopise društvom v pismih, ki jih pošilja na šole občinski svet za šolstvo.

V minuli sezoni smo pripravili potujočo knjižnico s štirimi kovčki in s približno 600 knjigami. Organizirali smo seminar za knjižničarje, režiserje in pripravili šminkarski tečaj. Svet je pripravil tudi dva festivala pionirskih pevskih zborov v Šentjerneju in Dolenjskih toplicah.

Vsi naši načrti so odvisni od finančnih sredstev, zato lahko govorim bolj o željah. Radi bi organizirali seminar za pevovodje, ki nam jih povsod tako zelo manjka, radi bi imeli stalnega režiserja, stalnega tajnika sveta, morali bi osnovati pionirske knjižnice. Potrebovali bi bibliobus — avto, v katerem bi bila potujoča knjižnica, kinoprojektor in prostori za štiri predavatelje. Če bi nam to uspelo, potem ne bi mogli več govoriti, da je podeželje odrezano od kulturno-prosvetnega življenja. Vse to za deset milijonov. Samo dobiti jih!«

Prozaičen zaključek

Kopica kulturno-zgodovinskih podatkov kaže, da je Dolenjska prispevala znaten delež slovenski kulturi. Poslednja stoletja so ustvarili na tem ozemlju več pomembnejših družbeno-političnih, gospodarskih in kulturnih središč. Žarišče vsega življenja pa je v pravem pomenu besede postalo Novo mesto. Medtem ko lahko označimo delo in prizadevanja nekaterih poklicnih kulturno-prosvetnih ustanov v Novem mestu z besedico pozitivno, ko lahko ugotavljamo, da ima ta dejavnost — čeprav ji kdaj pa kdaj botrujejo »lokal-patriotična čustva«, ki pa v tem primeru niso škodljiva, temveč prav nasprotno, so gonilna sila — poleg kulturno-zgodovinskega še globlji družbeno-politični pomen, pa nekdaj v teh krajih tako živo in plodno amatersko ustvarjanje kaže sledove usihanja.

Kje so vzroki za stagnacijo amaterizma v novomeški občini, je težko reči. Delno imajo prav tisti, ki vidijo vzrok za sedanje stanje v pomanjkanju finančnih sredstev. Res je namreč, da iz nič lahko nastane samo nič in nič drugega. Zato je tudi povsem nerazumljivo, kako je mogel občinski odbor SZDL porabiti za svoje izdatke vseh 6 milijonov, ki jih je namenil občinski ljudski odbor tudi za dotacijo drugim društvom. Res je tudi to, da bi občina veliko lažje zmogla breme šolstva, če bi šolske ustanove, kot na primer gimnazijo, učiteljišče, ESŠ in še nekatere druge šole prevzel okrajni ljudski odbor, kot je to primer v drugih naših okrajih. Toda vse te materialne težave so le delen vzrok. Nič manj, če ne še bolj pereče je vprašanje, kje je moralna podpora amaterski kulturno-prosvetni dejavnosti, kaj je zanjo storila občina, občinski komite ZKJ, SZDL in sindikati. — Nekdo v Novem mestu je pripomnil: »Samo vrhunske kulture ne more biti, ker prav ta vrhunska kultura raste iz ljudskega ustvarjanja. V ljudeh je veselje do ustvarjanja in ljudje z veseljem spremljajo ustvarjanje drugih ljudi. Družba pa je dolžna zadostiti tem željam. Prav zato se mi zdi potrebno, da bi morali bolj podpreti amatersko dejavnost.«

Bojan Samarin

ZAPISKI

Nov oddelek za glasbo na VPŠ

Svet za šolstvo LRS je na svoji seji 6. julija 1959 sprejel predlog o ustanovitvi enopredmetne skupine za glasbo na Višji pedagoški šoli v Ljubljani. Te dni pa bo izšel še drugi razpis za sprejem slušateljev na ta oddelek; takoj za tem se bo pričel že tudi pouk, ki bo trajal 2 leti.

Svet za šolstvo je vodilo pri ustanovitvi oddelka za glasbo predvsem dvoje dejstev:

1. na osnovnih šolah v Sloveniji primanjkuje približno 300 učiteljev za glasbeno vzgojo, čemur nista mogla zadovoljiti niti dosedanja dvopredmetna skupina na VPŠ niti obe srednji glasbeni šoli;

2. glasbeno delo v Svobodah in prosvetnih društvih se zaradi pomanjkanja zborovodij, dirigentov in kapelnikov, ki bi bili voljni delati na terenu, ni moglo zadovoljivo razvijati.

Namen oddelka je torej vzgoja dovoljnega števila dobrih učiteljev — glasbenih pedagogov in obenem vnetih ljudskoprosvetnih delavcev. Zato sta v smislu potreb na terenu sestavljena tudi predmetnik in učni načrt, ki temeljita predvsem na pedagoški in praktični vzgoji s poudarkom na udejstvovanju v ljudskoprosvetnih društvih.

Posebnost oddelka je v tem, da bodo diplomanti kot predmetni učitelji poučevali glasbo na osnovnih šolah ter hkrati, v drugem delu svoje delovne obveznosti, vodili na terenu pevske zbore in orkestralne skupine.

Vpišejo se lahko načelno kandidati s srednjo ali njej ustrezajočo splošno izobraževalno šolo, lahko pa se vpišejo tudi kandidati brez teh pogojev, če so z večletno prakso v društvih dokazali svojo strokovno sposobnost. V obeh primerih pa mora opraviti kandidat sprejemni izpit iz glasbene stroke.

V letošnjem letu bo oddelek sprejel 30 kandidatov.

V Celju ustanovljena delavska univerza

Po dolgotrajnejših in temeljitih pripravah na terenu so v ponedeljek v Celju sklicali razširjeno sejo Okrajnega komiteja ZKS, Okrajnega odbora SZDL in predsedstva Okrajnega sindikalnega sveta, na kateri so sprejeli sklep o ustanovitvi okrajne Delavske univerze v Celju.

Soustanovitelji Okrajne delavske univerze, ki jo bo v kratkem formalno ustanovil še Okrajni ljudski odbor kot zavod s samostojnim finansiranjem, so vse politične organizacije in nekatera večja podjetja iz okraja. Delavska univerza v Celju bo razvijala izobraževalno dejavnost na področju celjske občine, hkrati pa bo delovala tudi kot osrednja izobraževalna ustanova za celotni celjski okraj. Ena njenih prvih nalog bo, da bo pomagala občinskim političnim organizacijam pri ustanavljanju in osamosvojitvi občinskih delavskih univerz. (V celjskem okraju nameravajo ustanoviti delavske unvierze v vseh občinah.) Delavska univerza v Celju pa bo razen pomoči pri organiziranju občinskih delavskih univerz skrbela predvsem za vzgojo in usposabljanje predavateljev, pomagala in svetovala bo pri sestavljanju programov občinskih delavskih univerz in izobraževalnih centrov v podjetjih, posredovala učno vzgojne pripomočke in literaturo ter prirejala posamezne specifične seminarje za področje celega okraja.

V celjsko delavsko univerzo se bodo vključile nekatere okrajne institucije, ki so doslej delovale samostojno, kot so šola za delavsko in družbeno upravljanje v Veharjih, Center za izobrazbo kadrov pri okrajnem zavodu za proučevanje organizacije dela in občinska politična šola. Tako bo vzgojno izobraževalno delo razdeljeno na 5 samostojnih sektorjev: ideološko politično, družbeno-ekonomsko, funkcionalno, poklicno in poljudnoznanstveno.

V bogati in vsestranski razpravi so vsi pozdravili ustanovitev take poklicne ustanove, ki bo bistveno pripomogla k temu, da se bo vzgojno izobraževalno delo hitreje in kvalitetneje razvijalo. Predvsem pa bo z ustanovitvijo celjske in kasneje tudi drugih občinskih delavskih univerz dosežena koordinacija vseh političnih in družbenih sil, ki so doslej delale nepovezano in so zato bile tudi često odmaknjene od stvarnih potreb terena. Zelo plodna in tehtna je bila razprava delegatov iz gospodarskih organizacij, ki so vsi ugotavljali potrebo po ustanovitvi izobraževalnih centrov in ureditvi kadrovskih služb v gospodarskih organizacijah. Poudarili so, da od dobrega dela izobraževalnih centrov in perspektive kadrovske politike v podjetjih zavisi, v koliko bodo tudi programi delavskih univerz ustrezali dejanskim potrebam delavcev in da bodo na razne tečaje in šole prihajali predvsem tisti delavci, ki se v proizvodnji in družbeno političnem delu najbolj odlikujejo.

Na seji so tudi priporočili, da bi vse politične organizacije aktivno sodelovale pri ustanovitvi občinskih delavskih univerz in da se zavzamejo za to, da bodo za delo v delavskih univerzah angažirali čim širši krog dobrih političnih in družbenih delavcev. Poudarili so tudi, da je treba za delo delavskih univerz v občinah najti vsaj najosnovnejša finančna sredstva. mst

»Dirka v vesolje«, kot nekateri imenujejo tekmo med Sovjetsko zvezo in Združenimi državami v osvajanju vesolja, se nadaljuje. Američani spremljajo kot vse druge tudi to dirko s precejšnjo publiciteto (sedem ameriških vsemirskih pilotov je že vnaprej prodalo vse svoje spomine iz vesolja časopisu LIFE), medtem ko v Sovjetski zvezi molčijo in izstreljujejo rakete, le redko pa objavljajo podatke o svojih uspehih in načrtih. Na slikah: levo sovjetska, desno ameriška obleka za vsemirske pilote.

NAVDIH

Navdih ni pobuda za delo, marveč se pojavlja med delom in je sad poprejšnjega dela.

»Ne delam, nimam navdiha!«
»Na navdih čakam, pa bom začel...«

Pred nekaj leti je pozimi eden izmed naših filmskih delavcev odšel v Dubrovnik, da bi tam nekaj pisal, ker da je moč samo tam dobiti inspiracijo. Tu, v vetrovnem in mrzlem Beogradu, ga ni obiskala.

Kaj je to inspiracija ali navdih, kot pravimo po naše?

V procesu ustvarjalne dejavnosti, ki daje nove izvirne proizvode visoke družbene vrednosti, pride do posebnega poleta vseh ustvarjalčevih sil in sposobnosti. Psihologija imenuje to navdih.

Navdih je povezan z odločilnim trenutkom ustvarjalne dejavnosti, z nastankom zamisli, z najdbo odgovora na kako znanstveno vprašanje, principa kakega novega izuma, ideje za kak operativni načrt in tako naprej.

Navdih ni pobuda za delo. Pojavlja se med delom. To je posebno ustvarjalčevo stanje. Ta v trenutku navdiha sosredi vso pozornost na predmet svoje dejavnosti in zanemari pri tem vse drugo. Tedaj pride do maksimalne jasnosti zavesti, kar omogoča kombinacijo pojmov in njihovo razlago.

Navdiha ni možno najti. Tudi v Dubrovniku ali Opatiji ne. Prav tako ga ne najdeš na Bledu ali v udobnem planinskem domu na Tari. Saj ga niti ni treba iskati. Če ga kdo pričakuje »z neba« ali s katere koli druge strani, se moti. Ne bo ga dočakal. Navdih pride sam od sebe. Ni namreč nekaj posebnega, ločenega, marveč je trenutek kratkotrajnega obdobja, izjemne ustvarjalne dejavnosti in nič drugega kakor sad poprejšnjega temeljitega in vsestranskega dela.

Pripeti se, recimo, da šine znanstveniku v glavo rešitev kakega zelo zamotanega problema nepričakovano, na vsem lepem, brez kakršnega koli napora, na sprehodu ali v postelji, ko se prebudi, ali pa med pomenkom s prijatelji. To bi naj bil trenutni navdih. Pa ni. Najdena rešitev ni sad tega trenutka. Trenutek je samo skrajna točka dolgega ustvarjalnega dela. Do njega je prišlo po pripravljalnem delu, po razmišljanju, proučevanju, zbiranju gradiva.

Pripravljalnih del ne opravljajo samo znanstveniki, marveč tudi pisatelji. Trdijo, da je Lev Tolstoj nekaj let proučeval gradivo zato, da bi napisal eno samo poglavje svojega romana »Hadži Murat«. Tudi slavni slikarji so se dolgo pripravljali, preden so začeli ustvarjati. Leonardo da Vinci je najprej napravil več skic in študij. Znamenit je primer kiparja Rodina. Ta je napravil številne skice in študije, preden je izklesal spomenik svojega prijatelja pisatelja Balzaca.

Za navdih je važna tudi »rezerva« gradiva, zbranega med pripravljalnim delom. Sleherni specialist, ki dela uspešno, zbira tudi gradivo, ki ga trenutno ne potrebuje. O njem razmišlja. Ko naleti na nov problem, ima že na razpolago dejstva in ideje. Tako navdih pride hitreje. Človek, ki je tako pripravljen, hitreje opravi svoje delo.

Za nekatere dejavnosti je to še posebno pomembno. Vojskovodja ne more dolgo proučevati problema in zbirati podatkov. Odloči se hitro, na podlagi poprej pripravljenih »rezerv«.

Kako važne so te priprave, izpričuje Darwinov primer. Prvo zamisel o »Izvoru človeka« je zapisal 1837. leta. Potlej je študiral in zbiral gradivo. Knjigo je začel pisati 1858 in jo končal v manj ko letu dni. To hitrost so omogočile dolgotrajne priprave.

Glavni pogoj produktivnega ustvarjanja so: vztrajnost, sistematično in redno delo.

Eden najslavnejših umetnikov je rekel:

»Navdih je gost, ki ne obišče lenoba«

B. R.

ŠAH JE ENA NAJSTAREJŠIH IGER. Prvič so igrali šah v Indiji pred 2500 leti, vendar ni podatkov o takratnih pravilih te zanimive in prav nič lahke igre ter seveda tudi ne o tekmovanjih. Domnevajo, da je imela šahovnica takrat 100 polj in ne 64, kot jih ima zdaj. Najvažnejša figura se je imenovala »šah« po perzijskem vladarju V Evropi se je šah začel širiti v devetem stoletju.

ČLOVEK SE HRANI TUDI Z ŽELEZOM, ker je v živilih precej te prvine. Izračunali so, da použije človek okoli pet gramov železa na leto. V hrani so še druge kovine, na primer baker, cink in nikelj. Te prvine so za organizem zelo koristne.

NOVE RASTLINE IN ŽIVALI odkrivajo raziskovalci iz leta v leto, in sicer okoli 2000 novih rastlin in kakih 5000 novih žuželk. Ljudje odkrijejo povprečno po 20 vrst večjih živali, ki doslej niso bile znane.

NAJBOLJŠI VRATAR VSEH ČASOV je Španec Ricardo Zamora. O njem pravijo, da je dobil več tekem kot vsi napadalci njegovega nogometnega kluba. Zamora dela zdaj kot trener.

NAJDALJŠI ROMAN je napisala Američanka Adela Garnsson. Roman je izhajal v podlistku 24 let pod naslovom »Življenjska sreča«. Zagrebška novinarka Marija Jurić-Zagorka je dosegla le pol tega rekorda. Njen podlistek »Gordana« je izhajal v »Jutarnjem listu« 12 let (1929–1941). Mnogi bralci so umrli, preden so prebrali roman do konca.

NAJVEČ FIŽOLA POJEDO v Braziliji. V tej deželi pridelajo približno petino vsega fižola na svetu, ves pridelek pa obdržijo za prehrano domačega prebivalstva. Med evropskimi deželami pridelata največ fižola Španija in Italija.

NAD TISOČ OSEM STO kubičnih kilometrov snega zapade vsako leto na Južnem tečaju. Iz tega snega bi lahko napravili 50 km dolgo in 2000 m visoko goro.

PRVI ČLOVEK Z DEŽNIKOM v Srbiji je bil knez Miloš. V Zemunu so posebej izdelali ta dežnik zanj. Bil je zelo velik in lepo pisan.

NA DALJNEM VZHODU se nekatere dežele imenujejo povsem drugače, kot jim pravimo mi. Koreja je »dežela tihega jutra«, Japonska pa »vzhajajočega sonca«.

PRVI JUGOSLOVAN, ki je postal svetovni prvak, je bil naš telovadec Leo Štukelj. Na pariški olimpiadi 1924 je zasedel prvo mesto v vajah na orodju.

NAJVIŠJI LJUDJE žive v Patagoniji in Polineziji. Njihova povprečna višina znaša 180 cm, mnogi pa so višji od dveh metrov. Najmanjši so Bušmani, visoki povprečno samo 140 cm; med njimi so nekateri komaj nekaj višji od enega metra.

PRVA TEKMA nogometnih reprezentanc Beograda in Zagreba je bila 1. avgusta 1920. Zmagal je Zagreb z 1:0.

V ARABIJI IN EGIPTU so kraji, v katerih prebivalstvo pridobiva sol izključno iz rastlin. Ker v bližini ni morske soli niti rudnikov, v katerih bi kopali sol, se ljudje vsako jutro zbero okrog grmičkov z igličastimi lističi. V jutranjem vlažnem zraku ti listi oddajajo slano tekočino, ki se osuši in spremeni v kristale soli.

MUHA NOSI na svojih krilih bacile kakih 80 različnih bolezni. Muha Cece povzroči s pikom spalno bolezen, ki v Afriki pobere mnogo ljudi. Največ muh je v Izraelu, kjer je podnebje za njihov razvoj zelo ugodno. Toda Izraelci jih uspešno uničujejo.

ČE BI HOTELI oponašati energijo Sonca, bi morali vsako sekundo sežgati 11,5 milijarde ton premoga. Če bi si Sonce predstavljali kot kos premoga, bi ta gorel kakih 6000 let, nato pa ugasnil. Toda termonuklearni procesi, ki potekajo na Soncu, imajo za posledico velikanske količine energije, ki bo zadostovala najmanj za milijardo let.

OKOLI 100 TVRDK se na svetu ukvarja z izdelovanjem avtomobilov. Na vsem svetu izdelujejo okrog 250 tipov potniških avtomobilov, od katerih ima vsak po nekaj inačic karoserije. Število tipov tovornih avtomobilov je približno isto.

Kombinat bodočnosti

»Poglejte tele vzorce. Prav v ničemer se ne razlikujejo od uvoženih,« nam je dejala ing. Srečka Jakir.

Podjetje »Metan« v Kutini posveča nenavadno veliko pozornost raziskovanjem, ki jih v njegovih laboratorijih opravlja okrog dvajset sodelavcev. Laboratoriji so opremljeni z najmodernejšimi napravami, celo z na pol industrijskimi.

V teh laboratorijih je ing. Srečka Jakir s svojimi sodelavci dobila nov proizvod, edinstven v naši deželi — amorfni silicijev dioksid, znan v kemiji po formuli SiO_2, ki mu pravijo tudi »bele saje«. To je izredno važen proizvod, velike vrednosti, iskan v industriji gume, ker omogoča izdelavo belih avtomobilskih plaščev in barvastih gumijastih proizvodov. Nujno potreben je tudi v industriji barv in lakov, farmacevtski industriji, kozmetiki, industriji obutve, v zvezi z izdelavo podplatov, kakor tudi gornjih delov čevljev. Proizvodnja »belih saj« je veliko lažja in cenejša od tako imenovanih »črnih saj«, uporaba pa je veliko širša.

S tem proizvodom je podjetje »Metan« prodrlo na področje preparativne silikatne kemije, spričo česar so osvojili vrsto drugih proizvodov, na primer silikagel, zeolit, sintetične in druge katalizatorje, s čimer se ta laboratorij ukvarja. Za izdelavo tega na novo osvojenega proizvoda so že zaključeni vsi potrebni elaborati, iz katerih je razvidno, da bi letna proizvodnja SiO_2 znašala 2000 ton, kar prinaša devizni učinek 138 %, rentabilnost skupnih investicij glede na dohodek pa bi znašala 54 % — ko bo tovarna 1962. leta začela delati s polno zmogljivostjo. Pričakujejo, da bodo tovarno začeli graditi že letos.

Naša dežela uvaža za nujne potrebe minimalne količine »belih saj« — samo 500 ton, in sicer iz ZDA in Nemčije, ki imata edini SiO_2 za izvoz. Potemtakem bi bila naša dežela tretja na svetu, ki bi ta, zelo važni proizvod, izvažala tudi na tuji trg, zakaj našo surovino, kremenčev pesek, nahajamo v ogromnih količinah v kraju Jagma (30 km od Kutine), nahajališče pa je že ob sodelovanju strokovnjakov »Metana« usposobljeno. Tam dela podjetje »Slavonski rudnici nemetala« iz Pakraca. Odlične lastnosti kremenčevega peska so tudi pogoj za otvoritev bodoče steklarne v Lipiku, spričo česar bo v zvezi z ostalimi akcijami na tem področju kmalu zrasel močan kemični preparativni bazen.

Raziskovanja so pokazala, da je kvaliteta peska za proizvodnjo SiO_2 izredna in na podlagi opravljenih poskusov naša podjetja že zahtevajo od »Metana« ta novi proizvod. »Metan« ga bo do izgradnje nove tovarne izdeloval v polindustrijskem obsegu. Proizvodnja bo dokaj poceni, ker so ostale surovine, potrebne za ta proizvod, na razpolago v »Metanu« samem — kot odpadni material.

Razen tega se ta laboratorij že tri leta ukvarja z vrsto praktičnih problemov domače industrije, na primer z vprašanjem domačega kaolina (Motajica in Bratunac), dalje z raziskovanjem proizvodnje porozne gline za industrijo gradbenega materiala.

»Mislim, da keramična industrija kaj lahko dobi potrebne količine kaolina iz Bratunca in Motajice,« je rekel ing. Ante Jakir. Kaolin iz Motajice lahko postane še posebej pomemben, če ga bomo presojali z vidika povezave s še kako koristno proizvodnjo na bazi odpadnega peska, ki tvori 90 % skupne mase. Iz njega lahko izdelujemo siporeks, sodobno zelo lahko gradivo, ki bi prišlo prav v krajih okrog Slavonskega Broda, Sarajeva, Osijeka ter celo Beograda in Zagreba, ker bi ga namreč lahko poceni razvažali po vodnih poteh. To gradivo ima zelo dobre lastnosti, tako glede vzdržnosti kakor tudi odpornosti proti temperaturi.

To je še ena perspektiva, s katero se ukvarjajo laboratoriji tega podjetja.

Mestece v Moslavini postaja kraj bodočega velikanskega petrolejsko-kemičnega industrijskega potenciala.

Ante Zukanović

Nekateri organi telesa so nadomestljivi

»Veriga je tako trdna kot vsak njen člen posebej«. Ta pregovor velja tudi v medicini. Na tisoče ljudi, ki jim je nehal pravilno delovati le del organizma, je ali umrlo ali pa so bili do smrti invalidi, čeprav so bili vsi drugi organi njihovega telesa povsem zdravi in normalni ter so pravilno delovali.

Zadnje čase dosega kirurgija tolikšen uspeh, da ljudem prav kakor strojem nadomešča posamezne dele, ki so pokvarjeni zaradi poškodbe ali bolezni. Tako je zdaj mogoče s kirurškim posegom nadomestiti ali zamenjati tudi zelo občutljive organe, na primer človeško srce.

Po svetu imajo že več mehaničnih naprav, ki lahko za daljši čas prevzamejo delovanje srca, tako da pravo srce miruje in so na njem mogoče tudi najbolj zapletene operacije. Srčne zaklopke je mogoče nadomestiti s plastičnimi.

Sodobna kirurgija vrača nekaterim bolnikom sluh na ta način, da poškodovane bobniče nadomešča z umetnimi, ki jih izdelujejo iz plastičnih snovi.

V oči ljudi, ki oslepijo zaradi mrene, je mogoče presaditi roženico zdravih ljudi ali pa mrličev.

Zdrobljene ali poškodovane dele lobanje nadomeščajo s plastično snovjo »plexiglas«.

Bolnikom, ki jim je rak uničil požiralnik, vstavljajo nadomestek iz nylona.

Življenje bolnikov, ki jih napade otroška paraliza, rešujejo z umetnimi pljuči iz jekla. Ta aparat dviga in spušča prsni koš ter tako omogoča dihanje.

Številne najnovejše operacije dokazujejo, da človek lahko živi tudi brez želodca. Nekaterim bolnikom, ki jim je rak uničil želodec, so požiralnik spojili s spodnjimi deli prebavil.

Izdelali so tudi aparat, ki nameščen v ledvic čisti kri. Zdaj delajo poskuse z več aparati, ki bi lahko nadomestili zapleten organ — jetra.

NOVO PRI NAS IN V SVETU

Kalorifer brez motorja

Grelec, »reaktorski kalorifer«, kakor ga je imenoval izumitelj ing. Ivo Kolina iz Zagreba, se sestoji iz plašča, v katerem je grelec, in dveh vijakov na isti vertikalni osnovi. Zrak nad grelcem se dviga kvišku in obrača gornji vijak, ta pa, ker je pritrjen na isto os, poganja spodnji vijak, spričo česar je dosežen stalen prehod zraka skozi grelec, hkrati pa ni potreben elektromotor, ki kaloriferje znatno podraži.

Nadomestek za kovino

Doslej so »sifonske glave« (običajno na steklenicah za sodavico) izdelovali iz kovine. Svetozar Sremac iz Stare Pazove pa je izdelal takšno glavo iz termoplastične snovi, ki bo znatno cenejša in bolj praktična, in kar je prav tako važno — plastične snovi so tako dobile še en način praktične uporabe kot namomestka za drage kovine.

Praktično

Na vseh vozilih imamo pedal za plin in pedal za zaviranje. Kadar mora zavreti, mora vozač odstraniti nogo s pedala za plin in pritisniti na zavoro. Z izumom ing. Branislava Ratajca iz Beograda je ta operacija do kraja poenostavljena tako, da sta pedal za plin in pedal za zaviranje drug za drugim. In tako je treba samo pritisniti z vrhom stopala, kadar dodajamo plin ali zavirati s pritiskom s celim stopalom, ne da bi nam bilo treba premakniti nogo.

Naprava za prenos plošč

V Ameriki so izdelali praktično napravo za prenos velikih plošč, desk ali steklenih plošč. Naprava je zelo preprosta in se sestoji iz dveh koles in vezi med njima. To vez je možno brez težav skrajšati ali podaljšati.

Nenavadno plovilo

Da bi pospešili in povečali rečni transport v Sovjetski zvezi, so izdelali vlačilec, dolg nad četrt kilometra, ki lahko sprejme 8600 ton tovora. Preizkušnja je pokazala velike prednosti takšnih vlačilcev, tako glede hitrosti kakor tudi nosilnosti in ravnanja z njimi.

Smučanje po travi

Smuči, za katere ni potreben sneg, marveč gladek breg, so izdelali v ZDA. Podobne so pravim smučem, le s to razliko, da imajo na obeh konceh gumijasta kolesca. Gibi na teh smučeh so malone isti kot na pravih.

Žerjav iz armiranega betona

Prvi žerjav iz armiranega betona na svetu so izdelali in montirali v ladjedelnici v Krasnojarsk v vzhodni Sibiriji. Uporaba nosilcev iz armiranega betona namesto železa je znatno pocenila proizvodnjo žerjava, mimo tega pa je žerjav trdnejši. Ta novi tip žerjava ima zmogljivost 50 ton, a je petkrat cenejši od kovinskega.

Avtomatična valjarna

V neki jeklarni v Sovjetski zvezi je začela delati popolnoma avtomatična valjarna. Komplicirane delovne operacije, kot so veljanje proizvodov, kovanje in strojna obdelava, potekajo popolnoma avtomatično. Pravijo, da je to, kar zadeva avtomatizacijo, edinstvena tovarna na svetu.

Koruza na Marsu

Da bi našli odgovor na vprašanje o tem, ali je možno življenje na drugih planetih, so znanstveniki napravili tudi tale poskus. Pod stekleni zvon so dali seme koruze, znotraj pa so ustvarili razmere, kakršne so bile na Marsu: zrak je bil razredčen in temperatura takšna kot na tem planetu. Zaključek znanstvenikov se glasi: Koruza bi na Marsu rasla do razvoja listja. Ta poskus je hkrati potrdil domnevo, da bi tudi mnoge druge rastline z Zemlje lahko uspevale na Marsu.

Elektrika neposredno iz toplote

Električno energijo pridobivajo v glavnem tako, da segrevajo vodo, pri čemer nastaja para za turbine, ki poganjajo generator. Ta sistem so znanstveniki vrsto desetletij označevali kot nerodnega, neekonomičnega in hrupnega. Hoteli so izoblikovati sistem, po katerem bi pridobivali električno energijo preprosto in brez hrupa. To možnost zdaj iščejo po vsem svetu.

V ZDA so izdelali aparat, ki tehta komaj dva kilograma. Sestavljen je iz krogle z izotopi, katerih toplota se spreminja v energijo, potrebno za pogon instrumentov v umetnem satelitu. Razen tega izdelujejo poskusne aparate, ki bi dajali energijo za radijske sprejemnike, žarnice in ventilatorje. Ti aparati so seve še daleč od tega, da bi uspešno zamenjali sedanje električne centrale, nakazujejo pa široke možnosti za prihodnost.

V Sovjetski zvezi so že začeli prodajati majhne radijske sprejemnike, ki dobivajo električno energijo iz petrolejke. Na ta način je mogoča uporaba radijskih sprejemnikov tudi v oddaljenih vasih. Petrolejka porabi pol litra petroleja v 24 urah.

Že dolgo je znano: če spojimo dve žici iz različnih kovin in segrevamo eno izmed njunih stičnih točk, nastane električni tok. Doslej je bila tako pridobljena elektrika le neznatna, zdaj pa so v ZDA in v SZ izdelali spojine iz različnih zmesi, ki dajejo mnogo močnejši tok. Tako so postavili na dno ameriškega čajnika in sovjetske petrolejke nekaj teh spojin, ki spreminjajo toploto v električno energijo. Zanimivo je, da se je ta zamisel uveljavila tudi pri hladilnikih, ki imajo termoelektrično ploščo. Če to ploščo segrevajo, nastane tok. Če se tok spremeni, se plošča ohlaja. Prednost teh hladilnikov je v tem, ker je v njih koristno uporabljen tudi tisti del prostornine, ki jo v sedanjih zavzema motor. Novi hladilnik deluje povsem neslišno.

Pri Westinghousu so izdelali aparat valjaste oblike in z ozko režo v sredini, vanjo pa dajo izotopski grelec. Ta aparat bo tri mesece oskrboval s tokom radijske in druge manjše električne aparate.

Nov motorni vlak, ki ga je za francoske železnice izdelala tovarna Renault, ima prostor za potnike obdan s steklenimi stenami na vseh štirih straneh, kar omogoča nemoten razgled. Voz tehta 58 ton, njegov stroj premore 800 KM, sprejme pa 88 potnikov.

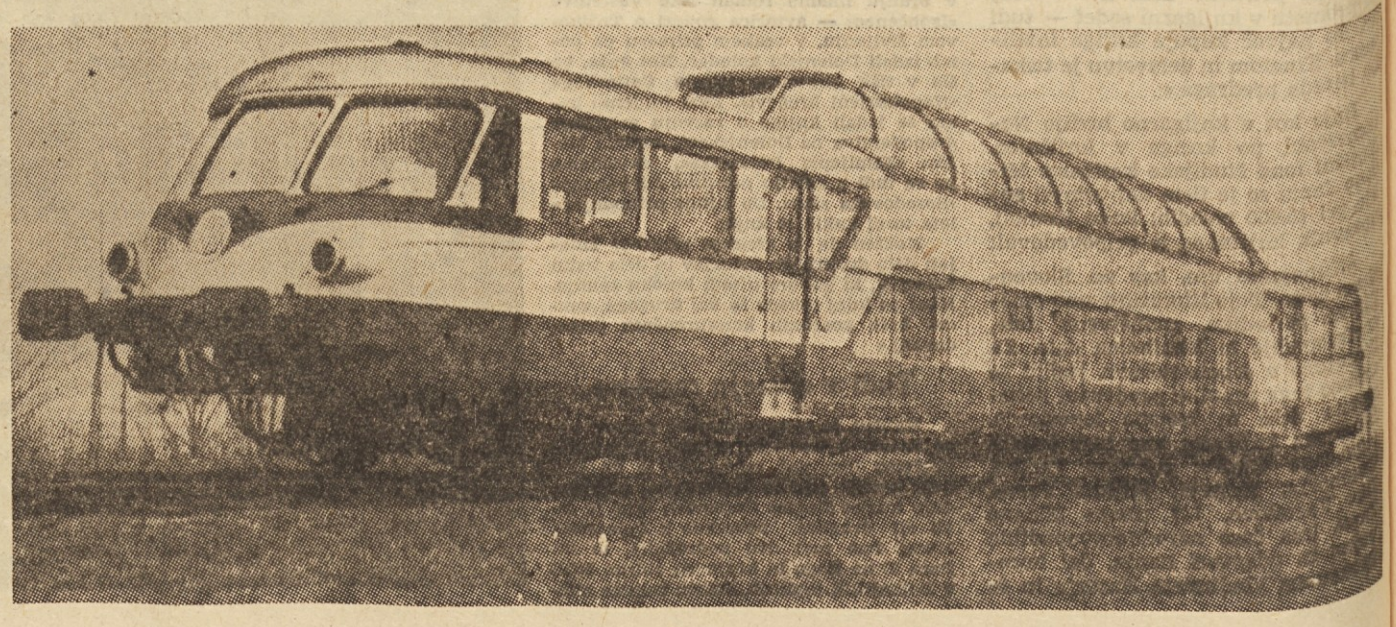

90 LET jeseniške železarne

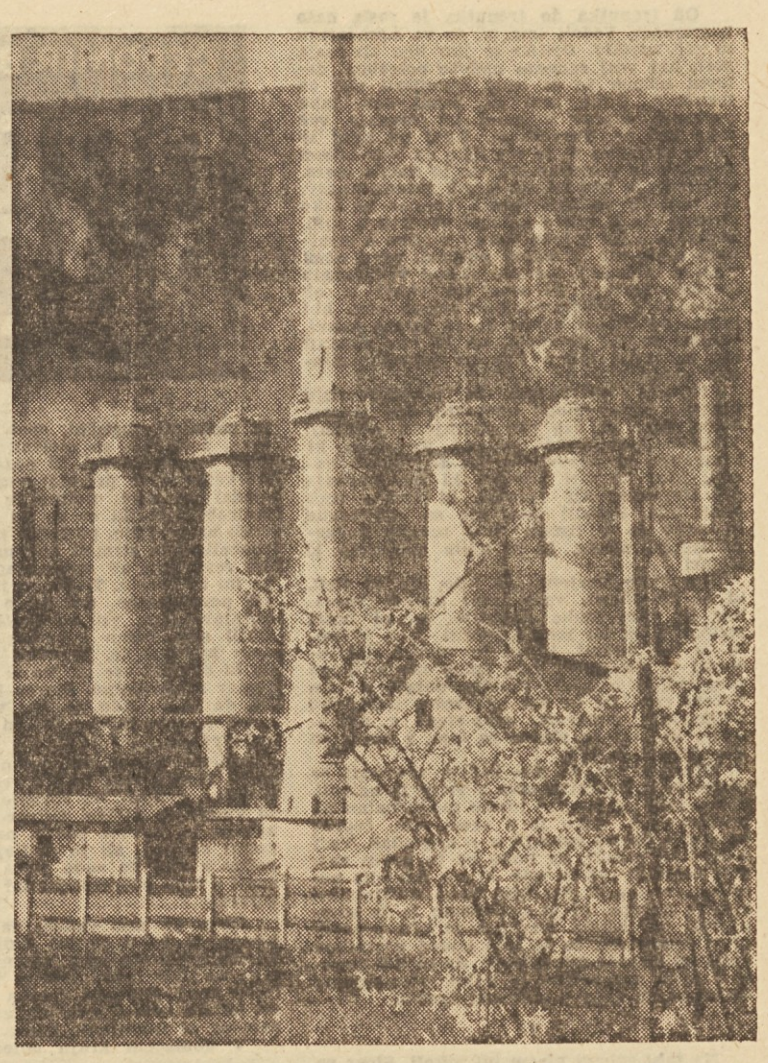

Podjetje je bilo ustanovljeno v Ljubljani 15. avgusta 1869. leta pod imenom Kranjska industrijska družba (KID). Dejansko so se takrat združile fužine na Savi in javorniške fužine v eno podjetje. Železarska dejavnost v okolici Jesenic pa je mnogo starejša. Najstarejši podatek o rudarjenju, topilništvu in kovačijah na Planini nad Jesenicami je svoboščinsko pismo grofov Ortenburških, ki je datirano s 24. avgustom 1381. leta. Že v srednjem veku je bila daleč naokrog poznana kvaliteta kovnega železa, ki so ga izdelovali na Gorenjskem in v neposredni okolici Jesenic. Plavžarjem z Javornika pa pripada v tehnični zgodovini čast, da so začeli prvi proizvajati v plavžih manganovo železo (feromangan).

Tudi izvozna dejavnost novo ustanovljenega podjetja se je kaj hitro razvila in že leta 1873 je bila takratna KID velik dobavitelj feromangana za Nemčijo, Belgijo, Francijo, Anglijo in tudi Ameriko. O takratnih izvoznih uspehih hrani Železarna v svojem tehničnem muzeju vrsto dokumentov in medalj, ki jih je podjetje prejelo na raznih razstavah.

Obdobje med prvo in drugo svetovno vojno pomeni za podjetje in za jeseniški proletariat veliko pridobitev revolucionarnih izkušenj. Železarna Jesenice je eno izmed slovenskih žarišč, kjer so pred štirimi desetletji pod vodstvom Partije začeli organizirano borbo za svoje pravice in zmago socializma. Živi so še spomini na prva mezdna gibanja delavcev, ki so bila praktična preizkušnja teoretičnega znanja, ki so ga delavci črpali iz naukov Marksa in Lenina. Najbolj prepričljiv dokaz za to je velika stavka leta 1935. V času okupacije pa se je čez 2000 delavcev odzvalo OF in šlo v borbo za osvoboditev domovine.

Desetletja borbe so poglabljala praktične izkušnje delavstva in ga usposobila za prevzem oblasti v letu 1945 ter ga pripravila na zgodovinski prehod gospodarskih podjetij na sistem samoupravljanja.

Tako bogata delovna in revolucionarna preteklost je ustvarila pogoje, da je Železarna bila med prvimi podjetji, ki so začela uveljavljati načela delavskega samoupravljanja. Čeprav so pri uveljavljanju tega sistema v začetku obstojale težave, posebno zaradi obimnosti podjetja, vendar je intenzivno delo pri iskanju najbolj primernih oblik prineslo nekatere koristne izkušnje, na podlagi katerih se je pristopilo k boljši organizaciji. Že v letu 1953 so začeli delovati poleg centralnega delavskega sveta še obratni delavski sveti. V letu 1956 so nekateri obratni delavski sveti fuzionirani v tako imenovane grupne, odvisno od sorodnosti proizvodnega procesa. Zaradi nekaterih težav v organizaciji, ki je poleg tega še obdržala precej zastarele oblike, in zaradi takratnega sistema formiranja plačilnega in ostalih fondov, ni bilo možno nuditi obratnim svetom odgovorjajočo materialno osnovo. Zato so ti delavski sveti imeli precej neodrejeno vlogo in niso dosegli pričakovanih rezultatov. Sedaj se je pristopilo k reorganizaciji podjetja tako, da se bodo formirale sorodne proizvodne enote, katere bodo imele točno opredeljene naloge in svoj proizvodni program, prav tako pa bo možno vpeljati sistem ustvarjanja sredstev za osebni dohodek na podlagi obračuna po enoti proizvoda.

Trenutno ima centralni delavski svet 67 članov, od tega 53 delavcev in 14 uslužbencev. Preteklo leto je imel centralni delavski svet 14 sej, na katerih so obravnavali najbolj pereča vprašanja za podjetje. Zaradi obsežnosti poslovanja ima centralni delavski svet 9 komisij s po 6 do 10 članov, katere se delijo po strokovnih sektorjih dela: za ekonomsko-finančna vprašanja, produktivnost dela, proizvodni program, osnovna sredstva, tarifna vprašanja, komisija za kadre, za disciplinske prekrške, za reševanje pritožb in komisija za sklepanje delovnih razmerij. Vse komisije predčasno obdelujejo posamezne probleme in naloge ter z izdelanimi predlogi prihajajo na delavski svet. Na ta način se pospešuje poslovanje delavskega sveta, a posamezni člani komisije se strokovno usposabljajo.

Obseg dela samoupravnih organov v podjetju naj ilustrira nekaj podatkov. Skupna vrednost osnovnih sredstev ob koncu 1958. leta je bila nekaj več kot 35 milijard. Pri tem je glavni problem ekonomska zastaranost večjega dela osnovnih sredstev. Številni agregati, stari so 30 do 40 let, so že dolgo amortizirani. Do sedaj izvršene rekonstrukcije niso mogle zavreti materialno in tehnično zastaranost nekaterih agregatov. Po vojni smo v podjetju investirali ca. 15 milijard dinarjev, od tega več kot polovico za rekonstrukcijo in izgradnjo novih valjarn. Kljub temu pa je ostal glavni problem nevsklajenost posameznih kapacitet, s tem da predelovalne kapacitete presegajo možnosti osnovnih proizvodnih kapacitet, t. j. visokih peči in jeklarne.

Znaten del investicijskih sredstev, in to skoraj 2 milijarde, je porabljen za izgradnjo družbenega standarda.

Za svojo redno poslovanje Železarna razpolaga s ca 9 milijardami obratnih sredstev. Največ sredstev je vezano v zalogah surovin in v neplačanih računih kupcev. Železarna je prisiljena podvzemati energične ukrepe, da zagotovi pravočasno poravnavo svojih terjatev. V letu 1958 je bilo potrebno več kot 1100 intervencij gospodarskih sodišč zaradi izterjave ali prezentacije menic, tako da je prisilno iztirjano okrog 10 milijard dinarjev. Tako ostri ukrepi so potrebni zaradi tega, ker značaj proizvodnje in proizvodnega procesa ne dovoljuje niti najmanjše nerednosti pri oskrbovanju s surovinami in polizdelki.

V preteklem letu je Železarna izpolnila plan blagovne proizvodnje s ca. 29 milijardami dinarjev. Istočasno je iz podjetja odpremljeno več kot 31.000 vagonov različnih proizvodov. Za letošnje leto je predvideno nadaljnje zvišanje tako, da bo blagovna proizvodnja verjetno presegla 30 milijard dinarjev. Porast pa ne bo rezultat količinskega zvišanja proizvodnje, temveč v glavnem izboljšanje asortimenta.

V teh nekaj številkah se najbolj vidi obseg podjetja, ki je ozko povezan z obsežnostjo in raznovrstnostjo problematike, katera se lahko pojavi v takem kombinatu. Najteže je to, da se mora pojem veličine in količine vztrajno potiskati v stran in ga v doglednem času popolnoma podrediti pojmu kvalitete. Vsi v podjetju se zavedajo, da so minili časi iz let 1946—1953, ko je Železarna sama dajala jugoslovanskemu tržišču 40—50 % celotne proizvodnje valjanih izdelkov v FLRJ. Danes je sicer Železarna še vedno drugo največje podjetje te vrste v državi, za Železarno Zenico, v bližnji prihodnosti pa bo morala tudi to mesto odstopiti Železarni Skopje. Resnično, v nekaj letih bosta Železarna Zenica in Skopje proizvajali ⅔ celotne jugoslovanske proizvodnje jekla. Količinski delež Železarne Jesenice pa se bo zmanjšal na slabih 15 % od celotne proizvodnje 3,200.000 ton, kolikor je predvideno z novim perspektivnim planom razvoja črne metalurgije FNRJ. Toda v bodočnosti bo kvaliteta izdelkov Železarne zamenjala količinski delež, ki ga je imela v preteklosti. Zato organi delavskega samoupravljanja, kakor tudi vsi odgovorni uslužbenci v podjetju postavljajo problem hitrejšega prehoda v kvalitetni asortiment na prvo mesto. Vsi napori in problemi se morajo ukloniti pred to glavno nalogo, ki je življenjskega pomena za podjetje. Najvažnejše pogoje, da se ta naloga uresniči, Železarna že ima, predvsem je to dolgoletna tradicija in delovne izkušnje ter strokovni kader. Potrebna bo še rekonstrukcija nekaterih obratov, kakor tudi nekaj novogradenj za dopolnitev kapacitet, da se tako še s hitrejšim tempom uresniči ta osnovni cilj.

Čeprav vprašanje hitrejšega prehoda na kvalitetnejšo proizvodnjo sedaj stopa v prvi plan, je bilo v preteklih letih po tem vprašanju že precej storjeno. Potrdilo temu je porast ostvarjene povprečne prodajne cene v preteklih letih, katera se je gibala kakor sledi:

Leto	din/t
1954	111.000
1955	115.600
1956	118.900
1957	123.400
1958	129.000
1959	138.000 (predvideno)

Ta porast je dosežen z nenehnim izboljšanjem asortimenta in prehodom na proizvodnjo izdelkov višje kvalitete. V obrazložitev je potrebno navesti, da so cene jeklu in izdelkom plafonirane ter da so samo v letu 1957-58 izvršeni manjši popravki cen, tako da bralec ne dobi napačnega mišljenja, da je porast povprečne prodajne cene rezultat zvišanja prodajnih cen.

V tem obdobju se je v Železarni bistveno spremenila struktura proizvodnje jekla. V jeklarni, ki je še do nedavna proizvajala samo masovne vrste jekle za gradbeništvo, se sedaj vse več in več proizvajajo različne vrste nelegiranih in legiranih konstrukcijskih in posebnih vrst jekla.

Železarna je tudi v pogledu samega asortimenta izdelkov v pravem smislu besede — železarski kombinat — saj proizvaja razen nekaj izjem skoraj celoten asortiment po nomenklaturi izdelkov črne metalurgije. Tu so valjani profili v raznih oblikah in debelinah, pločevina od debele 40 in več mm do fine 0,4 mm, vlečeno, luščeno in brušeno jeklo, vlečena žica v raznih oblikah in izvedbah, od debele do najtanjših, hladno valjani trakovi do 600 mm širine, varjene cevi do 3", vlečene cevi od ⅛". Razen tega pa še nekaj izdelkov, ki se ne štejejo v izdelke črne metalurgije, temveč se že smatrajo kot izdelki predelovalne industrije in to: žeblje, v vseh dimenzijah, bodečo žico, vzmeti za pohištvo in kot zadnje eden od najbolj specialnih izdelkov Železarne — elektrode za avtogensko in elektro varjenje.

Pri profilih tvorijo težišče proizvodnje nelegirana, nizko legirana in visoko legirana kvaliteta in plemenita konstrukcijska jekla za oplemenjevanje in cementacijo. Ker imajo po svojem kemičnem sestavu in načinu termične obdelave zelo široke meje lastnosti, zato je tudi njih uporaba zelo pestra. Uporabljajo se v skoraj vseh industrijskih panogah, posebno pa v strojegradnji. Iz profilnega jekla Železarne Jesenice se izdelujejo najbolj obremenjeni deli strojev in pogonski elementi, kakor zobata kolesa, kroglični ležaji, osi itd.

Pločevina, ki je v proizvodnji Železarne zastopana z več kot 50 % blagovne proizvodnje, se proizvaja v številnih kvalitetah in kvalitetnih izvedbah. Proizvodnji in kvalitetnemu razvoju pločevine se v Železarni posveča posebna pozornost, to pa zaradi velikega primanjkljaja pločevine v našem gospodarstvu, kakor tudi zaradi široke in raznovrstne uporabnosti, katero ima pločevina. V debeli pločevini je Železarni uspelo pokriti znaten del potreb ladjedelniške industrije. Kvalitetno, t. j. ladijsko pločevino, ki se v te namene proizvaja, prevzemajo predstavniki Lloyds Register of Shiping, Bureau Veritas in Norske Veritas, ki priznajo kvaliteto šele po izvršenih preizkusih. Naslednji kvaliteten izdelek jeseniške valjarne debele pločevine je kotelna pločevina, katera po svojih kvalitetnih zahtevah spada v najvišjo stopnjo ter še sedaj povzroča precej težav strokovnemu osebju v proizvodnji.

Železarna ima velike zasluge za povojno izgradnjo našega hidro-energetskega sistema. Ogromni cevovodi skoraj vseh na novo zgrajenih hidrocentral so delno ali v celoti narejeni iz jeseniške pločevine, katera se proizvaja iz posebnih visoko kvalitetnih vrst jekla. Razen običajnih mehanskih lastnosti ima ta pločevina še garantirano žilavost v normalnem in zastaranem stanju pri normalnih in nizkih temperaturah, ni občutljiva za krhki lom ter je sposobna za varjenje.

V proizvodnem programu tanke in fine pločevine zavzema posebno mesto karoserijska pločevina, ki se uporablja za izdelavo avtomobilskih karoserij. Že po svojem namenu je vsakemu jasno, da so kvalitetne zahteve za to pločevino izredno visoke. Dinamo in transformatorska pločevina se proizvaja iz plemenitega jekla ter se zaradi svojih specifičnih elektromagnetnih lastnosti uporablja za izdelavo statorjev in rotorjev elektro strojev. Dekapirana tanka in fina pločevina, ki je še do nedavna povzročala v proizvodnji precejšnje težkoče, se sedaj proizvaja že popolnoma normalno. Toda če bi hoteli pokriti hitro rastoče potrebe metalopredelovalne, elektro in industrije motornih vozil, bi morali nemudoma zgraditi nove kapacitete.

Vlečena žica in žični izdelki zavzemajo pomembno mesto v proizvodnji Železarne. Poleg navadne črne in pocinkane žice se proizvaja tudi jeklena žica iz plemenitih vrst jekla in to od patentirane žice za žične vrvi z visoko čvrstočo do 300 kg/mm² do najbolj tanke žice za igle. Premnogoštevilna je namembnost vseh vrst žice, ki se proizvaja v Železarni, da bi jo lahko v tem kratkem pregledu navedli. Trenutno se strokovnjaki in žičarji trudijo, da bi popolnoma usvojili izdelavo žice za prednapeti beton, ki služi za izdelavo nosečih elementov železo-betonskih konstrukcij. Čeprav se ta žica že izdeluje v pomembnih količinah, vseeno tu in tam še prihaja do težav in problemov v proizvodnji, katere morajo inženirji in tehniki reševati vzporedno s proizvodnjo.

Vlečeno, luščeno in brušeno jeklo ima prav tako zelo pestro uporabnost, zlasti pa v strojni industriji za različne strojne dele, v industriji motornih vozil ter za proizvodnjo zelo zahtevnih orodij, kakor navojni svedri, stružni noži, navojne čeljusti, povrtala itd.

Hladno valjani trakovi so najvažnejše surovine za metalno predelovalno industrijo za nešteto predmetov široke potrošnje, kakor n. pr. posoda, številna embalaža, galanterija, igrače itd. Posvinčene trakove, ki jih prav tako proizvajajo v Železarni, pa skoraj izključno uporablja elektro industrija za bergman cevi in ostali instalacijski pribor...

Varjene cevi, žeblji, vzmeti za pohištvo so zelo pomembni izdelki za široko potrošnjo in izgradnjo družbenega standarda ter so trenutno zelo iskani, ker proizvodnja le-teh ne more slediti pospešeni gradbeni dejavnosti v naši državi.

Bela pločevina je najnovejši izdelek, ki ga bo Železarna dala tržišču že proti koncu letošnjega leta. Ker smo do sedaj ta izdelek v celoti uvažali, bo to precejšnja razbremenitev naše zunanjetrgovinske bilance. Bela pločevina se v velikih količinah uporablja zlasti v konzervni industriji in za izdelavo številne embalaže.

Pri naštevanju vseh izdelkov, številnih kvalitet in kvalitetnih izvedb pa nikakor ne smemo prezreti elektrod za avtogeno in elektro varjenje. Železarna je bila prvi proizvajalec elektrod v naši državi. Dolgoletne proizvodne izkušnje so doprinesle, da je ta izdelek Železarne po svoji kvaliteti zelo cenjen na našem tržišču. Železarna ima v pogledu proizvodnje to prednost, ker uporablja za izdelavo elektrod svoj lastni polizdelek — vlečeno žico. Elektrode so po svojem kemijskem sestavu, po mehanskih lastnostih žice, po načinu izdelave, dimenzijah, debelini, kemijski strukturi plašča ter po oznakah vsklajene s jugoslovanskim standardom. Glavne vrste naših elektrod so atestirane in priznane od mednarodnih klasifikacijskih društev (Lloyd Register, Bureau Veritas). Zaradi svojih visokokvalitetnih lastnosti so si oplaščene elektrode Železarne utrle pot na zunanja tržišča.

Še in še bi lahko naštevali razne kvalitetne variante in zelo pestro namembnost izdelkov Železarne Jesenice, toda velja naj, da se bo Železarna Jesenice še vnaprej prizadevala izboljšati kvaliteto svojih izdelkov do najvišje stopnje v splošno zadovoljstvo svojih odjemalcev in v dobro socialistične izgradnje naše domovine.

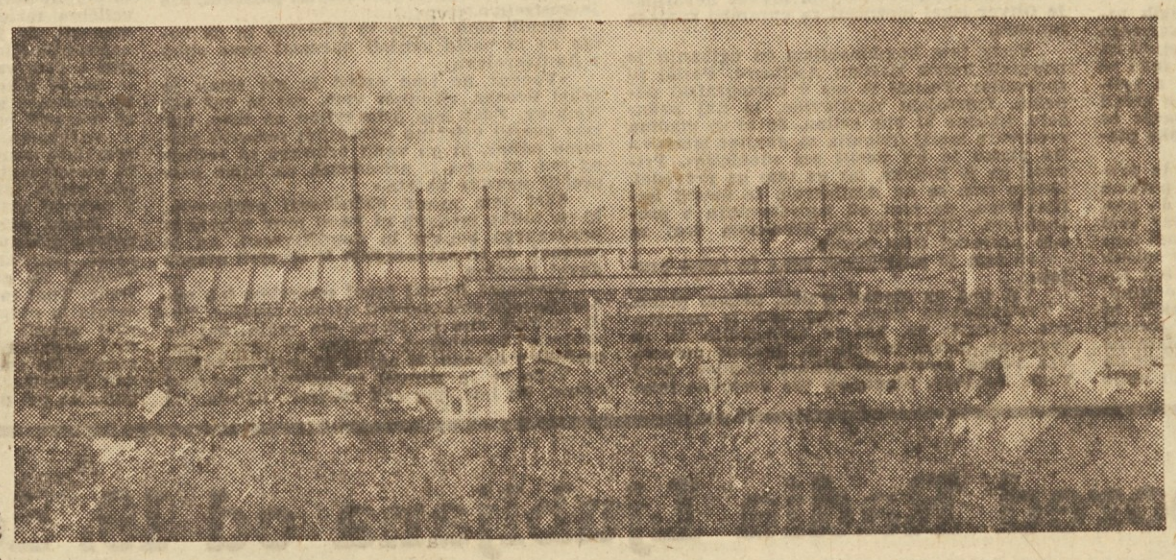

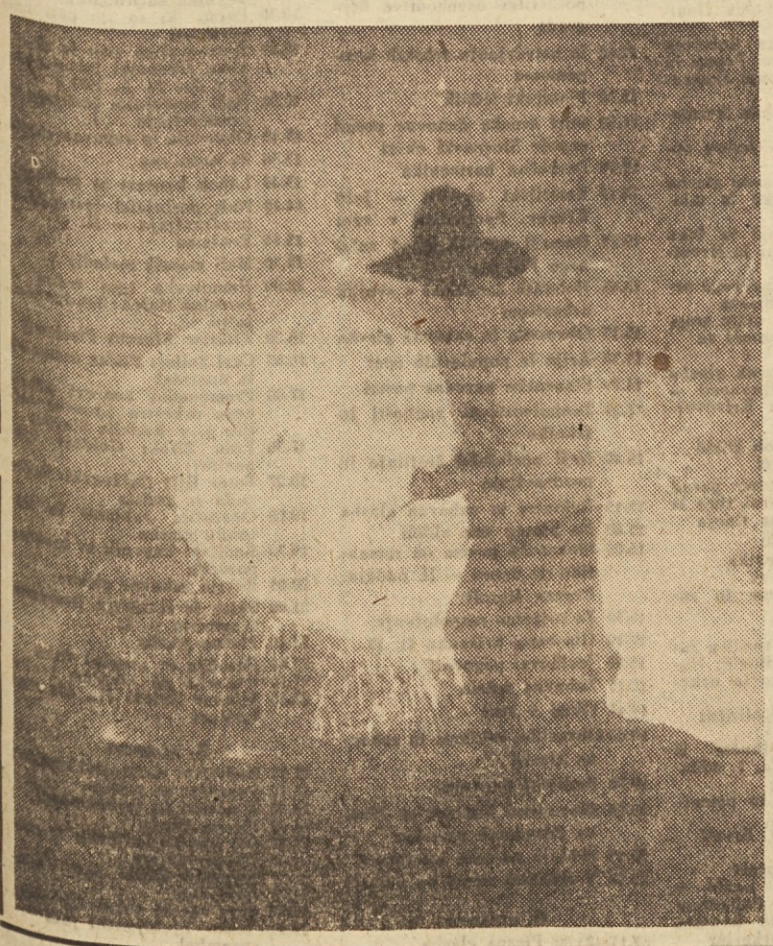

ČEDOMIR BRAŠANAC

RDEČI ROB OBLAKOV

Od trenutka do trenutka je rasla naša nestrpnost. Vedeli smo le, da se Amilcareju ni nič zgodilo. Očitno so jim bila življenja vseh nas vsaj začasno nadvse potrebna, delovni učinek se ni smel zmanjšati niti za trenutek. Čudil sem se, zakaj smo tako poslušni, čeprav z nami ne ravnajo več tako kot na Norveškem. Kdaj pa kdaj se mi je zdelo, da se je vse tisto na Norveškem dogajalo le v sanjah, ko me je tlačila mora. Profesor je izvedel od starih internirancev, da tudi tu poznajo kazni, vendar so tako strašne, da si nihče ne upa govoriti o njih. Šepetaje so si pripovedovali zgodbo o strašnem umiranju v ledeni puščavi, pred očmi vseh v mrtvaški svetlobi skoraj vodoravnih sončnih žarkov, ki smo jih videli le ob prihodu. V podzemeljskem mestu smo bili ločeni od tistega sonca in od mraza zunaj, vendar se mi je zdelo, da bi nas zunanji led in mraz lahko kar na lepem zmlinčila v nič.

Navzlic raziskavam in povpraševanju nikakor nismo mogli ugotoviti, kje je središče, kjer se vse niti zbirajo v osrednji klobčič, tako rekoč v ene možgane, ki usmerjajo in upravljajo vse to. Nismo vedeli, kjer so viri toplote, ki nas ohranja pri življenju, kje aparati, ki čistijo zrak okoli nas. Ugibali smo, kje so viri hrane in kako je v tistem delu našega podzemeljskega mesta, ki v njem stanujejo le Nemci.

Le malo verjetno je bilo, da bi tisti, ki se je obesil, vedel vsaj drobec vsega, kar bi nam lahko koristilo, pa ni hotel zaupati nam ali sam preveriti. Med ujetniki so bili odnosi, ki so že vnaprej izključevali to domnevo, zato sploh nismo dolgo razpravljali o njej. Pravim dolgo. S tem hočem reči, da so nas naravnost izčrpavali dolgotrajni pogovori, prepleteni z ugibanjem, kaj vse se skriva za tem, s čimer so nas Nemci obdali.

Sčasoma pa so nas začele zanimati še druge reči. Spočetka smo o vsem le ugibali, ker si vsaj mi novinci nismo mogli natančno predstavljati, kako je z vsem tem, čeprav so »stari« precej govorili o — nagradah. Vsaj Nemci so menili, da bodo na ta način najlaže ohranili red in mir, ki sta jim bila potrebna, ne da bi jim bilo treba uveljavljati strožje ukrepe, ki bi nedvomno le še stopnjevali naš odpor. Nagrada je bila pravzaprav ena sama: če je kdo izmed ujetnikov delal tri mesece tako dobro, da so bili Nemci z njim zadovoljni, je dobil vstopnico za »zabavo«, za zabavo v ženski družbi.

7

Na taki zabavi nisem bil nikoli. Sicer pa si je tudi nisem želel, vsaj ne tako močno kot nekateri, ki so zares garali ves delovni čas. O tej zabavi, ki so je bili deležni »dobri« ujetniki, torej lahko pišem le po pripovedovanju tistih, ki so bili tam. Po profesorjevem pripovedovanju na primer. Nisem glasno pokazal začudenja, kako da hoče tudi on tja, ker sem brž uganil, da ima svoje vzroke za to. Vedel sem, da profesor kar naprej razmišlja o možnosti, da bi se rešili od tod. Američani so se sprva upirali, ker so morali delati kot vsi drugi. Nekaj časa so protestirali vsak dan, potem pa je tudi nje prevzel hrup in utrip dela v podzemeljskem mestu. Mislim, da so bili podzemeljski hodniki dolgi na ducate, če ne celo na več sto kilometrov. Prav tako so se množile in širile novice o zabavah v kazinu. Dekleta so baje vozili iz italijanskih in francoskih obmorskih mest, v glavnem iz velikih pristanišč Marseilla, Genove, Napolija. Pripovedovali so o skupini Nemcev, ki z dvema podmornicama opravljajo le to delo: dovažajo ženske.

Ujetniki pa so šušljali še o drugih zabavah. Razen tistega jezera, na katerega obali smo se izkrcali, ko so nas pripeljali na Antarktiko, je bilo v tem kraljestvu ledu še nekaj oaz, baje celo pravih zelenic z velikim drevjem in s sadjem. Tako smo začeli dvomiti o zgodbah, češ da vozijo sadje za nas hkrati z rudo z neke afriške visoke planote.

Rudo, ki so jo dovažali z letali, je predelovala posebna skupina, ki je bila povsem ločena, nekaj novic pa je le prišlo do nas. Profesor mi sicer ni povedal, vendar sem spoznaval, da je bil nemara samo zaradi tega pri »dekletih«. Vsi so hodili tja — v mislih imam odrasle in dovolj močne — zakaj čeprav so nas na Norveškem skrbno odbrali, je bilo med nami vendarle nekaj takih, ki se niso mogli prilagoditi življenju v »krtovi deželi«. Daleč od sonca, zraka in naravne svetlobe, v tem večnem dnevu električnih in neonskih luči so nekateri izgubljali voljo in postajali apatični, spet drugi niso imeli teka, tretji pa so molčali po cele mesece. Tisti visoki Nemec, ki nas je bil odbral na Norveškem, je prihajal vsake toliko in nas gledal pri delu. Očitno je bil znanstvenik. Molčeči ujetniki so se po šestih urah dela vrgli na postelje, poslušali godbo iz nevidnih zvočnikov in strmeli nekam v daljavo. Skušal sem tega ali onega zaplesti v pogovor, pa mi ni uspelo. Ta se mi je nasmehnil skoraj pomilovalno, oni se je ozrl po meni z obžalovanjem, vsi po vrsti pa so molčali. Čutil sem nemo govorico njihovih pogledov: mlad si še, premlad in preveč zelen, da bi doumel vse to. Ne bi doumel vsega, o čemer razmišljamo. Morda bi se tako ustrašil, da bi ... Kdo ve, kaj vse bi se zgodilo s teboj, zato raje molči in ne bodi preveč radoveden!

Oliver pa se je zanimal predvsem za rudo. Prizadevno, tiho in vztrajno je zbiral podatke o njej. Na splošno smo menili, da jo vozijo iz Afrike. Oliver je hotel vedeti, kakšna je, kakšne barve, pri kakšni temperaturi se topi, ali jo meljejo in kaj potem počno z njo. Ta ruda mora biti v nekakšni zvezi s temi podzemeljskimi hodniki, je trdil Oliver.

Sicer pa smo vedeli, da se dela bližajo koncu. Z nami je bil tudi tisti Nemec s podmornice. Ko smo spoznali njegovo slabost za zlate zobe, smo se kot pijavke prilepili nanj. Njegova vrečka z zlatimi zobmi bo kmalu polna, sem ugotavljal, nam pa v zameno ni zmanjkalo novic.

V domačem kraju daleč na severu je morala biti pomlad, tista pomlad leta 1945. Izvedeli smo, da se je vojna prenesla na nemška tla. To je lahko pomenilo le eno: če ta skupina na Antarktiki ne bo brž česa storila, se bo Nemčija zgrudila na kolena.

Oliver je svoje podatke zbiral v ugotovitve, da bodo tisto rudo verjetno uporabili v teh dolgih hodnikih kot neke vrste razstrelivo. Profesor pa mu je modro dokazoval, da bi trajalo vsaj sto let pri tem številčnem stanju ujetnikov in njihovih nemških stražarjev — domnevali smo, da so na Antarktiki še druga taka taborišča — preden bi izdelali dovolj razstreliva. Profesor in Američan Brooks sta to dokazovala s številkami. Sicer tako različna temperamenta sta v tem našla stično točko.

»Morda pa imajo novo razstrelivo, ki je mnogo močnejše od vseh dosedanjih,« je Oliver ugovarjal njunim številkam.

»Potem bi ga že zdavnaj uporabili na enem izmed evropskih bojišč,« je Brooks zagovarjal svoje stališče.

»Mogoče pa bi bilo tam preveč nevarno,« je Oliver iskal možnosti za obrambo svojega mnenja.

Vsem tem kombinacijam in ugibanju je napravil konec Italijan Amilcare. Poslal je sporočilo: »Poslali so me v kartografski oddelek. Izdelujem zemljevide, ki naj pokažejo, kakšne bi bile celine, če bi se gladina svetovnih morij dvignila za dvajset metrov.« To pismo je bil pustil pri »dekletih«. Prinesel ga je Brooks, jaz pa sem ga prevedel. Toliko sem se od Amilcareja že naučil italijanščine, da sem ob posvetovanju s profesorjem, Oliverjem in Brooksom vsaj za silo prevedel tisto pismo.

»S tem je pojasnjeno vse,« je rekel profesor.

Vsi smo ga gledali molče, nekam plaho.

»Popolnoma jasno, mar ne?« je nadaljeval. »Vsakdo ve, kaj se bo zgodilo, če se svetovna morja zvišajo za dvajset metrov. Vsa velika mesta, na primer London, New York, Bombay, Singapur, vse svetovne luke bodo že ob prvem valu uničene do temeljev. Če bi se to zgodilo, bi bile uničene dežele, kakršni sta na primer Amerika in Anglija, ki imata večino svojih industrijskih naprav v pristaniških mestih in v naseljih tik ob nizki morski obali. Vendar gre še vedno za razstrelivo, zakaj če naj se morska gladina zviša za dvajset metrov, se morajo stajati velikanske gmote ledu, tega pa je dovolj le tu, na Južnem tečaju. Razen tega bi se vremenske razmere povsem spremenile. Prišel bi pravi vesoljni potop. Kar naprej bi deževalo. Zemeljska obla bi se zavila v hlape, megle in oblake. Propadla bi cela mesta, ki niso tik ob morski obali, temveč kje na sotočjih rek ali v dolinah. Voda bi uničila pošto in promet, električne napeljave in železniške proge. Zares strašen načrt! Izmislijo si ga lahko le ljudje, ki so sami obsojeni na propad in nimajo drugega izhoda, kakor uničiti vse na zemeljski obli. Število prebivalstva pa znižati na tisti obseg, ki ga je imel naš planet pred tisoč leti.«

»O razstrelivu pa ne rečeš nobene,« je dejal Brooks.

»Minili bodo vsaj trije meseci, preden nam bo Amilcare lahko posredoval kako novico. Šele takrat bo mogel k »dekletom«. Potem bomo izvedeli spet kaj novega,« je rekel Oliver.

V tem času pa nas lahko že tisočkrat pošljejo v zrak z vsem skupaj,« sem dodal jaz.

»Mi pa res nismo važni,« je posegel vmes molčeči Angež. »To pot gre za prihodnost človeštva.«

Profesor in Oliver sta menila, da ne smemo več čakati. Ostrmel sem. To pot sta bila oba istega mnenja: dobiti moramo podatke, ki bodo posvetili v to našo negotovost in nam naznačili, za kaj pravzaprav gre v ledeni puščavi na zemeljskem vznožju, kot smo pravili. Če bomo predolgo odlašali, bo nazadnje vse skupaj zaman in prepozno.

Profesor je rekel, da prav gotovo nismo edina skupina na Antarktiki in da moramo nekako izvedeti, kaj menijo o vsem v drugih taboriščih. Vendar bi se z zbiranjem novic v širšem obsegu že v našem taborišču izpostavljali nevarnosti, da bi Nemci spoznali naš nemir in izvedeli za naše načrte. Če bi to izvedeli, bi imeli lahko delo. Profesor je opozoril na vse to in rekel:

»Amilcare bo najprej in najlaže izvohal kaj novega. Ker do njega ne moremo, bi mu po »dekletih« poslali sporočilo. Verjetno se bo pri njih oglasil tudi kdo izmed Amilcarejevih sodelavcev. Ta naš Italijan pa je tak značaj, da gotovo že ima zanesljive nove prijatelje. Sem za to, da mu pošljemo naslednje sporočilo: »‚Če moreš, poizvedi, kje je rastrelivo.'«

Menili smo, da je to pametno in da bomo na ta način skušali navezati nove stike z Amilcarejem.

»Vendar ne sme ostati le pri tem,« je rekel Brooks. »Kolikor vem, nas je več kot Nemcev. Zdaj sem pripravljen na tisto, kar sem poprej vztrajno odklanjal: sestaviti moramo odbor, ki bo vodil priprave za rešitev od tod, oziroma si prizadeval, da bomo preprečili nemške načrte.«

Spet sem moral občudovati profesorja, ki po toliko mesecih ni kazal prav nobenega pretiranega ponosa in domišljavosti, ko je spoznal, da so navsezadnje le sprejeli njegov davni predlog.

Predlagal je, naj takoj sestavimo tak odbor. Seveda smo sprejeli njegov predlog. Tudi molčeči Jim in Oliver sta rekla, naj bo profesor komandant, Brooks pa njegov pomočnik v odredu, ki naj bi ga sestavil odbor.

Tako se je porajal in začenjal delovati odred. To ime smo dali svojemu načrtu, tej besedi smo pripisovali vse, kar naj bi storili.

Kakor pomladno brstenje, ki ga je takrat nosil topli vetrič v naše kraje tam daleč v domovini, se je od skupine do skupine širila misel na odpor. Vse niti so se zbirale v profesorjevih in Brooksovih rokah. Zdaj smo že vedeli — bil sem stalno v njuni bližini — da nas je nad tri tisoč, da je Nemcev manj kot štiri sto in da je osemdeset »deklet«. Profesor in Brooks sta si nekaj risala na dlani in se tiho menila, kakor da se zabavata ali si pripovedujeta šale, v resnici pa sta na ta način seznanjala drug drugega o obliki našega podzemeljskega mesta, o bivališčih Nemcev, o tovarni in centralah ter o slovitem poveljniškem stolpu, v katerem so se stekale vse niti v zvezi s toploto in energijo, dejansko z življenjem in smrtjo tega človeškega mravljišča. To besedo smo izbrali kot tajni naziv na podzemeljsko mesto. Dan splošnega upora ni bil daleč, kolikor sem mogel ugotoviti, čeprav me niso obvestili o tem. Urediti je bilo treba še nekaj tehničnih vprašanj v zvezi z našo rešitvijo iz tega pekla, potem ko bomo Nemce premagali in jim preprečili, da bi pred svojim koncem uničili vse živo v tem podzemeljskem mravljišču. Poseben načrt so pripravili za osvojitev poveljniškega stolpa in električne centrale. Prav tako je bilo treba odločiti, kaj bo s podzemeljskim hodnikom, ki je po bližnjici vodil do pristanišča podmornic. Če bi nehale delovati klimatične naprave, bi se ta hodnik takoj zaprl, ker bi se v njem nabral led. Po poti, koder smo prišli v podzemeljsko mesto, v tem letnem času ne bi mogli nazaj do jezerskega brega, ker zdaj v hudi antarktični zimi ni bilo več mogoče priti skozi jezero. Proučiti je bilo treba vse možnosti za beg ...

Mislim, da pišem zadnje poglavje tega svojega opisa. Vse je prišlo tako nenadoma, kakor se to dogaja pogosto v življenju. Prišlo je, ne da bi pričakovali ali napovedovali. V resnici nihče ne ve, kaj se je pravzaprav zgodilo, vsaj ne nihče izmed nas pet, ki hodimo zdaj po skrivnem podzemeljskem hodniku. Brooks in profesor sta mrtva. Molčeči Jim zaostaja, Zupancu se je zmešalo ...

Zgodilo pa se je tako. Pripovedujem le tisto, kar sem sam videl, za povpraševanje pa ni bilo časa. Amilcareja in še nekoga, ki je verjetno delal z njim, je sklenil Hermann von Becker eksemplarično kaznovati. To je bila tista strašna kazen, ki te je že ob misli nanjo spreletaval srh.

Razporedili so nas na zunanji strani mravljišča, od koder smo videli daleč v ledeno puščavo. Amilcareja in njegovega tovariša, ki sta imela roke zvezane na hrbtu, so peljali mimo nas. Takrat sem spoznal vso veličino malega Italijana. Čeprav smo domnevali, da je ta kazen v zvezi z njegovo neposlušnostjo — najbrž nas je hotel obvestiti o čem važnem, pa so mu prišli na sled — ne bi nikoli izvedeli, za kaj gre, če ne bi Amilcare zaklical tako nenadoma, da so se ustrašili celo njegovi stražarji:

»Atomsko razstrelivo pripravljajo, pripravljajo atomsko razstrelivo! Še mesec dni, še mesec dni!« Utihnil je pod udarci puškinih kopit, takoj potem pa so oba naložili v oklepni avto na gosenicah.

Zastal nam je dih. Vozilo je zdrvelo v ledeno puščavo in se ustavilo kak kilometer daleč. Drgetali smo od mraza na zastekleni verandi ali galeriji, ki se je vlekla vzdolž stene. Tudi mi smo čutili mraz, ko so Amilcareja in njegovega sotrpina povsem gola in zdaj prostih rok sunili iz vozila, ki se je tisti trenutek začelo vračati v podzemeljsko mesto. Vsi smo zavpili od groze, ko smo videli tovariša, prepuščena silnemu mrazu, v katerem pri priči zmrzne slina, ki jo izpljuneš. Bilo je vsaj šestdeset stopinj mraza. Hkrati smo slišali iz zvočnikov glas Hermanna von Beckerja: »Tako se bo zgodilo z vsemi neposlušnimi. Zdaj vam bom spustil zrak od zunaj, da boste čutili mraz.« Čeprav smo bili dobro oblečeni, smo čutili silno mrzle zračne valove. Obleka nas ni mogla obvarovati tega mraza.

Že nam je jemalo sapo, nosovi so nas pekli, takrat pa je komandant spet vključil grelce in zapri izolacijske šipe, ki so nas ločile od zunanje temperature.

Tam sredi ledene puščave se je pred našimi očmi zaključevala drama. Mali Italijan Amilcare Turchetti je postal velik. Gol je napravil kakih petdeset korakov proti nam in nas pozdravljal z dvignjenimi rokami. Nad njim se je svetlikal rdeči rob oblaka.

Medtem ko je Amilcarejev neposredni sotrpin tekel, kolikor so mu dale moči, da bi prišel v taborišče, se je spet oglasil Hermann von Becker:

»Tisoč metrov daleč sta. Doslej ni še nihče pretekel več kot tri sto metrov. Kri in mišice zmrznejo, krvni obtok zastane.«

Zgrozili smo se ob tem natančnem popisu. Medtem ko smo kot začarani strmeli v Turchettija, ki nam je pošiljal zadnji pozdrav, je nenadoma završalo.

Morda ni bil pravi trenutek in tudi ne pravi kraj zanj. Vsi načrti še niso bili dokončno izdelani. Skupine so sicer delale po načrtih. Izgube so bile na obeh straneh. Napadali smo mi in Nemci. Čeprav smo bili brez orožja, smo zavzeli večino najvažnejših položajev. Pravim večino, po mojem mnenju pa je vsa tragika v tem: Hermann von Becker in njegovi najožji sodelavci so bili takoj ubiti. Upor ga je tako presenetil, da si ni znal pomagati. Česa takega od nas ni pričakoval. Vajen je bil reda in pokorščine. Zato pa je nekje izginil tisti visokorasli oficir, ki smo mu dali vzdevek »znanstvenik«. Profesor je bil ranjen. Močno je krvavel, vedel je, da bo zdaj, zdaj konec, vendar je poveljeval jasno in pametno. Ne glede nase je pripravljal rešitev drugih. Reginald Brooks je s skupino ujetnikov zavzel poveljniški stolp. Po vseh kotičkih podzemeljskega človeškega mravljišča so skupine ujetnikov obračunavale s stražarji, ki so se branili do zadnjega naboja. Dekleta so bila pogumnejša, kot sem pričakoval. Že dlje časa so imele nekaj orožja in streliva. Bile so med uporniki, pogosto v prvih vrstah.

Oliverja so poslali, naj bi poiskal »znanstvenika«. To mu najbrž ni povsem uspelo. Mene so poslali s tisto skupino, ki naj bi poskrbela za podmornice, oziroma po podzemeljskem hodniku prva prišla do njih. Vedeli smo, da ni v podmornicah nikogar. Morda so tam nastavili razstrelivo, ki bi ga lahko sprožili z radijskimi valovi. To je bilo res. Prav tako je držalo, da je visokorasli »znanstvenik« z minami zavaroval vsa gradbišča in energetske vire. O tem so nas pričale oglušujoče eksplozije, ki so se vrstile na vseh straneh. Ta Nemec torej nikoli ni povsem zaupal niti sebi niti svojim rojakom in seveda tudi ne ujetnikom. Poskrbel je za primer, če bi se ujetniki uprli. Vse kaže, da bomo plačali z življenjem napako, ki smo jo zagrešili, ker nismo »znanstvenika« prijeli v pravem trenutku.

Zares: podmornic ni več. Niti jezera, do katerega obal smo prispeli, ne morem več prepoznati. Hrib, ki je s svojo gladko ledeno steno — ob prihodu smo jo označili kot zrcalo — odbijal sončne žarke in dajal življenje temu čudovitemu jezeru, je izginil. Očitno je bil tudi on miniran.

Le z največjo težavo pišem. Vsa srečа, da imam svinčnik, ker bi črnilo že zdavnaj zmrznilo in ne bi več mogel niti besedice spraviti na papir.

Slišal sem, da se mnoge reči na Antarktiki ohranijo zelo dolgo. Torej je možnost, da bo nekega dne ...

... nekega dne.

... Bili smo večinoma iz Jugoslavije. Vmes je bilo tudi nekaj drugih.

... Nedavno mi je bilo šestnajst ...

Leta 1958 sem sodeloval v odpravi, ki je našla tа dnevnik. Po naključju, ne da bi ga iskala. Molče smo stali, molče izkazali spoštovanje tistim, ki so nas rešili. Nismo vedeli zanje. Nismo vedeli, da so bili in da so se žrtvovali, da bi rešili nas. Z življenjem so plačali našo prihodnost. Tega ne bi nikoli izvedeli, ne tega ne toliko drugih nezapisanih junaštev, če bi ne našli dnevnika tega šestnajstletnega fanta.

Pisal se je Nikola Bajić ali približno tako. Imena ni mogoče jasno prebrati.

Konec.

Spored Radia Ljubljana od 19. do 25. oktobra

PONEDELJEK

dne 19. oktobra

5.00—8.00 Dobro jutro! (Pisan glasbeni spored)
6.30—6.40 Reklame
8.05 Gioacchino Rossini-Ottorino Respighi: Fantastična prodajalna, baletna suita
8.40 Poje ženski pevski zbor France Prešeren iz Kranja p. v. Petra Liparja
9.00 Naš podlistek — Boris Prikril: Borba na Atlantiku — I.
9.20 Iz filmov in glasbenih revij
9.45 Kotiček za mlade ljubitelje glasbe: Violina v 17. in 18. stoletju
10.10 Od tu in tam
10.40 Pisemska scena ter zaključni prizor 2. slike opere Evgenij Onjegin Petra Iljiča Čajkovskega
11.00 Mihovil Logar: Arija za violino in godala
11.05 Radijska šola za srednjo stopnjo: Stari grad pripoveduje
11.35 J. Matičič: 12 miniaturnih variacij
P. Sivic: Pet skladb za klavir
12.15 Radijska kmečka univerza: Dr. Marjan Pavšič: Razvojna pot naše živinoreje
12.25 Pet pevcev — pet popevk
13.15 Obvestila in zabavna glasba
13.30 Narodne in ponarodele v priredbi Vlada Goloba in Karla Pahorja
13.50 Vladimir Levec: Pisma (Izvajata violinist Rok Klopčič in pianist Marjan Lipovšek)
14.05 Orkester Frank Chacksfield
14.25 Radijska šola za višjo stopnjo: Vsi ljudje se rodijo svobodni
14.55 Medigra
15.15 Reklame in zabavna glasba
15.40 Listi iz domače književnosti Viktor Konjar, Vrni se, življenje
16.00 V svetu opernih melodij
17.10 Srečno vožnjo! (Soferjem na pot)
18.00 Radijska univerza — Wilhelmina Ivanowska: Zvezde, kozmični laboratorij — III.
18.15 Ljubljanski oktet poje skladbe in priredbe Leopolda Černigoja
18.30 Sportni tednik
19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba
20.00 Portreti z Broadwaya — II. Sigmund Romberg
20.45 Kulturna tribuna — Boris Ziherl: Osnova in naloga idejne borbe ZKS — II.
21.00—22.47 S festivala v Salzburgu
22.47 Zabavni orkester švicarskega radia Tony Leutwiller
23.10 S popevkami po svetu
23.40 Zoltan Kodaly: Sonata za violončelo in klavir, op. 4

TOREK

dne 20. oktobra

5.00—8.00 Dobro jutro! (Pisan glasbeni spored)
6.30—6.40 Reklame
8.05 Edvard Grieg: 19 norveških narodnih napevov
8.35 Za staro in mlado
9.00 Uro s slavnimi dirigenti
10.10 Nekaj popevk iz »Opatije 1959«
10.35 V ritmu Latinske Amerike
11.00 Operne arije pojo naši solisti
11.30 Oddaja za otroke
a) Po Urhu Harhuminskem: Tekač Yrjö
b) Otroške pesmi Danila Bučarja (ženski vokalni kvartet)
12.00 Violinist Svend Asmussen
12.15 Kmetijski nasveti — Cirila Bambič: Šolske kuhinje
12.25 Naši podeželski amaterski godci in pevci
12.45 Poje zbor Doma JNA iz Beograda
13.15 Obvestila in zabavna glasba
13.30 »Serenada« Popularne skladbe igra Mariborski instrumentalni ansambel p. v. Vlada Goloba
13.50 Hans Arno Simon z ritmično spremljavo
14.10 Danica Filiplič in Franc Koren pojeta slovenske narodne pesmi ob spremljavi Avgusta Stanka
14.25 Zanimivosti iz znanosti in tehnike
14.40 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo
15.15 Reklame in zabavna glasba
15.40 Naši popotniki na tujem
16.00 Kaleidoskop zabavnih melodij
17.10 Razgovor z volivci
17.20 Antonin Dvořak: Simfonija št. 5 v e-molu »Iz novega sveta«
18.00 Iz zbornika spominov
18.20 Kotiček za mlade ljubitelje glasbe
18.45 Razgovori o mednarodnih vprašanjih
19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba
19.30 Radijski dnevnik
20.00 Zborovske skladbe Franza Schuberta Felixa Mendelssohna, Roberta Schumanna in Johannesa Brahmsa
20.30 Radijska igra — Adolf Branald: Velika dnevna glasba (prva izvedba)
21.30 Uvertura in uvodni prizor opere Orfej in Evridika Ch. W. Glucka
21.45 Igra kvintet Jožeta Kampiča
22.15 Iz jugoslovanske komorne ustvarjalnosti — III.
23.10 Zabavni koktajl

SREDA

dne 21. oktobra

5.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored)
6.30—6.40 Reklame
8.05 Mladina poje. — Nastopajo mladinski pevski zbori iz Celja
8.30 Pol ure domače popularne glasbe
9.00 Jezikovni pogovori (ponovitev)
9.15 Zabavni potpourri
10.10 Znani operni dvospevi
10.40 Majhni zabavni ansambli
11.00 Iz solistične glasbe hrvatskih skladateljev
11.25 Radijska šola za višjo stopnjo (ponovitev): Vsi ljudje se rodijo svobodni
11.55 Leslie Brigdmonton: Mesečina nad Tahitijem
12.00 Celjski instrumentalni kvintet s pevci
19.15 Radijska kmečka univerza Inž. Zmago Hruševar: Kako prekrmiti čimveč živine na hektar kmetijske zemlje
12.25 Pisani zvoki z Dravskega polja
12.45 Pojeta Gabi Novak in Pat Boone
13.15 Obvestila in zabavna glasba
13.30 Zbor Slovenske filharmonije p. v. Rada Simonitija
13.45 Romantičen intermezzo
14.25 Radijska šola za srednjo stopnjo (ponovitev): Stari grad pripoveduje
14.55 Medigra
15.15 Reklame in zabavna glasba
15.40 Novost na knjižni polici — Nehru: Utrinki iz svetovne zgodovine
16.00 Koncert po željah
17.10 Sestanek ob petih
17.30 Claude Debussy: Rapsodija za saksofon in orkester
17.40 Slavni skladatelji igrajo lastna dela. Claude Debussy
18.00 Kulturna kronika
18.20 Španija v pesmi in plesu
18.45 Domače aktualnosti
19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba
19.30 Radijski dnevnik
20.00 V svetu opernih melodij
22.15 Iz arhiva zabavne glasbe
23.10 Znani plesni orkestri
23.45 L. M. Škerjanc: Godalni kvartet št. 4

ČETRTEK

dne 22. oktobra

5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored)
6.30—6.40 Reklame
8.05 Od valčka do foxtrota
8.40 Zborovske skladbe Johannesa Brahmsa poje Komorni zbor RTV Ljubljana p. v. Milka Skoberneta
9.00 Richard Strauss: Pet skladb za klavir
9.25 Popevke se vrstijo
10.10 Pri italijanskih klasičnih mojstrih
11.00 Melodije in ritmi
11.30 Oddaja za cicibane:
a) Lepe pesmi za najmlajše
b) Cicibanom poje sopranistka Ileana Bratuž
12.00 Petnajst minut z ansamblom Johny Mayer
12.15 Kmetijski nasveti — Inž. Janez Perovšek: Uspehi letošnje kooperacije v pridelovanju krme
12.25 Odlomki iz francoskih oper
13.15 Obvestila in zabavna glasba
13.30 Pisana zmes narodnih in domačih melodij
13.55 Od popevke do popevke
14.25 Šport in športniki
14.40 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo
15.15 Reklame in zabavna glasba
15.40 S knjižnega trga
16.00 Marko Tajčevič: Iz ruske lirike, samospevi za mezzosopran in klavir, Peter Lipar: Bagatele za klavir
16.30 Melodije iz znanih operet
17.10 Koroške narodne pesmi poje Mariborski komorni zbor p. v. Rajka Sikoška
17.30 Pol ure z Ljubljanskim jazz ansamblom in ansamblom Mojmira Sepeta
18.00 Turistična oddaja
18.15 Spoznavajmo naše umetnike. Altistka Marjana Radev
18.45 Radijska univerza: Iz živalske psihologije
19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba
19.30 Radijski dnevnik
20.00 Četrtkov večer domačih pesmi in napevov
20.45 Veliki zabavni orkester Stanley Black
21.00 Beseda starega Egipta (literarna oddaja)
21.40 Maurice Ravel: Gaspard de la nuit
22.15 Po svetu jazza. Metronome all Stars
23.10 Koncert orkestra Slovenske filharmonije

PETEK

dne 23. oktobra

5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored)
6.30—6.40 Reklame
8.05 Iz albuma popularnih orkestralnih melodij
9.00 Naš podlistek — Boris Prikril: Borba na Atlantiku — II.
9.20 Orkester Andre Kostelanetz
9.40 Pet minut za novo pesmico — J. Kuhar: Čriček poje. Pozdravi za mlade risarje
10.35 Melodije à la carte
11.00 Revija skladb za razne instrumente
11.30 Družina in dom
11.45 Vasilij Mirk: Morska suita
12.00 Prizor iz opere Lucia Lammermoorska Gaetana Donizettija
12.15 Radijska kmečka univerza — Janko Lipovec: Pogoji in motnje skladiščenja zimskega sadja
12.25 15 minut z Vaškim kvintetom
12.40 Sedem pevcev — sedem popevk
13.15 Obvestila in zabavna glasba
13.30 Blaž Arnič: Slike iz mladosti
13.50 Duet Ivo Rožanič in Ivan Brdar poje pesmi iz Hrvatskega Primorja
14.10 Iz repertoarja zabavnega orkestra RTV Ljubljana
14.25 Radijska šola za nižjo stopnjo: Dinar, le potoči se
14.55 Medigra
15.15 Reklame in zabavna glasba
15.40 Iz svetovne književnosti — Berthold Brecht: Krivoverčev plašč
16.00 Petkov koncert ob štirih
17.10 Razgovor z volivci
17.40 Umetne in narodne pesmi poje moški komorni zbor iz Celja p. v. Egona Kneja
18.00 Človek in zdravje
18.10 Trio Slavka Avsenika
18.30 Iz naših kolektivov
19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba
19.30 Radijski dnevnik
20.00 Franc Ogrizek: Zvezdica Zaspanka. M. Gavrilovič: Humoreska za flavto in orkester
20.15 Tedenski zunanjepolitični pregled
20.30 Skladateljske silhuete iz včerajšnjega sveta, 1. oddaja: Edward Elgar
21.15 Oddaja o morju in pomorščakih
22.15 Jazzovski pianist Erroll Garner
22.30 Nočni operni koncert
23.10 Orkester Lester Lanin v nočnem zabavišču Palladium
23.45 Uroš Krek: Pietà kantata za solo, zbor in orkester

SOBOTA

dne 24. oktobra

5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored)
6.30—6.40 Reklame
8.05 Pisana paleta ritmov in melodij
9.00 Radijska šola za nižjo stopnjo (ponovitev): Dinar, le potoči se
9.30 Pol ure s slovenskimi skladatelji
10.10 Priljubljeni napevi
10.40 »Pred petnajstimi leti« — Borbene in množične pesmi v počastitev osvoboditve Beograda
11.00 Iz ustvarjanja srbskih komponistov
11.30 Pionirski tednik
11.50 Štiri črnske duhovne pesmi zapoje Slovenski oktet
12.00 Poskočna harmonika
12.15 Kmetijski nasveti — Jože Kregar: Sprstenina v vrtu
12.25 Domači napevi izpod zelenega Pohorja
12.45 Helmuth Zacharias s svojim orkestrom
13.15 Obvestila in zabavna glasba
13.30 Arije iz popularnih oper
14.05 Slovenske narodne pesmi
14.25 Zanimivosti iz znanosti in tehnike
14.40 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo
15.15 Reklame in zabavna glasba
15.40 Na platnu smo videli
16.00 Slovenska pesem od romantike do danes — II. oddaja: France Marolt
16.30 Za prijetno razpoloženje
17.10 Glasbena križanka št. 13
18.00 Jezikovni pogovori
18.15 Zabavna ruleta
18.45 Okno v svet
19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba
19.30 Radijski dnevnik
20.00 Slavnostni koncert ob Dnevu Združenih narodov
22.15 Oddaja za naše izseljence
23.10 V plesnem ritmu po polnoči

II. program

22.15—23.00 Plesna glasba

NEDELJA

dne 25. oktobra

6.00 Budnica
6.10 Nekaj domačih
6.30 Vedri zvoki
7.15 Reklame
7.30 Radijski koledar in prireditve dneva
7.35 Popevke za nedeljsko jutro
8.00 Mladinska radijska igra — François Rabelais: Pogačarska vojna
8.40 Klavirski intermezzo
8.50 Zabavna matineja
9.45 Georges Bizet: Deklica iz Pertha orkestralna suita
10.00 Še pomnite, tovariši ... Tehnika na Rudniku
10.30 Pesmi, ki so jih peli naši partizani
10.45 Spoznavajmo svet in domovino. (Posnetki javne oddaje z dne 24. X. 1959.)
12.00 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — I.
13.15 Obvestila in zabavna glasba
13.30 Za našo vas
13.45 Lahek koncert za podeželje
14.15 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — II.
15.15 Reklame
15.30 Mali mozaik melodij
16.00 Humoreska tega tedna — Jaroslav Hašek: Solidno podjetje
16.20 Kitarist Alberto Pizzigoni
16.35 Carl Zeller: Ptičar (odlomek iz operete)
17.00 Promenadni koncert pihalnega orkestra Ljudske milice p. v. Rudolfa Stariča
17.30 Fran Žižek: Goldoni (ponovitev)
18.27 Peter Iljič Čajkovski: Serenada za godala
19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba
19.30 Radijski dnevnik in športna poročila
20.05 Revija zabavne glasbe
21.00 Skice iz življenja Richarda Wagnerja — I.
22.15 Plesna glasba
23.00 Poročila in pregled tiska
23.10 Popevke na tekočem traku
23.40 Stjepan Šulek: III. klasični koncert

II. program

12.00 Nedeljski simfonični koncert
13.10 Popevke se vrstijo
14.00 Z našimi in tujimi pevci
14.40 Plesna glasba
15.10 Ivo Lhotka-Kalinski: 10 malih preludijev
Zvonimir Ciglič: Suta v starem slogu
15.30 Poje ženski vokalni kvartet
15.45—16.00 Ljubljanski jazz ansambel

TRBOVELJSKI ZAPISKI

Športne tekme so razgibale naše rudarsko središče — Tajnik ObSS Kukovica o tekmah med delovnimi kolektivi

Sobotno popoldne v Trbovljah... Skozi rahlo kopreno megle prodirajo zadnji žarki jesenskega sonca. Na pomožnem stadionu Rudarja meri 22 igralcev svoje sile. Nogomet — še vedno priljubljena športna panoga, ne samo v Trbovljah, marveč tudi v drugih krajih. Ob dolgi ograji se gnete kar precej gledalcev, ki bodrijo obe moštvi.

»Kakšno tekmo pa igrajo,« vprašam prvega mimoidočega, ker me je presenetilo, da so začeli ligaške nogometne tekme igrati ob sobotah.

»Kaj ne veste?«, mi je odvrnil vprašani. »To je pa naše sindikalno prvenstvo. Elektrostandard in Strojne tovarne se kosata, kdo bo boljši...«

»HOTELI SMO URESNIČITI SMERNICE KONGRESA

V prostorih občinskega sindikalnega sveta Trbovlje mi je tajnik Anton Kukovica pojasnjeval zanimivo novost, ki so jo uvedli v Trbovljah.

»Veste, delavske športne igre imajo pri nas že tradicijo,« je začel. »Tri leta zaporedoma smo prirejali športne tekme ob 1. maju. Lani pa smo sklenili te tekme organizirati nekoliko drugače. Šlo nam je zlasti za to, da bi uresničili smernice Kongresa, skratka, da bi z delavskimi športnimi igrami zajeli čim več delavcev in da bi te tekme ne trajale samo en dan — torej samo ob 1. maju — marveč več mesecev. Zato smo se oprijeli tako imenovanega ligaškega sistema, sistema torej, da igra vsako moštvo z vsakim.«

»V kakšnih panogah pa tekmujejo kolektivi?«

Sobesednik je pobrskal med papirji, ki jih je imel na mizi. »Če želite, vam postrežem tudi z rezultati in številkami? Aha, tukaj imam.«

Vzel je v roke list papirja. »Največ moštev se je prijavilo za tekme v streljanju, in sicer 20. Potem pa so na vrsti ostale panoge: balinanje 17 ekip, kegljanje 16, namizni tenis 14, nogomet 10, šah 9, odbojka 8, atletika 6 in rokomet 2.«

»Koliko ljudi pa ste zajeli v teh ligaških tekmah?«

»Razen tekem v rokometu, atletiki in streljanju, so se vsa tekmovanja že začela. Skupno smo v tem tekmovanju zajeli 558 posameznikov, večidel rudarjev in delavcev, pa tudi nameščencev ne manjka. Vsa tekmovanja smo porazdelili tako, da bodo trajala skupno več mesecev; nekatera bodo na sporedu v zimskem obdobju, druga pa poleti in jeseni ali spomladi.«

VELIKO ZANIMANJE MED KOLEKTIVI

Anton Kukovica je nato pripovedoval o velikem zanimanju, ki ga je to tekmovanje sprožilo v kolektivih. Prijavila so se skoraj vsa trboveljska podjetja. Nekatera večja podjetja, kot n. pr. Rudnik, Strojne tovarne itd. so sestavila tudi po več ekip. Najboljše ekipe v posameznih panogah bodo dobile v trajno last pokale, ki jih bo daroval Občinski sindikalni svet, za zmagovalca v skupni oceni pa bodo verjetno pripravili dragocenejše darilo, ki bo prehodno.

»Najbrž bo to trofejo osvojil Rudnik, ki je najmočnejši kolektiv v občini,« sem vprašal.

»Ni rečeno, da bo zmagovalec Rudnik,« je odkimal tajnik. »Veste, vsa moštva so se prav pošteno zagrizla v to tekmovanje. Saj je to tudi prav, nekaj zdrave tekmovalne častihlepnosti že mora biti. Rudniku bodo delale preglavice predvsem Strojne tovarne, ki imajo nad 900 delavcev, večidel mladih ljudi in vajencev. Tudi nekatera manjša podjetja zaslužijo vso pohvalo, zlasti »Metalia«, ki ima le nekaj nad 80 delavcev, pa se je prijavila za tekmovanje v vseh panogah, razen v rokometu in atletiki. Tudi »Elektrostandard«, ki ima nekaj več kot 100 delavcev, sodeluje v vseh panogah, izvzemši rokomet in atletiko.«

»Torej je na teh tekmah prav živahno?«

»Pa še kako. Vsak ponedeljek in soboto so na sporedu nogometne tekme, ob torkih šahovske itd. Sicer ste pa sami videli, da se na igrišču zbere dovolj navijačev. Te tekme so zdramile mnoge tiste, ki so bili včasih aktivni športniki, le-ti pa so svojim zgledom pritegnili še mnoge druge. V Cementarni gotovo poznate tovariša Krasnika, ki je trener Rudarja. Zdaj pa še vedno obuva nogometne čevlje in hodi brcat za svoje moštvo. In kljub svojim letom je še vedno kar uspešen na igrišču.«

»Aktivnim športnikom v teh tekmah niste dovolili nastopa?«

»Seveda, kajti to ne bi imelo nobenega smisla. Športniki, ki nastopajo v prvenstvenih športnih tekmah, so že itak aktivni, vrh tega pa bi s svojim nastopom že vnaprej onemogočili zmago športno manj zmogljivim tekmovalcev, torej večini sindikalnega članstva, ki tekmuje v teh igrah.«

DRUŠTVA IN SINDIKATI — Z ROKO V ROKI

Tajnik je v pogovoru pohvalil tudi vsa telesnovzgojna društva, ki so prevzela skrb za tehnično izvedbo teh delavskih športnih iger. Tako ŠD Rudar kot TVD »Partizan« dajeta brezplačno na voljo vse svoje prostore, sindikat poravna le manjše stroške za razsvetljavo, kurjavo, čiščenje, za nabavo žogic za namizni tenis itd. V Trbovljah so organizacijo postavili takole: pri sindikalnem svetu deluje posebna komisija, ki pod predsedstvom Mirka Dolinška — nekdanjega navdušenega nogometaša, skrbi za reden potek tekmovanj. Vse tehnične posle pa so prevzele posebne tričlanske komisije, ki skrbe vsaka za svojo panogo.

»Sicer pa bomo verjetno to tekmovanje drugo leto prepustili bodoči občinski zvezi za telesno vzgojo, Občinski sindikalni svet pa bo seveda še vedno sodeloval in pomagal po svojih močeh,« je zaključil pogovor Anton Kukovica.

Ko sem zapuščal Trbovlje, so v modernih stanovanjskih blokih in drugih zgradbah že gorele luči. Toda na obeh stadionih Rudarja, na pomožnem in glavnem, življenje še vedno ni zamrlo. Številni obiskovalci teh športnih objektov, na katerih je živo dopoldne in popoldne, so še vedno razpravljali. O športnih tekmah, o uspehih in neuspehih tega ali onega športnega moštva. In seveda tudi o delavskih športnih igrah, ki so postale sestavni in neločljivi del telesnovzgojnega življenja Trbovelj.

I. P.

Rudarjev športni park v Trbovljah je eden najlepših v Sloveniji, saj ima naprave za skoraj vse športe — od nogometa in atletike do kegljanja in košarke. Zdaj gradijo na stadionu še veliko betonsko pokrito tribuno za gledalce. Tako bo ta objekt, ki ga je zgradilo športno društvo »Rudar« ob izdatni podpori vseh delovnih kolektivov, resnično središče kvalitetnega in množičnega športa v Trbovljah.

VSE JE PRIPRAVLJENO

Pred II. seminarjem za organiziranje športa med delavstvom

Prizadevna republiška komisija za razvoj športa v delovnih kolektivih pri Športni zvezi Slovenije bo v prihodnjih dneh slavila pomembno delovno zmago. Tako, ki bo prav gotovo zagotovila nadaljnje čvrste možnosti za še večji razmah telesne vzgoje med delovnimi ljudmi. Mimo rednega dela, zlasti pa budnega spremljanja vse športne dejavnosti v delovnih kolektivih, bo v kratkem tudi sama organizacijsko posegla v dogajanja med športniki-delavci.

V dneh od 22. do 24. t. m. bo namreč v Ljubljani II. seminar za organizatorje športne dejavnosti v delovnih kolektivih.

O tem prepotrebnem tečaju smo v našem listu že pisali v minulih tednih. Zdaj naj povemo še, da je za tečaj prav vse nared.

»Veliko je bilo dela, preden so bile priprave pri kraju. Seveda je bilo treba najprej zagotoviti kvalitetne predavatelje za tečaj, dalje pravočasno oskrbeti predavanja in prostore za praktično vadbo ter poslati vabila vsem okrajnim sindikalnim svetom, naj izberejo res dela voljne in pridne zastopnike v ta naš tridnevni tečaj,« nam je v kratkem razgovoru dejal uslužbenec ŠZP in znani smučarski reprezentant Cveto Pavčič, ki je sekretar komisije za razvoj športa v delovnih kolektivih.

Največ zanimanja je dalje veljalo programu — vsebini — tega drugega republiškega tečaja. Prvi dan — 22. t. m. z začetkom ob 7. uri — bo po urniku pet ur pouka. Sprva bo prof. Drago Stepišnik govoril o smernicah I. jugoslovanskega kongresa telesne vzgoje, in sicer v predavanju pod naslovom »Organizacija, načela in smernice telesne kulture v FLRJ«. O rekreaciji bo govoril prof. Drago Ulaga. Isti predavatelj bo v tretji učni uri predaval še o »Gibalnih potrebah in primernih športih glede na poklic, starost in spol. Preostali dve uri bosta posvečeni raznim tekmovalnim sistemom in ocenjevanju delavskih športnih tekmovanj. Govornik pa ne bo kdo izmed strokovnjakov ljubljanske Višje šole za telesno vzgojo — kakor v prvih treh urah — marveč Zvonimir Zorko kot gost hrvatskega republiškega odbora za delavsko športno dejavnost.

Popoldanski spored bo namenjen teoretičnemu in praktičnemu pouku atletike (dve uri) pod vodstvom našega priznanega strokovnjaka prof. Jožeta Sturma.

Drugi dan bodo na dnevnem redu tale predavanja: »Zdravstvena usmerjenost v našem športu« (dr. Alojzij Sef), »Gradnja športnih naprav in potrebe delovnih kolektivov« (arh. inž. Franci Subelj), »Šport med delovnimi ljudmi pri nas in v svetu« (Hrvoje Macanović kot gost hrvatskega republiškega odbora), »Odbojka in mali rokomet — v teoriji« (Cveto Pavčič) in »Kegljanje — v teoriji (Avgust Likovnik). Popoldanski praktični pouk (3 ure) bo posvečen balinanju in kegljanju pod vodstvom Romea Basina in Avgusta Likovnika.

Tretji dan bo za uvod spregovoril prof. Franc Pediček o »Pedagoških napotkih organizatorjem športne dejavnosti«, prof. Marjan Jeločnik pa bo vodil praktično uro telesne vzgoje. Tudi četrta in peta seminarska ura bosta praktični, in sicer bo na sporedu namizni tenis pod vodstvom znanih slovenskih igralcev Kerna in Tomažiča. Za zaključek seminarja pa bo popoldne državni reprezentant Franc Planinc učil tečajnike dve uri streljanja.

Ves tečaj bodo popestrili še razni športni filmi.

To je torej vsebina drugega republiškega tečaja za organizatorje delavske športne dejavnosti, ki ga bo priredila Komisija za razvoj športa v delovnih kolektivih. Ni kaj reči, težišče kvalitetnih predavanj naših najuglednejših domačih in hrvatskih strokovnjakov je na praktičnem delu, prav takšnem, ki ga bodo tečajniki pozneje — pri prizadevanjih v delovnih kolektivih — najbolj potrebovali vsak dan. To pa je seveda že od vsega začetka bil poglavitni namen tega delovnega zbora v Ljubljani. Z njim bo slovenski delavski šport dobil nove aktiviste, in to v vseh okrajih, od koder bodo tečajniki. Ti pa ne bodo samo neposredni organizatorji telesne vzgoje, marveč vzgojitelji novih organizatorjev delavske športne dejavnosti. Po republiškem tečaju v Ljubljani bodo namreč že novembra podobni krajši seminarji tudi v vseh ostalih slovenskih okrajih v organizaciji občinskih sindikalnih svetov. Predavatelji v teh neogibno potrebnih tečajih pa bodo prav kadri, ki se bodo izšolali v ljubljanskem republiškem seminarju. V pomoč — po potrebi pač — pa jim bodo še vsi predavatelji ljubljanskega tečaja ali pa strokovnjaki s področja občinskega sveta.

S to akcijo, za katero upamo, da bodo delovni kolektivi pokazali zanjo dovolj razumevanja, si obeta republiška komisija zagotoviti nadaljnje nove kadre in pobudnike delavskega športa. Zato ji velja tudi naš pozdrav!

Tudi rokomet bodo vadili med seminarjem.

Tradicionalno srečanje slovenskih gostincev na Bledu je postreglo tudi s športnim vložkom. V nogometu sta se pomerili gostinski reprezentanci Štajerske in Gorenjske. Naš fotoreporter je posnel samo priprave na tekmo, nato pa je — po službeni dolžnosti seveda — odšel. Tako žal ne moremo postreči tudi z rezultatom te tekme, ki pa — v tem primeru — tudi ni tako pomemben...

Kotalkarji

ADK OLYMPIA priredi v počastitev 40-letnice KPJ danes in v nedeljo 18. X. 1959 ob 19. uri revijo najboljših jugoslovanskih kotalkarjev na kotalkališču v Čufarjevi ulici, Ljubljana.

Ker je to zadnji nastop pred odhodom naših najboljših na svetovno prvenstvo v umetnem kotalkanju v Berlin, bo za ljubitelje in pristaše kotalkanja to izreden dogodek.

Glas iz Maribora

Samo nogometaši?

Pred nedavnim smo pisali o poživitvi športa med delovnimi kolektivi v Mariboru. Pohvalili smo dejavnost nove komisije za šport pri OSS, ki si je zastavila širok program dela in obljubila, da bodo že sredi septembra stekle sindikalne športne tekme v »poletnih« panogah. Žal pa je tokrat ostalo vse pri besedah. Krivda zato morda zadene tudi strokovne podzveze, ki niso pravočasno izdelale predlogov za tekmovalni sistem, vsekakor pa drži, da do srede oktobra tekem še ni bilo. Izjema so le nogometaši, ki so znova začeli s tekmovanjem po ligaškem sistemu. Prizadevna mariborska nogometna podzveza je sprožila to tekmovanje, hkrati pa z ustreznimi predpisi tudi zagotovila, da ne bo več nepotrebnih prepirov. V ligi tekmuje sedem ekip — MTT, Elektrokovina, »Boris Kidrič«, Trgovci, Živilci, TAM in Metalna — prvo mesto pa brani enajstorica MTT.

B. S.

NA ČRNO-BELIH POLJIH

NEKAJ O REMIJU

Pot do remija, pot do dragocene točke, je zelo različna. Razpon možnosti sega od tako imenovanih golih kraljev do takšne sklenitve premirja, kakor jo na primer poznata na sedanjem turnirju kandidatov za svetovno šahovsko prvenstvo sovjetska velemojstra Talj in Petrosjan: 12, 15 ali 23 potez, veliko menjav, pa malo porabljenega časa in že je mogoče v oba konta vpisati še dodatne pol točke, da o dodatnem prostem dnevu sploh ne govorimo.

Toda pustimo obe skrajnosti in poglejmo raje, kakšne možnosti za sklenitev remija še poznamo. Nekaj izmed njih je uzakonjenih že v pravilih šahovske igre. Tako se igralca razideta vsak s pol točke takrat, kadar se eden izmed njiju, oziroma njegov kralj, znajde v patu, se pravi, da ni niti v šahu niti ne more potegniti kake druge poteze. Boljša stran ostane seveda z dolgim nosom, slabša stran pa se razveseli nad tem nepričakovanim darom, ki je največkrat posledica nasprotnikovega prehitrega igranja, nepazljivosti ali morda celo premalega šahovskega znanja.

Potem je tu sporazum obeh igralcev, ko so praktično, tudi pri najboljši igri obeh partnerjev, izčrpane vse možnosti za igro na zmago. Lahko je material že močno reduciran, lahko bi sleherno tveganje pomenilo toliko kot poraz, tako napet je položaj na deski, lahko ta ali oni igralec ponavlja poteze, drži večni šah ali podobno, lahko pa odloča o remiju tudi trenutni položaj na tabeli. Vse te momente vržeta partnerja na šahovsko tehtnico in se po njih ravnata.

To so »običajni kriteriji« za remi. Je pa še nekaj »neobičajnih«, takih, ki jih navadni šahovski smrtniki, zlasti med manj močnimi, neorganiziranimi igralci, slabše poznajo oziroma radi nanje pozabljajo. Eno takih pravil je n. pr. pravilo, ki pravi, da je partija remi, če se pojavi na deski tretjič ista pozicija. Seveda so tu postavljeni določeni pogoji. Tako mora biti na potezi tudi tretjič isti igralec, se pravi, da se šele z njegovo potezo tretjič pojavi (ne ponovi!) ista pozicija. Seveda je treba to predhodno sporočiti sodniku, sicer je mogoče to pravico uveljaviti šele prihodnjič. Kajpak ima vmes nasprotni igralec isto pravico. Če pa se to zgodi v časovni stiski, pri igri s šahovsko uro, potem gre čas v škodo tistega, ki je reklamiral remi, kolikor bi sodnik ugotovil, da je reklamacija nepravilna. Zelo zapletena zadeva torej, ki pride resneje v poštev šele pri više kategoriziranih igralcih.

Naposled je tu še pravilo o 50 potezah, ki zahteva remi, če v tem času ni bila zamenjana nobena figura ali se noben kmet ni premaknil niti za eno polje.

To je približno vse, kar je treba vedeti o remiju. Turnirska praksa sama seveda vse te primere vedno znova bogato ilustrira. Ilustrira pa občasno tudi primere, kakršen je bil mednarodni turnir v Sarajevu, ko je bil remi sklenjen (zaradi visokih nagrad) v treh četrtinah partij. Zato se ponekod to »bolezen«, ki je seveda preračunana, že začeli odločneje preganjati. Nekje nagrajujejo točke nagrajenih igralcev le delno, upoštevajo samo zmage, remijev pa ne. Drugod spet postavljajo v turnirski pravilnik točko, da remija ni mogoče skleniti brez sodnikovega privoljenja pred 30. ali (recimo na zadnjem prvenstvu SZ) celo pred 40. potezo. Včasih se s tem borbenost igralcev res poveča, včasih pa mora sodnik, ki je navadno tudi dober šahist, le dati svoje soglasje že prej, če ugotovi, da v poziciji res ni več »ognja«. Tako, vaše znanje o remiju je s tem močno izpopolnjeno. Vseeno pa bi vam prijateljsko priporočali, da čim manj remizirate. Poskušajte raje čim večkrat korajžno zaigrati na zmago, tudi za ceno kakega poraza. Prav gotovo vam bo to nudilo več zadovoljstva, kot pa hladna računica. Velemojstri — kandidati za svetovnega prvaka — so to zlasti na Bledu še posebno nazorno pokazali.

NAJFINEJŠE ŽENSKE NOGAVICE

iz creppe nylona, nylona in perlona

z (MENI)

ZDENKA
MILENA
SLAVICA
MOJCA
BOJANA
JELKA
SONJA in
POLONCA

Pazite na naš zaščitni znak!

Tovarna nogavic in drobne konfekcije Polzela

Za razvedrilo in kratek čas

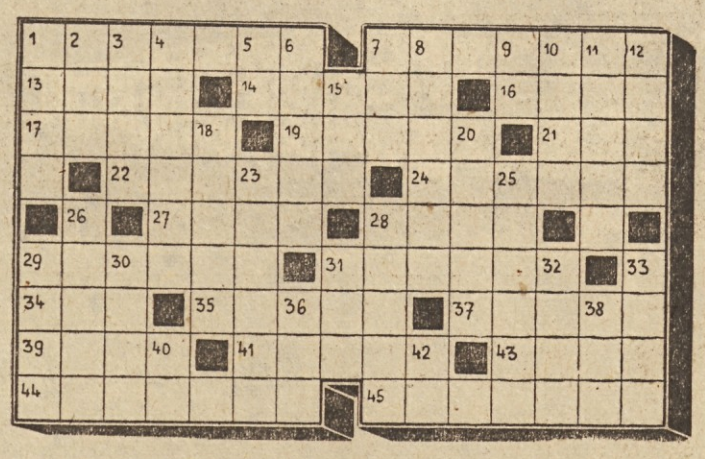

KRIŽANKA ŠTEV. 34

Vodoravno: 1. način štetja dni, mesecev in let, 7. napadi, porojeni iz rasistične mržnje, 13. bajeslovni junak, 14. bližnji stanovalec, 16. shod, 17. naglo premikanje zraka, 19. opravki, 21. časovno obdobje, 22. razteleševalec, 24. mesto na Hrvatskem, 27. del rastline, 28. delam na statvah, 29. vpad v sovražno ozemlje z ljudmi, prepeljanimi na ladjah ali letalih, 31. poljski delavec, 34. grška črka, 35. muza ljubezenskega pesništva, 37. žensko ime, 39. pisarniška potrebščina, 41. osnovni del, 43. bog ljubezni, 44. prizorišče hudih bojev na Pacifiku v minuli vojni, 45. naziv za evropski polotok.

Navpično: 1. osvežujoča pijača, 2. del voza, 3. drog v kozolcu, 4. izvleček, sok, 5. najvišja karta, 6. močan šum, 7. domača žival, 8. vrlina, 9. različna soglasnika, 10. obljuba, 11. izumitelj telegrafa, 12. dežela Srednjega Vzhoda, 15. velika morska riba, 18. kraj na Koroškem, 20. posedovati, 23. fazan, 25. izdelovalec določenih kosov pohištva, 26. dan v tednu, 28. nedelavni člani čebelje družine, 29. skladišče, 30. indijsko žensko oblačilo, 31. okrajšano tuje moško ime, 32. neodločen izid šahovske igre, 33. izraz pri tehtanju, 36. žensko ime, 38. afriška ptica, 40. osebni zaimek, 42. prvi črki.

HUMOR

iz vesolja

(Iz čeških, poljskih in jugoslovanskeh listov).

PO PRVEM WEEKENDU NA MARSU

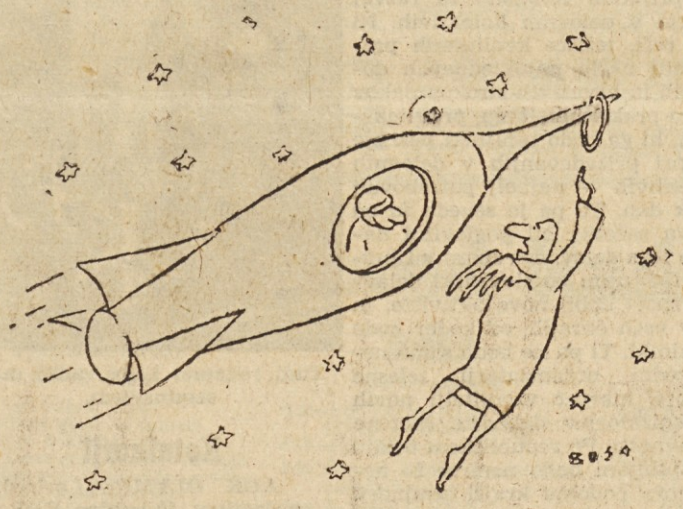

BREZ BESED

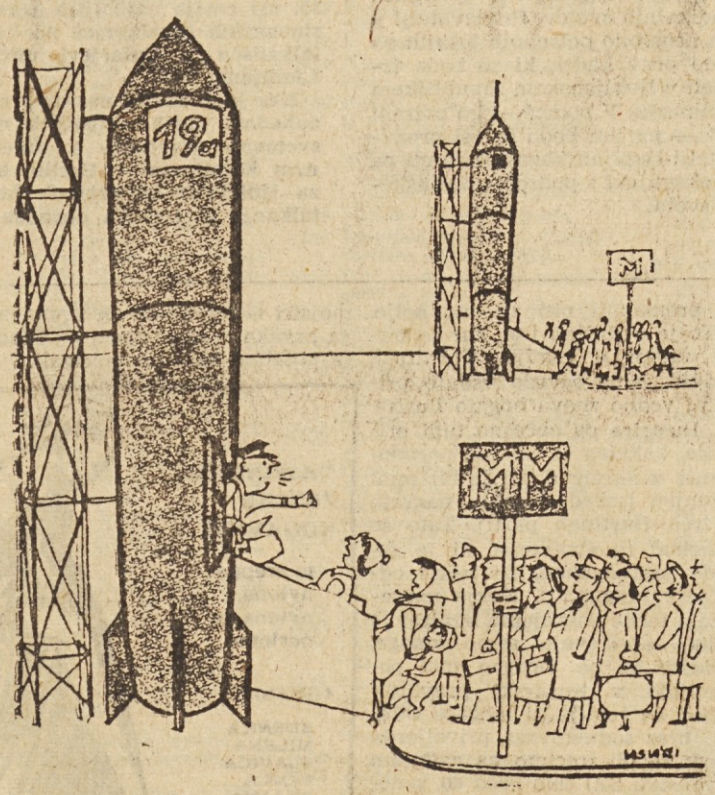

MEDPLANETARNI »MESTNI« PROMET
— Oprostite, tovariši. Samo še na Mesec še skočimo, potem pa bomo peljali na Mars.

Kombinirajmo

Številka 38

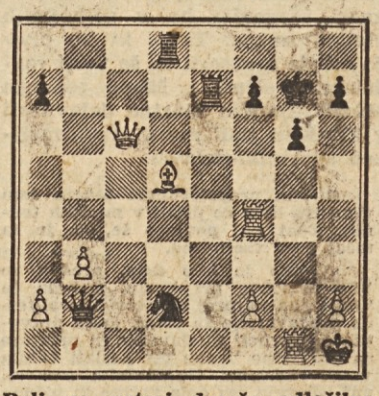

Beli na potezi doseže odločilno materialno prednost

Beli: Kh1, Dc6, Tf4, Tg1, Ld5, a2, b3, f2, h2 (9).

Črni: Kg7, Db2, Td8, Te7, Sd2, a7, f7, g6, h7 (9).

Ta pozicija je nastala na turnirju kandidatov na Bledu v partiji Gligorič — Keres. Do sem je naš državni prvak igral odlično; ko pa bi moral zasluženo seči po celi točki, mu je koncentracija duha za hip popustila in že je bila lepa priložnost za vselej zapravljena. Kako je bilo treba igrati? Oglejte si natančno pozicijo: črne figure delujejo neharmonično, vtem ko bele ciljajo v pravo smer. To je prednost, ki se jo da izrabiti, čeprav je pot do nje samo ena. Najdite jo!

REŠITEV KRIŽANKE IZ PREJŠNJE ŠTEVILKE

Vodoravno: 1. maraton, 7. abeceda, 13. arak, 14. kopno, 16. Utah, 17. kanon, 19. Sotla, 21, Ata, i, 22. eremit, 24. ebonit, m, 27. Drim, 28. krov, v, 29. tetiva, 31. erotik, l, 34. iti, 35. izumi, 37. anali, 39. sipa, 41. etapa, 43. elan, 44. Alabama, 45. Erskine.

Rešitev: 1. L×f7! (Gligorič je igral s T) in črni nima dobre obrambe, ker grozi še T×g6+!! z matom. Po izsiljenem nadaljevanju 1. ..., T×f7, 2. T×f7+, K×f7, 3. Dc7+ in 4. D×d8 pa z dvojno belo kvalitето in še kmeta.

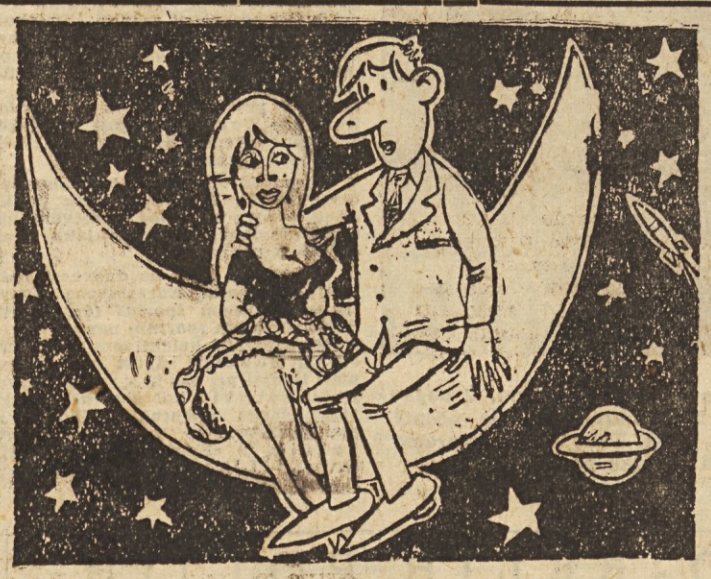

NIKJER VEČ VARNO
— Bodi no bolj dostojen. Vsak trenutek gre mimo kakšna raketa.

POVRATEK Z VENERE
— Atek, to je pa moja nevesta HII Kkkruk.

NAŠA NAGRADNA UGANKA

V zadnjem času smo dobili več pisem reševalcev naših nagradnih slikovnih ugank, v katerih nam predlagajo, naj bi število nagrad povečali. Tudi sami smo prišli do zaključka, da ena nagrada ne ustreza velikemu številu pravilno rešenih ugank. Sklenili smo, da bomo v prihodnje skušali sami ali pa s pomočjo podjetij število nagrad povečati.

Tokrat vam posredujemo fotografijo garaže in avtobusov enega naših doma in v tujini zelo znanih podjetij. Odgovorite nam

- **katero novo ime si je izbralo to podjetje in**
- **katere poglavitne dejavnosti opravlja to podjetje.**

Rešitev s kuponom nam pošljite najkasneje do prihodnjega četrtka 22. oktobra na naslov našega uredništva — Ljubljana, Kopitarjeva 2-IV. poštni predal 284. Prosimo, da ne pozabite priložiti kupona ter na pisemski ovitek napisati »za nagradno slikovno uganko«. Med reševalce, ki nam bodo pravočasno poslali popolne in pravilne odgovore, in ki jih bo žreb izbral, bomo razdelili tri nagrade. Prvo nagrado

5000 DINARJEV

bo podelilo naše uredništvo.

Naslednji dve nagradi

brezplačno avtobusno vozovnico za progo Ljubljana—Beograd in nazaj ter

brezplačno vozovnico za expresno avtobusno progo Ljubljana—Zagreb in nazaj pa bo podelilo podjetje, katerega garaže so na sliki.

Žrebanje pravilnih rešitev bo v našem uredništvu v četrtek 22. oktobra ob 16. uri. Na žrebanje vabimo vse naše reševalce.

Tudi na našo zadnjo slikovno uganko smo dobili — tako kakor na prejšnje — zelo veliko pravilnih odgovorov.

Ko smo žrebali rešitve, je žreb izbral tovarišico MARO PUC iz Postojne, Tržaška 12. Nagrado 5000 dinarjev bo dobila po pošti.

Pravilen odgovor na prejšnjo slikovno uganko pa je:

Posnetek slikovne uganke je bil napravljen v Ljubljani (na križišču pred staro pošto, Nama in hotelom Slon). Dela, ki jih opravljajo delavci na sliki, so posledica modernizacije cestnega prometa — tramvaj so zamenjali trolejbusi in avtobusi, zato je bilo treba odstraniti tračnice.

KUPON 34

Najbolje varčujete

ako pazite že na najosnovnejše izdatke v gospodinjstvu

rio

Zlatorog

SAJ POZNATE TISTO:

dinar dinarju pomaga...

To se lahko nanaša tudi na vaše perilo, kajti vse vaše tkanine najbolje očuvate samo, če jih perete v raztopini detergenta »RIO«. Torej manj izdatkov in več veselja.

OBIŠČITE

VI. MEDNARODNI SEJEM ELEKTRONIKE, TELEKOMUNIKACIJ, AVTOMATIZACIJE IN NUKLEARNE TEHNIKE

SODOBNA ELEKTRONIKA

OD 16. DO 25. OKTOBRA V LJUBLJANI

20. in 21. oktobra: strokovna posvetovanja o sestavnih delih elektronskih naprav

Od 19. do 22. oktobra: specialni strokovni dnevi — strokovne informacije in praktične demonstracije

25% popust na železnici!

Najnovejši tehnični dosežki s področja radia, televizije, telekomunikacij, avtomatizacije in nukleonike iz vseh tehnično razvitejših držav